

การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ
อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

Occupational Adaptation among Agricultural Household Members
in Ban Tapru Community, Amphoe Takbai, Changwat Narathiwat

สุชญญา เหนือเมฆ
Suchanya Nueamek

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirement for the
Degree of Master of Science in Agricultural Development
Prince of Songkhla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ
อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส
ผู้เขียน นางสุชัยญา เหนือเมฆ
สาขาวิชา พัฒนาการเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.บัญชา สมบูรณ์สุข)

.....ประธานกรรมการ
(ดร. ปองเพชร ธาราสุข)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.บัญชา สมบูรณ์สุข)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประวีติ เวทย์ประสิทธิ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาการเกษตร

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธีระพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(3)

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้มาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้แสดงความขอบคุณบุคคลที่มี
ส่วนช่วยเหลือแล้ว

ลงชื่อ.....
(ศาสตราจารย์ ดร.ปัญญา สมบูรณ์สุข)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....
(นางสุชัญญา เหนือเมฆ)
นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(นางสุชัญญา เหนือเมฆ)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์ การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชน บ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

ผู้เขียน นางสาวสุชัญญา เหนือเมฆ

สาขาวิชา พัฒนาการเกษตร

ปีการศึกษา 2559

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพและการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา และการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา การศึกษาครั้งนี้ใช้ ประชากรทั้งหมดในการวิจัย คือ ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ จำนวน 52 ครัวเรือน และผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าเฉลี่ย 2 กลุ่มที่สัมพันธ์กัน (Paired sample t-test) ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจำแนกประเด็นที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า และหาความเชื่อมโยงของข้อมูลระหว่างประเด็น ผลการวิจัยพบว่า

1. ความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านท่าพรุ ตั้งแต่ในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกร ทำนา ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นการทำสวนยาง สวนผลไม้และพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และสวนปาล์มน้ำมัน ส่วนอาชีพนอกภาคการเกษตร ได้แก่ รับราชการ รับจ้างทั่วไป ทำงานบริษัท ค้าขาย และรับเหมาก่อสร้าง ทำให้ครอบครัวมีรายได้มากขึ้น โดยช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา (พ.ศ. 2550-2560) สำหรับชุมชนบ้านท่าพรุ มีปัญหาขาดแคลนแรงงานเกษตรกร เนื่องจากคนในชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ร้อยละ 70 แต่คนหนุ่มสาวที่มีการศึกษา ร้อยละ 30 ได้ออกไปทำงานในเมืองร้อยละ 10 และออกไปทำงานต่างจังหวัดร้อยละ 20 ตามวิชาชีพที่เรียนมา ทำให้เกษตรกรบางส่วนมีการเปลี่ยนแปลงที่ดินเพื่อการปลูกยางพารา และปลูกปาล์มน้ำมัน แทนการประกอบอาชีพทำนา และการปลูกไม้ผล หรือการให้เช่าที่ดินเพื่อปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ ส่วนการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนเริ่มลดลง เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติลดลงเหลือเพียงร้อยละ 30 ทั้งป่าไม้ แหล่งน้ำ ทุ่งหญ้าสาธารณะในชุมชนได้ถูกทำลายลงด้วยฝีมือและการกระทำของคนในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบต่อ การดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร

2. การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพน้อย เพราะอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพดั้งเดิมของชุมชน แต่อย่างไรก็ตามการปรับตัวเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนด้วยการประกอบอาชีพเสริมทางการเกษตร ล้วนมีเงื่อนไขของการปรับตัว เช่น การมีพื้นที่ที่เหมาะสม เงินทุน ประสบการณ์ ราคาผลผลิตที่เหมาะสม ความอุดม

สมบูรณ์ของทุ่งหญ้าสาธารณะ และที่สำคัญต้องมีแรงงานภาคการเกษตร ที่ส่งผลให้เกษตรกรสามารถปรับตัวไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆได้ เช่น ทำสวนยางพารา ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว ทำสวนปาล์มน้ำมัน และเลี้ยงสัตว์เพิ่มเติม หรือบางครั้งเรืออาจเลือกประกอบอาชีพเสริมนอกภาคการเกษตร เช่น รับจ้างก่อสร้าง ค้าขาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่ขึ้นในชุมชน ครัวเรือนเกษตรกรมักร่วมมือกันแก้ปัญหา แต่หากไม่สามารถแก้ไขได้เกษตรกรจะน้อมนำพระราชดำริแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมปัจจุบัน

Thesis Title Occupational Adaptation among Agricultural Household Members in Ban Tapru Community, Amphoe Takbai, Changwat Narathiwat

Author Mrs. Suchanya Nueamek

Major Program Agricultural Development

Academic Year 2016

ABSTRACT

This research aimed to study the diversity of occupations, career change and access to natural resources related to the livelihood of agricultural households and occupational adaptation among members of agricultural households in Ban Tha Pru, Tambon Jehae, Amphoe Tak Bai, Changwat Narathiwat. The population for the study included members of 52 agricultural households in Ban Tha Pru community and 7 community leaders. The research instrument consisted of a semi-structured interview schedule and the data were analyzed by such statistics as frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation and paired sample t-test. The qualitative analysis was conducted using the content analysis approach by identifying the relevant issues, validating data by the triangulation technique and establishing the relationship between the issues. The results of the study revealed the following:

1. Regarding the occupational diversity, career change and access to natural resources related to the livelihood of agricultural households in the study area, it was found that most of the people in Ban Tha Phat community have been engaged in the rice farming since the past. Later, the villagers have shifted their occupation to rubber plantation, fruit tree orchard, growing vegetable, raising cattle and oil palm plantation. Off-farm occupations included government service, general hired workers, employees in companies, trading and construction contractors, thus bringing more income to the families. The most changing period for Ban Tha Pru community occurred during the last 10 years (2007-2017). There has been a shortage of farm workers. This is due to the fact that most of the farmers in the community are the elderly (70%) and the rest (30%) are young people with certain level of education; 10% of them work in town and city areas, whereas 20% work in other provinces. Some farmers have shifted their land to rubber plantation and oil palm plantation instead of rice farming and fruit tree orchard. In addition, certain villagers have opted for leasing their land for planting grass as animal feed. The access to natural resources in the community began to decline due to the fact that the natural

resources at present have been reduced to the rate of 30%. Forests, water resources, public pastures in the community have been destroyed by the actions of the people in the community and from outside the community. This has affected the livelihood of agricultural households.

2. As for the adjustment of occupation of agricultural household members, the study found that the community has had less career change because the farmers still maintain the career as a traditional occupation of the community. However, the adjustment to increase the income of households by supplementary agricultural occupations required following factors: available appropriate land area, capital, experience, reasonable prices for the yields, and abundance of public grazing area. Most importantly, there must be agricultural workers so that farmers are able to adopt other agricultural occupations such as rubber plantation, fruit tree orchard, vegetable garden, oil palm plantation and raising extra animals. Some households may choose to pursue off-farm occupations such as construction, trading, etc. It is evident that when the change and development take place in the community, farmers often resolved problems together. But if the resolution cannot be found, the farmers will embark on the concept of sufficiency economy to survive in the present society.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยความกรุณาจากบุคคลผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.บัญชา สมบูรณ์สุข ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์หลัก ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือแนะนำในการทำงานวิจัยครั้งนี้ และได้ให้ข้อคิดเห็นทางวิชาการอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง รวมถึง ดร.ปองเพชร ธาราสุข และ ผศ.ดร.ประวัตติ เวทย์ประสิทธิ์ ที่ให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาพัฒนาการเกษตรทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ และขอขอบพระคุณคณะบุคลากรประจำภาควิชาพัฒนาการเกษตรทุกท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการต่างๆ ให้มีความถูกต้องและครบถ้วนตามกระบวนการ

ขอขอบคุณสมาชิกครัวเรือนเกษตรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ทุกท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นส่วนในการทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

และประการสุดท้าย ขอขอบคุณบุคคลในครอบครัว ผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาภาควิชาพัฒนาการเกษตร ที่ได้ให้กำลังใจและสนับสนุนในเรื่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยเสมอมา ส่งผลให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

สุชัญญา เหนือเมฆ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(5)
ABSTRACT	(7)
กิตติกรรมประกาศ	(9)
สารบัญ	(10)
รายการตาราง	(12)
รายการภาพประกอบ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของงานวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	3
1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
1.4 ขอบเขตงานวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัว	5
2.2 บริบทการทำงานแบบไทยในสายตาคนต่างชาติ	14
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัวในการประกอบอาชีพ	16
2.4 แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน	21
2.5 การปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการดำรงชีพไปสู่ความยั่งยืน	25
2.6 ความพึงพอใจ	25
2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย	31
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	32
3.1 การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย	32
3.2 ประชากร	35
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	35
3.4 การทดสอบเครื่องมือ	36
3.5 วิธีการรวบรวมข้อมูล	36
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล.....	39
4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์.....	39
4.2 ความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส.....	44
4.3 การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส.....	56
4.4 อภิปรายผล.....	69
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	72
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	72
5.2 ข้อเสนอแนะ.....	75
บรรณานุกรม.....	77
ภาคผนวก	80
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	81
ภาคผนวก ข ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม	101
ประวัติผู้เขียน.....	102

รายการตาราง

		หน้า
ตารางที่ 1	ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชน	39
ตารางที่ 2	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในชุมชนบ้านท่าพรุ.....	41
ตารางที่ 3	ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส	48
ตารางที่ 4	ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส	51
ตารางที่ 5	ค่าเฉลี่ยการเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ	53
ตารางที่ 6	ค่าเฉลี่ยการเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ.....	54
ตารางที่ 7	ค่าเฉลี่ยการเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน.....	56
ตารางที่ 8	ค่าเฉลี่ยความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกร	58
ตารางที่ 9	ค่าเฉลี่ยการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน	59
ตารางที่ 10	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการ ดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรในปัจจุบัน.....	60
ตารางที่ 11	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรในปัจจุบัน ด้านปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ.....	61
ตารางที่ 12	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรในปัจจุบัน ด้านความปรารถนาในการดำรงชีพ	61
ตารางที่ 13	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรในปัจจุบัน ด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน	62

รายการภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	31
ภาพที่ 2 ตำแหน่งของพื้นที่วิจัย ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส	33
ภาพที่ 3 ขอบเขตพื้นที่ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส.....	34
ภาพที่ 4 เงื่อนไขการปรับตัวในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส.....	68

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของงานวิจัย

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาทางเทคโนโลยีและการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างรวดเร็วไปสู่ภาวะทันสมัย อันส่งผลให้มนุษย์ต้องปรับตัวอย่างมากในการดำรงชีพ เพื่อให้สามารถอยู่ได้ในภาวะที่เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งสภาพที่ไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจมักจะทำให้สร้างแรงกดดันให้ครัวเรือนเกษตรกรต้องเผชิญกับความยากลำบาก การขาดความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความล่มสลายของชุมชน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวจำเป็นต้องดิ้นรนและใช้เวลาส่วนใหญ่กับความพยายามในการอยู่รอดหรือสร้างฐานะให้ดีขึ้นกว่าเดิม จนบางครั้งต้องแยกกันอยู่ ระหว่างพ่อแม่และลูก สภาพเช่นนี้ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่นและขาดภูมิคุ้มกัน อันอาจนำไปสู่การขาดความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และต่อเนื่องไปสู่ความล่มสลายของชุมชนในที่สุด นอกจากนี้ยังอาจนำไปสู่ปัญหาทางจิตใจและสังคมอย่างรุนแรงได้ การการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมสมัยใหม่นี้ เกษตรกรบางส่วนไม่สามารถจัดระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสันติได้ง่ายนัก ทั้งนี้เนื่องจากไม่สามารถเผชิญกับความซับซ้อนและผันผวนของสภาพการณ์ทั้งหมดข้างต้นได้ สิ่งที่เกษตรกรเผชิญคือ ความเครียด ในขณะที่ความสมดุลอันหมายถึงความเป็นปกติหรือความมีสุขภาพดี ทั้งทางกายและทางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะให้เกิดความยั่งยืนกลับมีโอกาสดังกล่าวขึ้นน้อยลง ความไม่สบายหรือความเจ็บป่วยอาจเกิดขึ้นได้จากการเสียสมดุล ถ้าการเสียสมดุลมีมากขึ้นก็จะป่วยหนักจนวิฤติ ย่อมกระทบต่อการดำรงชีพหรือการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว ซึ่งเป็นการเพิ่มปัญหาให้ครัวเรือนมากขึ้นด้วย

การดำรงชีพ (Livelihoods) ในช่วงภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Rapid Change) ภายใต้ภาวะทันสมัย ครัวเรือนเกษตรกรมักจะต้องประสบปัญหาหลายประการ ทั้งในการประกอบอาชีพ และการแสวงหาปัจจัยยังชีพต่างๆ การทำความเข้าใจถึงการปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรในภาวะเช่นนี้จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดหรือทฤษฎีเป็นกรอบในการอธิบายว่า การที่ครัวเรือนเกษตรกรจะสามารถดำรงชีพอยู่ได้ดีเพียงใด มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยอะไรบ้าง อาชีพเป็นตัวบ่งชี้ทางการดำรงชีพที่สำคัญมากตัวหนึ่ง ทั้งนี้เพราะอาชีพไม่เพียงแต่เป็นที่มาของรายได้ แต่ยังเกี่ยวข้องกับการจัดหาปัจจัยยังชีพอื่นๆอีก อาชีพทางการเกษตรไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ การประมง หรือการเก็บเกี่ยวทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่รอบตัวเป็นยุทธวิธีการดำรงชีพที่สำคัญสำหรับครัวเรือนเกษตรกรในชนบทส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทย ในขณะเดียวกันสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรอาจจะประกอบอาชีพอื่นๆควบคู่ไปด้วย เพื่อลดความเสี่ยงที่มักพบในอาชีพเกษตร ทั้งจากความแปรปรวนของภูมิอากาศและภาวะการตลาดสินค้าเกษตร (อาแวน มะแส และคณะ, 2550) อย่างไรก็ตามสภาพการณ์ที่ครัวเรือนเกษตรกรประสบอยู่มีความไม่แน่นอนสูง ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรมักจะต้องตกอยู่ในภาวะอ่อนแอ (Vulnerable) และมักจะมีความเสี่ยงหรือเป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำรงชีพอย่างยั่งยืน ตามกรอบแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihood

Framework) การที่ครัวเรือนในชนบทจะสามารถดำรงชีพต่อไปได้อย่างยั่งยืนจะต้องฝ่าฟันความอ่อนแอเหล่านี้และพัฒนาต่อไป หากมีการจัดการที่เหมาะสม คุณภาพชีวิตและผลประโยชน์อื่น ๆ ก็จะมาตาม ในที่สุดความมั่นคง (Security) ก็จะเกิดขึ้นได้ ดังนั้นการดำรงชีพจัดเป็นกระบวนการทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและครัวเรือน เพื่อให้สามารถใช้ชีวิตได้ตามที่ตนเองปรารถนา และตามแนวคิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืนนี้ อาชีพถือเป็นกิจกรรมหลักประการหนึ่งของปัจเจกและครัวเรือนที่มักจะใช้เป็นเครื่องมือหลักนำไปสู่การอยู่รอดในเบื้องต้นและการดำรงชีพอย่างยั่งยืนได้ในที่สุด ทั้งนี้ต้องเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงเพียงพอ (อาแว มะแส และคณะ, 2550)

โดยปกติแล้วอาชีพเป็นกิจกรรมที่แต่ละคนหรือครัวเรือนจำเป็นต้องทำเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนเป็นตัวเงินหรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่จะนำไปสู่ความมั่งคั่งด้านเศรษฐกิจ (Wealth) ของครัวเรือน หรืออย่างน้อยก็สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่ลำบาก อย่างไรก็ตามในการดำรงชีพอาจจะมียุทธวิธีอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย ซึ่งยุทธวิธีเหล่านี้อาจจะแตกต่างกันไประหว่างครัวเรือนและปัจเจก แม้ยุทธวิธีเหล่านี้จะไม่ได้มุ่งแสวงหาผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินทั้งหมด แต่ก็ใช่วิธีการที่มุ่งหวังที่จะให้สามารถมีชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ในการแสวงหาปัจจัยยังชีพและดำรงชีพตามที่ปรารถนา บุคคลหรือครัวเรือนจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ หลายด้าน ทั้งที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) เพื่อนำมาใช้ในการผลิตซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญของครัวเรือน และทรัพยากรด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรที่เป็นตัวเงิน (Financial Resources) ทรัพยากรทางวัตถุ (Material Resources) ทรัพยากรทางสังคม (Social Resources) ทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resources) และทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) โดยที่ครัวเรือนจะพยายามแปรเปลี่ยน (Transform) ทรัพยากรเหล่านี้ให้อยู่ในรูปแบบของปัจจัยยังชีพที่จำเป็น (Needs) และสิ่งที่ประสงค์อยากได้ (Aspirations) หากสามารถดำเนินการที่ตอบสนองทั้งสองอย่างนี้ ก็จะทำให้บรรลุถึงความอยู่ดีมีสุข (Well-being) (อาแว มะแส และคณะ, 2550) การแปรเปลี่ยนทรัพยากรต่าง ๆ มีลักษณะที่ซับซ้อนและอาจจะมีหลายขั้นตอน ยิ่งในภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความซับซ้อนจะยิ่งมีมากและอาจจะมีลำบากสำหรับการปรับตัวของบุคคลหรือครัวเรือนที่จะดำเนินการได้โดยลำพัง แรงบีบที่มาจากภายนอกที่รุนแรงอาจจะทำให้ครัวเรือนเกษตรตกอยู่ในภาวะที่ช่วยเหลือตัวเองได้ไม่มากในภาวะเช่นนี้ จึงจำเป็นที่ผู้เกี่ยวข้องจะต้องทำความเข้าใจเป็นกรณีพิเศษถึงสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ และลักษณะการประกอบอาชีพในสภาพดังกล่าวนี้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำรงชีพของเกษตรกร รวมไปถึงการหาแนวทางในการช่วยเหลือและส่งเสริมอาชีพเพื่อเป็นทางเลือกและนำไปสู่การดำรงชีพที่มีความมั่นคงและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้ รัฐบาลมักจะต้องรับบทบาทในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีพในภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข โดยรัฐจะต้องเข้ามาช่วยเหลือให้เหมาะสมกับประเด็นปัญหา มีรูปแบบที่เหมาะสมและทันเหตุการณ์ อย่างไรก็ตามภาครัฐไม่อาจดำเนินการได้เพียงลำพังได้ ภาคเอกชนและภาคประชาชนควรใส่ใจและทุ่มเทต่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยเช่นกัน การกำหนดนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการยึดถือปฏิบัติและแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่ายให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตอยู่อย่างปกติสุขเป็นสิ่งที่จำเป็นความวุ่นวายต่างๆและปัญหาที่เกิดขึ้น หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน จะไม่เพียงสร้างผลกระทบในระดับครัวเรือนและชุมชนเท่านั้นแต่ประเทศชาติอาจจะต้อง

ประสบกับความเสียหายอย่างมากได้ ในขณะที่เดียวกันครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่จำเป็นต้องปรับตัว และเตรียมพร้อมที่จะหาทางเลือกในการดำรงชีพที่เหมาะสมและสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นใน ครัวเรือนและชุมชนของตน อันเป็นความพยายามในส่วนของภาคประชาชน เพื่อที่จะได้เป็นเกราะ ป้องกันและสามารถดำรงชีพไปได้ตลอดจนมีการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานที่สำคัญของการเกษตร เพราะเกษตรกรจะนำทรัพยากร ที่มีอยู่ไปใช้เป็นปัจจัยการผลิต เพื่อให้บรรลุถึงความต้องการตามความคาดหวังและความอยู่ดีมีสุข อัน เป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิต แม้ว่าโดยทั่วไปเกษตรกรมักจะมียุทธวิธีในการดำรงชีพที่เรียบง่าย และใช้ชีวิตอย่างสมถะ โดยเน้นการพึ่งพาธรรมชาติเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันสภาพการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนื่องจากการพัฒนาตามกระบวนการทันสมัย (Modernization) ทำให้มีการใช้ ทรัพยากรปริมาณมากเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆอย่างไม่ระมัดระวัง ทำให้เกิดปัญหาความ เสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและส่งผลกระทบต่อฐานะความเป็นอยู่และการปรับตัวของ ประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรซึ่งมีระดับการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติสูงกว่าประชากรกลุ่ม อื่นๆ อีกทั้งยังเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มคนที่มีทางเลือกในยุทธวิธีการดำรงชีพแตกต่างกัน ทำ ให้เกษตรกรต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถแสวงหาปัจจัยยังชีพและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆที่ ประารถหรืออยากได้ การทำความเข้าใจถึงการปรับตัวนี้ควรจะทำโดยการศึกษาทั้งในระดับ ครัวเรือนของเกษตรกรและในระดับชุมชนถึงยุทธวิธีในการดำรงชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพ อันจะ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงยุทธวิธีการดำรงชีพของสมาชิกในชุมชนและครัวเรือน เมื่อเวลาผ่านไป ด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะทำการศึกษถึงการปรับตัวเหล่านี้ในระดับครัวเรือน โดยเลือก ทำการศึกษาในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงตาล จังหวัดนครราชสีมา เพราะว่าในอดีตชุมชนแห่งนี้เคยมี ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์และเป็นปัจจัยที่สำคัญของการดำรงชีพของสมาชิกในชุมชน แต่ใน ปัจจุบันนี้ทรัพยากรธรรมชาติได้ร่อยหรอและเสื่อมโทรมลงมาก จึงเป็นที่น่าสนใจว่าการเปลี่ยนแปลง เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับการปรับตัวในอาชีพ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพของครัวเรือน เกษตรกรอย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการเข้าถึงทรัพยากร ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงตาล จังหวัด นครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงตาล จังหวัดนครราชสีมา

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความหลากหลายของการประกอบอาชีพและการปรับตัวในการประกอบอาชีพ ตลอดจนเหตุผลเบื้องหลังการปรับตัวดังกล่าวของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่ เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

2. ข้อมูลที่ได้จากงานวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางให้หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมพัฒนาชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับต่าง ๆ ให้การช่วยเหลือในการจัดระบบการส่งเสริมทางเลือกในการประกอบอาชีพใหม่ ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพของทรัพยากร มีความมั่นคงและมีโอกาสยั่งยืนทำให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ศึกษาและพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกันอย่างมีความสุขได้

1.4 ขอบเขตงานวิจัย

1.4.1 ด้านเนื้อหา เนื้อหาของการวิจัยมุ่งศึกษาความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การเข้าถึงทรัพยากร ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร และการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

1.4.2 ด้านพื้นที่วิจัย พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งทำการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) เหตุผลที่เลือกศึกษาในชุมชนบ้านท่าพรุ เพราะในอดีตชุมชนแห่งนี้เคยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรที่พึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นสูง แต่ในปัจจุบันนี้ทรัพยากรธรรมชาติได้เสื่อมโทรมลงมาก และสมาชิกในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากเดิมที่พึ่งพาการเกษตรเป็นหลักมาเป็นการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร จึงเป็นที่น่าสนใจว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรอย่างไรและเพียงใด

1.4.3 ด้านประชากร ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ซึ่งมีจำนวน 52 ครัวเรือน เนื่องจากขนาดของประชากรมีน้อยจึงจะทำการศึกษาทุกครัวเรือน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้มีการรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 7 คน

1.4.4 ด้านระยะเวลา ทำการศึกษาในช่วงเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2555 - เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2560

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

การปรับตัวในการประกอบอาชีพ หมายถึง การรับสภาวะความเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของคนในพื้นที่ เกี่ยวกับที่ดิน อาชีพของคนในชุมชน อายุกับอาชีพ และอาชีพของสมาชิกกับชุมชน

การดำรงชีพ หมายถึง ชีวิตความเป็นอยู่ที่เกิดขึ้นหลังการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมของสมาชิกเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร หมายถึง สมาชิกเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 52 ครัวเรือน

ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบและพอใจของเกษตรกรกับสภาพการณ์การเปลี่ยนแปลงใน ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ ด้านความปรารถนาในการดำรงชีพ ด้านปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน ด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัว
2. แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัวในการประกอบอาชีพ
3. ความพึงพอใจ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

พื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีพื้นที่ทำนา ทำสวน มีน้ำขังตลอดปี สภาพดินทั่วไปเป็นดินร่วนปนทราย โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	จด	หมู่ที่ 4 บ้านบางน้อย ตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา
ทิศใต้	จด	แม่น้ำตาไก อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันตก	จด	หมู่ที่ 2 บ้านไร่ ตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา
ทิศตะวันออก	จด	หมู่ที่ 1 บ้านเกาะยาว ตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัว

2.1.1 ความหมายของการปรับตัว

Coleman (1981) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึงผลของความพยายามของบุคคลที่พยายาม ปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน ไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ ด้านความต้องการหรือด้านอารมณ์ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอยู่

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตรและทัศนากิติ (2543) กล่าวว่า การปรับตัว หมายถึง การที่บุคคล พยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ตน และพยายามปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของตนให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมและความต้องการของตนเอง จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขปราศจาก ความคับข้องใจ

มลลิวรี อุดลวดี นศิริและวาริศา ศรีสวัสดิ์ (2538) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปรับตัว หมายถึงกระบวนการปรับและเปลี่ยนแปลงความรู้สึกอึดอัดไม่สบายใจ วิตกกังวลและคับข้องใจ เนื่องมาจากความรู้สึก คิด และแสดงพฤติกรรมให้สอดคล้องและกลมกลืนกับสภาพการณ์หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

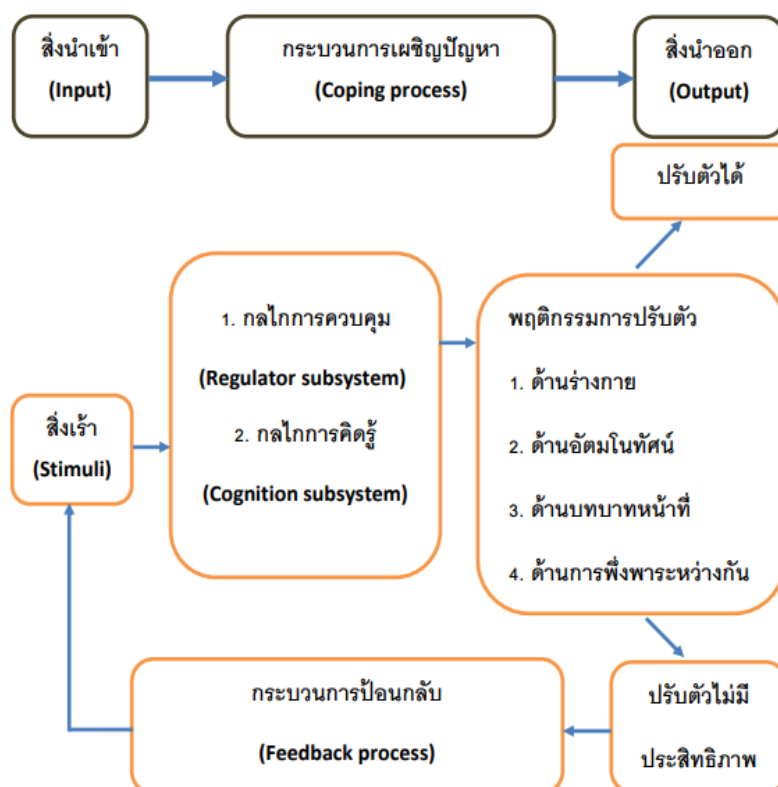
สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2532) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง สภาพทางจิตที่ ต้องคล้อยตามและยอมรับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้น โดยไม่ให้เกิดความ กระทบกระเทือนต่อสุขภาพจิต

ศุภลักษณ์ จารุรัตน์และคณะ (2532) ได้กล่าวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง กระบวนการปรับ ความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรม โดยอาศัยพลังกาย ใจ และสติปัญญา ระหว่างความต้องการ กับ มโนธรรมของบุคคลและความเป็นจริง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ที่เขาแสวงหาหรือปรารถนา จากความหมายของการปรับตัวที่กล่าวมาข้างต้น

อาจสรุปได้ว่า การปรับตัวเป็นการแก้ไข ปรับปรุงความคับข้องใจ ด้วยการแสวงหาวิธีทางในการตอบสนองความต้องการของตนเองทั้งการ ปรับตัวทางภายนอกและภายในร่างกาย ให้สามารถปรับตัวได้ต่อสภาวะแวดล้อมในชีวิต รวมทั้ง การตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคม

2.1.2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัว

แนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy's Adaptation Model: อ้างอิงจาก Roy & Andrews, (1999), The Roy's Adaptation Model, Stamford: Appleton & Lange) กล่าวถึงการปรับตัวและการให้ความช่วยเหลือบุคคลที่มีปัญหาในการปรับตัวเมื่อมีเหตุการณ์ หรือการเปลี่ยนแปลงเข้ามาในชีวิต โดยการปรับตัวเป็นกระบวนการและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลมีความคิดและความรู้สึก จากการใช้ความตระหนักรู้ทางปัญญา และการสร้างสรรค์ในการบูรณาการระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมให้กลมกลืน รอยใช้แนวคิดจากทฤษฎีระบบมาอธิบายระบบการปรับตัวของบุคคลว่า บุคคลเป็นเหมือนระบบการปรับตัวที่มีความเป็นองค์รวม (Holistic adaptive system) และเป็นระบบเปิด ประกอบด้วยสิ่งนำเข้า (Input) กระบวนการเผชิญปัญหา (Coping process) สิ่งนำออก (Output) และกระบวนการป้อนกลับ (Feedback process) แต่ละส่วนน้ำจะทำงานสัมพันธ์กันเป็นหนึ่งเดียว โดยเมื่อสิ่งเร้าที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในผ่านเข้าสู่ระบบการปรับตัวจะกระตุ้น ให้บุคคลมีการปรับตัวตอบสนองต่อสิ่งเร้า นั้น โดยใช้ กระบวนการเผชิญปัญหา 2 กลไก คือ กลไกการควบคุม และกลไกการคิดรู้กลไกทั้งสองน้ำจะ ทำงานควบคู่กันเสมอ ส่งผลให้บุคคลแสดงพฤติกรรมปรับตัวออกมา 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์ ด้านบทบาทหน้าที่และด้านการพึ่งพาระหว่างกันผลลัพธ์การปรับตัวมี 2 ลักษณะ คือ ปรับตัวได้และปรับตัวไม่มีประสิทธิภาพ โดยสิ่งนำ ออกจากระบบน้ำจะป้อนกลับ ไปเป็นสิ่งนำเข้าระบบเพื่อการปรับตัวที่เหมาะสมต่อไป ทั้งนี้ความสามารถในการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกัน โดยขึ้นอยู่กับความรุนแรงของสิ่งเร้า และระดับความสามารถในการปรับตัวของบุคคล ในขณะนั้น โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภูมิ : แนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของรอย (Roy's Adaptation Model)

แหล่งที่มา : คัดแปลงจาก The Roy's Adaptation Model (p. 114),

By Roy & Andrews, 1999. Stamford: Appleton & Lange.

สิ่งนำเข้า (Input) : เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดสิ่งนำ เข้าสู่ระบบการปรับตัวของบุคคล เรียกว่า สิ่งเร้า (Stimuli) ซึ่งมาจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคล การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมจะกระตุ้นให้บุคคลเกิดปฏิกิริยาการปรับตัวตอบสนอง โดยสิ่งเร้าแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. สิ่งเร้าตรง (Focal stimuli) เป็นสิ่งที่บุคคลต้องเผชิญและให้ความสนใจในขณะนั้นมากที่สุด ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและส่งผลกระทบต่อโดยตรงทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัว
2. สิ่งเร้าร่วม (Contextual stimuli) เป็นสิ่งเร้าอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อมที่บุคคลกำลังเผชิญอยู่โดยอาจจะมีผลเป็นตัวเสริมผลของสิ่งเร้าตรงโดยอาจมีผลในทางบวกหรือทางลบต่อการปรับตัว
3. สิ่งเร้าแฝง (Residual stimuli) เป็นสิ่งเร้าที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ในอดีต เป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล และเป็นปัจจัยที่อาจจะมีอิทธิพลต่อการปรับตัวในเหตุการณ์ที่บุคคลประสบอยู่แต่ไม่ชัดเจน

บุคคลอาจไม่ตระหนักถึงอิทธิพลของปัจจัยดังกล่าว เช่น เจตคติความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์เดิม เป็นต้น โดยสิ่งเร้าดังกล่าวจะกระตุ้น ให้บุคคลตอบสนองโดยการปรับตัว โดยบุคคลจะปรับตัวได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความรุนแรงของสิ่งเร้า และระดับความสามารถในการปรับตัว

(Adaptation level) ของบุคคลในขณะนั้น ซึ่งหมายถึง ระดับหรือขอบเขตที่แสดงถึงความสามารถในการปรับตัวของบุคคลต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในกระบวนการชีวิตมี 3 ระดับ คือ

1. ระดับปกติ (Integrated level) เป็นภาวะที่โครงสร้างและหน้าที่ของร่างกายทำงานเป็นองค์รวม สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคลได้อย่างเหมาะสม
2. ระดับชดเชย (Compensatory level) เป็นภาวะที่กระบวนการชีวิตถูกรบกวน ทำให้กลไกการควบคุมและการรับรู้ของระบบบุคคลถูกกระตุ้น ให้ทำงานเพื่อจัดการกับสิ่งเร้า
3. ระดับบกพร่อง (Compromised level) เป็นภาวะที่กระบวนการปรับตัวระดับปกติและระดับชดเชยทำงานไม่เพียงพอที่จะจัดการกับสิ่งเร้าได้ก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวตามมา

ระดับความสามารถในการปรับตัวของแต่ละบุคคลในสถานการณ์หนึ่ง มีขอบเขตจำกัด ไม่เหมือนกัน หากสิ่งเร้าตกอยู่ในขอบเขตระดับความสามารถในการปรับตัว บุคคลก็จะสามารถปรับตัวตอบสนองสิ่งเร้าได้อย่างเหมาะสม แต่สิ่งเร้าที่รุนแรงตกอยู่นอกขอบเขตระดับความสามารถในการปรับตัวบุคคลจะปรับตัวตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือไม่ สามารถปรับตัวได้ แต่อย่างไรก็ตามระดับความสามารถในการปรับตัวเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ในกระบวนการชีวิต กล่าวคือบุคคลสามารถเพิ่มระดับความสามารถในการปรับตัวได้ โดยแสวงหาการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้ตนเองมีระดับความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ นั้น เพิ่มขึ้นได้

กระบวนการเผชิญปัญหา (Coping process) เป็นกระบวนการควบคุมระบบการปรับตัว ของบุคคล ซึ่งเป็นวิธีการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีทั้งวิธีการที่เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติหรือวิธีการที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ร้อยได้จัดหมวดหมู่ของกระบวนการเผชิญปัญหาเป็นระบบย่อย 2 กลไก คือ

1. กลไกการควบคุม (Regulator subsystem) เป็นกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยอัตโนมัติซึ่งบุคคลไม่รู้สึกรู้สีกตัวเกิดจากการทำงานร่วมกันของระบบประสาท สารเคมีและระบบต่อมไร้ท่อโดยสิ่งเร้าจากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกเป็นสิ่งนำเข้าสู่ระบบประสาท มีผลต่อสมดุลของน้ำ อิเล็กโตรไลต์และกรดต่างและระบบต่อมไร้ท่อกลไกการควบคุมทำงานเพื่อควบคุมระบบต่างๆ ภายในร่างกายให้อยู่ในภาวะปกติ

2. กลไกการคิดรู้ (Cognition subsystem) เป็นกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าโดยผ่านทางระบบประสาทแห่งการรับรู้และการแสดงอารมณ์ 4 กระบวนการ คือ กระบวนการรับรู้และถ่ายทอดข้อมูลการเรียนรู้การตัดสินใจ และการตอบสนองทางอารมณ์โดยสิ่งเร้าของกลไก การรับรู้ประกอบด้วยปัจจัยที่มีผลต่อด้านจิตใจ สังคม ภายภาพและสรีรวิทยา ซึ่งเป็นผลมาจาก กลไกการควบคุม ผ่านเข้าสู่กระบวนการรับรู้และถ่ายทอดข้อมูลโดยบุคคลจะเลือกประมวลและจำในสิ่งที่ตนเองสนใจการเรียนรู้จะทำให้เกิดการเลียนแบบ การเสริมแรงและการหยั่งรู้เพื่อนำไปสู่ การตัดสินใจหาวิธีแก้ไขปัญหา โดยที่การตอบสนองทางอารมณ์เป็นกลไกการป้องกันที่ใช้เพื่อบุคคลเกิดความสบายใจและคลายความวิตกกังวลและอารมณ์เป็นผลที่ได้จากการประเมินค่าทางอารมณ์และความผูกพันของบุคคล

กลไกการควบคุมและกลไกการคิดรู้จะทำงานควบคู่กันเสมอเพื่อดำรงบูรณภาพของบุคคล ในการปรับตัว ผลจากการทำงานของ 2 กลไกจะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมปรับตัว 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านอัตมโนทัศน์บทบาทหน้าที่และด้านการพึงพาระหว่างโดยพฤติกรรมการ

ปรับตัวทั้ง 4 ด้านนั้นจะสะท้อนให้เห็นถึงระดับการปรับตัวของบุคคล ซึ่งแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมของบุคคล และยังสะท้อนให้เห็นถึงการใช้กระบวนการเผชิญปัญหาในแบบแผนพฤติกรรมทั้ง 4 ด้านตลอดจนความสำเร็จหรือประสิทธิภาพของการตอบสนองโดยสังเกตได้จากพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาให้ปรากฏ โดยมีรายละเอียดพฤติกรรมปรับตัวแต่ละด้านดังนี้

1. การปรับตัวด้านร่างกาย (Physiological mode) เป็นการปรับตัวเพื่อรักษาความมั่นคงของร่างกาย ซึ่งหมายถึงความสำเร็จ ในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในความต้องการด้านสรีระก่อนข้างจะมีความเป็นรูปธรรมสูง มีพฤติกรรมที่เห็นได้ชัดเจน เข้าใจง่าย พฤติกรรมการปรับตัว ด้านนี้จะสนองตอบต่อความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ 5 ด้าน คือ ความต้องการออกซิเจน ภาวะโภชนาการ การขับถ่าย กิจกรรมและการพักผ่อน การป้องกัน และกระบวนการที่ซับซ้อน 4 ประการ คือ การรับความรู้สึกน้ำและอิเล็กโทรไลต์ การทำหน้าที่ของ ระบบประสาทและการทำหน้าที่ของระบบต่อมไร้ท่อ

2. การปรับตัวด้านอัตมโนทัศน์ (Self-concept mode) เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางจิตใจและจิตวิญญาณ อัตมโนทัศน์เป็นความเชื่อและความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองในช่วงเวลาหนึ่งเกิดจากการรับรู้ภายในตนเองและการรับรู้จากปฏิกิริยาของบุคคลอื่นที่มีต่อตนเองอัตมโนทัศน์มีผลสะท้อนต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของแต่ละบุคคล แบ่งเป็น 2 แบบย่อยคือ

2.1) อัตมโนทัศน์ด้านร่างกาย (Physical self) เป็นความรู้สึกของตนเอง ต่อร่างกายเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา การทำหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ภาวะสุขภาพ และสมรรถภาพทางเพศอัตมโนทัศน์ด้านร่างกายแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.1.1) การรับความรู้สึกของร่างกาย (Body sensation) เป็นการปรับตัวเกี่ยวกับความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อภาวะสุขภาพ สมรรถภาพการทำงานของอวัยวะต่าง ๆ และสมรรถภาพทางเพศของตน หากบุคคลใดมีสภาพร่างกายเปลี่ยนแปลงไป อาจเป็นสิ่งที่เร้าที่ทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวตอบสนอง พฤติกรรมที่แสดงถึงการปรับตัวที่ไม่มีประสิทธิภาพ คือ การมีความบกพร่องทางเพศความรู้สึกสูญเสีย เป็นต้น

2.1.2) ภาพลักษณ์ (Body image) เป็นการมอง การรับรู้ และยอมรับภาพที่ปรากฏของตน เช่น ขนาดรูปร่าง ท่าทาง หากบุคคลใดมีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ของตน เช่น มีความพิการเกิดขึ้น อาจทำให้เกิดปัญหาในการปรับตัว คือ การรับรู้ภาพลักษณ์ ของตนเปลี่ยนแปลงไปในทางลบ หรือไม่สามรถยอมรับภาพลักษณ์ที่เปลี่ยนไปของตนเองได้

2.2) อัตมโนทัศน์ด้านส่วนบุคคล (Personal self) เป็นความรู้สึกของตนเองเกี่ยวกับความคาดหวังค่านิยม อุดมคติการให้ค้ำค่า ปณิธานที่ตนเองยึดถือแบ่งเป็นส่วนย่อยดังนี้

2.2.1) ความมั่นคงในตนเอง (Self-consistency) เป็นความรู้สึกมั่นคงเหนียวแน่นไม่เปลี่ยนแปลงของบุคคล ในการคงไว้ซึ่งลักษณะและดุลยภาพของตนเมื่อตกอยู่ในสถานการณ์ต่าง ๆ หากความรู้สึกนี้ถูกคุกคามจะก่อให้เกิดความรู้สึกไม่แน่ใจในความมั่นคงของ ตนเองทำให้เกิดความกลัวและวิตกกังวล

2.2.2) อุดมคติแห่งตน (Self-idea) เป็นสิ่งที่บุคคลมุ่งหวังที่จะทำหรือมุ่งหวังที่จะเป็น ซึ่งเป็นพื้นฐานของบุคคลในการแสดงพฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ตนหวังไว้ หากไม่สามารถบรรลุเป้าหมายตามที่หวังไว้ได้ อาจแสดงพฤติกรรมปรับตัวที่ไม่มีประสิทธิภาพคือ

รู้สึกไร้คุณค่า รู้สึกว่าตนเองสูญเสียพลังอำนาจในการควบคุมสถานการณ์ต่าง ๆ หมดกำลังใจท้อแท้สิ้นหวัง เป็นต้น

2.2.3) ศีลธรรม จรรยา และจิตวิญญาณแห่งตน (Moral-ethical-spiritual self) เกี่ยวข้องกับความเชื่อในด้านศีลธรรม จรรยาศาสนา และค่านิยมของบุคคล ช่วยบุคคลจะใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินการกระทำของตนหรือสิ่งที่อยู่รอบตัวว่าผิดหรือถูก พฤติกรรมที่แสดงถึงการปรับตัวไม่มีประสิทธิภาพในด้านนี้ คือรู้สึกผิด ต่ำหนิหรือโทษตนเอง

3. การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ (Role function mode) เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคม เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ตามบทบาทที่ตนดำรงอยู่ในสังคม ซึ่งต้องเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมเกี่ยวกับ สิ่งที่คุณควรกระทำต่อผู้อื่นในสังคมตามตำแหน่งหน้าที่ใน บทบาทของตน บุคคลจึงต้องมีการปรับตัวหรือแสดงบทบาทของตนให้เหมาะสม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคงทางสังคมและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข บทบาทของบุคคลมี 3 ประเภท ได้แก่

3.1) บทบาทปฐมภูมิ (Primary role) เป็นบทบาทที่ถูกกำหนดตามอายุเพศ และระยะของพัฒนาการ บทบาทเหล่านี้เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมส่วนใหญ่ของบุคคลในช่วงเวลาหนึ่งๆ ของชีวิตเช่น เด็กชายวัยก่อนเรียนอายุ 5 ปี หรือชายชราวัย 70 ปี เป็นต้น

3.2) บทบาททุติยภูมิ (Secondary role) เป็นบทบาทเกี่ยวกับภาระหน้าที่ที่ต้องกระทำทั้งหมดของบุคคลตามระยะพัฒนาการและตามบทบาทปฐมภูมิเช่น ชายคนหนึ่งมีบทบาทเป็นบิดาและสามีในขณะเดียวกัน มีบทบาทตามตำแหน่งที่ทำงาน คือเป็นครู เป็นต้น บทบาททุติยภูมิเป็นบทบาทที่คงที่ถาวร และมีความสำคัญต่อบุคคล เนื่องจากบุคคลต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในชีวิตเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทนี้และเป็นการเข้าถึงแหล่งสนับสนุนต่างๆของบุคคลด้วย

3.3) บทบาทตติยภูมิ (Tertiary role) เป็นบทบาทที่เกี่ยวข้องกับบทบาทปฐมภูมิและทุติยภูมิซึ่งบุคคลเลือกตามความสมัครใจ เช่น การเป็นสมาชิกชมรมต่าง ๆ และอาจรวมไปถึงการทำกิจกรรมบางอย่างที่เป็นงานอดิเรก บทบาทตติยภูมิอาจเป็นบทบาทชั่วคราวที่ได้มาโดยธรรมชาติเช่น บทบาทผู้ป่วย เป็นต้น

พฤติกรรมที่แสดงออกตามบทบาทของบุคคลมี 2 ประเภท คือ พฤติกรรมที่บุคคลกระทำตามบทบาทที่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคม (Instrumental behavior) และพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกตามความรู้สึกและเจตคติต่อบทบาทที่ดำรงอยู่ของตน (Expressive behavior) ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการปรับตัวที่เหมาะสมนั้น จะต้องประกอบไปด้วยพฤติกรรมทั้ง 2 ส่วนนี้ หากในสถานการณ์ใดก็ตามที่บุคคลไม่สามารถแสดงพฤติกรรมทั้งสองนั้นเหมาะสมได้จะแสดงถึงการมีปัญหาในการปรับตัวปัญหาที่พบบ่อยมีดังต่อไปนี้

1) การไม่สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ineffective role transition) เป็นภาวะที่บุคคลต้องรับบทบาทใหม่เข้ามาในชีวิต โดยบุคคลมีพฤติกรรมที่แสดงถึงการมีเจตคติที่ดีต่อบทบาทใหม่นี้แต่ไม่สามารถแสดงพฤติกรรมการกระทำ ตามบทบาทใหม่ได้เนื่องจากการขาดความรู้ขาดการฝึกหัดและขาดแบบอย่างในบทบาทนั้น

2) การห่างในบทบาท (Role distance) เป็นภาวะที่บุคคลสามารถแสดงพฤติกรรมกระทำตามบทบาทได้อย่างเหมาะสม แต่บทบาทนั้น ไม่ตรงกับความรู้สึกที่แท้จริงของ ตนเอง

3) ความขัดแย้งในบทบาท (Role conflict) เป็นภาวะที่บุคคลไม่สามารถกระทำตามบทบาทและ/หรือแสดงความรู้สึกให้เหมาะสมกับบทบาทได้มี 2 สาเหตุ คือ มีความขัดแย้งในบทบาทเดียวกัน เนื่องจากตนเองและบุคคลอื่นในสังคมคาดหวังต่อบทบาทนั้นไม่ตรงกัน (Intrarole conflict) หรือมีความขัดแย้งระหว่างบทบาท เนื่องจากบุคคลมีความคาดหวังในบทบาทหนึ่งขัดแย้งกับอีกบทบาทหนึ่งของตนเอง (Interole conflict)

4) ความล้มเหลวในบทบาท (Role failure) เป็นภาวะที่บุคคลไม่สามารถแสดงบทบาทใดๆ ของตนเองได้

4. การปรับตัวด้านการพึ่งพาระหว่างกัน (Interdependent mode) เป็นการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคมในด้านความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างบุคคลหรือกลุ่มคน โดยมีประเด็นไปที่การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมที่เกี่ยวข้องกับการให้และรับความรัก ความนับถือ และการยกย่องซึ่งกันและกันอย่างเต็มที่ ความต้องการพื้นฐานในการปรับตัวด้านนี้มี 3 องค์ประกอบ คือ การได้รับความรักอย่างเพียงพอ การได้รับการเรียนรู้และการเจริญเติบโตตามพัฒนาการ และการได้รับการตอบสนองความต้องการในเรื่องแหล่งประโยชน์ของบุคคล เพื่อที่จะให้บรรลุถึงความรู้สึกมั่นคงในความสัมพันธ์ระหว่างกันบุคคลที่สามารถปรับตัวด้านการพึ่งพาระหว่างกัน (Interdependence) ได้อย่างเหมาะสมจะต้องมีความสมดุลระหว่างการพึ่งพาตนเอง (Independence) และการพึ่งพาผู้อื่น (Dependence) รวมทั้งต้องมีพฤติกรรมทั้งการเป็นผู้ให้ (contributive behaviors) และพฤติกรรมการเป็นผู้รับ (Receiving behaviors) อย่างเหมาะสม จึงจะทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย โดยชนิดของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

4.1) บุคคลที่มีความสำคัญ (Significant others) เป็นผู้ที่มีความสำคัญหรือมีความหมายต่อชีวิตของบุคคลนั้นมากที่สุด ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกในครอบครัว เช่น บิดา มารดา สามี ภรรยา บุตร เป็นต้น ความสัมพันธ์ของบุคคลที่มีความสำคัญนี้จะมีการให้ความรัก ความเคารพนับถือ และการยกย่องซึ่งกันและกันมากกว่าความสัมพันธ์กับบุคคลในกลุ่มอื่นในสังคม

4.2) ระบบสนับสนุน (Support systems) ประกอบด้วยบุคคลอื่น ๆ กลุ่มคนหรือองค์กรต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องในการที่จะช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายการพึ่งพาระหว่างกันของบุคคล แต่จะมีระดับความสัมพันธ์น้อยกว่าบุคคลที่มีความสำคัญ

5. ปัญหาที่เกิดจากการปรับตัวด้านการพึ่งพาระหว่างกันไม่เหมาะสม ได้แก่

5.1) ความวิตกกังวลจากการถูกแยกจากคนรัก (Separation anxiety) เป็นความรู้สึกปวดร้าวไม่สบายใจที่ต้องถูกแยกจากบุคคลสำคัญในชีวิต เช่น คู่สมรสที่จำเป็นต้องแยกจากกันชั่วคราวจะเกิดความรู้สึกเซื่องซึมไม่สนใจสิ่งแวดล้อม โกรธสถานการณ์ที่ทำให้ต้องแยกจากกัน เป็นต้น

5.2) ความรู้สึกโดดเดี่ยว (Loneliness) เริ่มจากบุคคลมีความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) ซึ่งเป็นความรู้สึกห่างเหินหรือแบ่งแยกตนเองจากบุคคลอื่น อาจเนื่องมาจากไม่ค่อยมีความผูกพันต่อกัน หรือความคาดหวังในความสัมพันธ์ระหว่างตนกับบุคคลอื่นไม่สอดคล้องกัน ส่วนใหญ่เกิดในบุคคลที่ได้รับความรักไม่เพียงพอ หรือไม่มีความพึงพอใจในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยบุคคลจะรู้สึกว่าไม่ได้รับการตอบสนองในเรื่องความต้องการความนับถือ หรือ ความมีคุณค่าจากบุคคลอื่น ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวขึ้น

5.3) ความก้าวร้าว (Aggression) พบในบุคคลที่มีการพึ่งพาตนเอง (Independency) มากเกินไปจนเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวขึ้น (Aggressive behavior) โดยบุคคลจะต่อต้านผู้อื่นด้วยการแสดงออกทางกาย วาจา หรือต่อต้านอย่างเงียบ ๆ เช่น ไม่ให้ความร่วมมือในการรักษา ไม่ยอมรับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น พยายามวางตัวให้มีอำนาจเหนือผู้อื่น แสดงวาจาหมิ่นประมาทผู้อื่น เป็นต้น

พฤติกรรมการปรับตัวทั้ง 4 ด้านเป็นผลจากการทำงานภายในของกระบวนการปรับตัวด้วยการประสานงานกันระหว่างกลไกการควบคุมและกลไกการคิดรู้ แสดงออกเป็นพฤติกรรม การปรับตัวทั้ง 4 ด้าน ซึ่งพฤติกรรมแต่ละด้านจะมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกันภายในกระบวนการปรับตัวของบุคคล โดยผลลัพธ์จากการปรับตัวด้านใดด้านหนึ่งอาจมีผลกระทบหรือกลายเป็นสิ่งรื้อต่อการปรับตัวอีกด้านหนึ่งหรือทุกๆด้านก็ได้ หรือสิ่งรื้อชนิดหนึ่งอาจมีผลต่อการปรับตัวหลายๆ ด้านในเวลาเดียวกัน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาจึงเป็นผลจากการประสานเกี่ยวข้องกันของทุกส่วนในกระบวนการปรับตัว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงบุคคลเป็นระบบการปรับตัวที่มีความเป็นองค์รวม

สิ่งนำออก (Output) : สิ่งนำออกจากระบบการปรับตัวของบุคคล คือปฏิกริยาตอบสนองซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกต ตรวจสอบ หรือบอกได้ โดยอาจเป็นพฤติกรรมการปรับตัวได้ (Adaptive behavior) หรือพฤติกรรมการปรับตัวที่ไม่มีประสิทธิภาพ (Ineffective behavior) พฤติกรรมการปรับตัวที่ดีจะช่วยส่งเสริมความมั่นคงของบุคคลให้สามารถบรรลุเป้าหมายการเจริญเติบโต การมีชีวิตอยู่รอด สามารถสืบทอดเผ่าพันธุ์ และเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ และพฤติกรรมที่ไม่ส่งเสริมให้บุคคลบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจะเป็นพฤติกรรมการปรับตัวที่ไม่มีประสิทธิภาพ สิ่งนำออกจากระบบจะป้อนกลับ (Feedback process) ไปเป็นสิ่งนำเข้าระบบเพื่อการปรับตัวที่เหมาะสมต่อไป

นอกจากแนวคิดทฤษฎีการปรับตัวของรอย ยังมีอีกหลายทฤษฎีที่เกี่ยวกับการปรับตัว เช่น

แนวคิดทฤษฎีของรอเจอร์ (Rogers, 1972) ผู้นำทฤษฎีว่าด้วยตน และทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบผู้รับคำปรึกษาเป็นศูนย์กลาง เขาได้พิจารณาการปรับตัวในแง่ของการปรับตัวภายในตนเองโดยเขาเชื่อว่ามนุษย์ ทุกคนเป็นศูนย์กลางของประสบการณ์ต่าง ๆ รอบตัวซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่วนหนึ่งของประสบการณ์ที่บุคคลได้รับรู้และมีการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น รวมทั้งการประเมินผลจากการมีปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดตัวเรา (Self) หรือ “โครงสร้างของตน” ขึ้นมาเป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนในด้านต่างๆ เช่น บุคลิกลักษณะ ความสามารถของตน บทบาทต่างๆ ของตนในการเกี่ยวข้องกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม ทิศนคติและค่านิยมต่างๆ ของตัวเราประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับจึงมีส่วนสำคัญในการกำหนดบุคลิกภาพของบุคคลให้แตกต่างกัน โดยที่แต่ละคนจะเข้าใจและรู้จักโลกส่วนตัวของเขาได้ดีที่สุด บุคคลที่ปรับตัวได้ คือ บุคคลที่เป็นตัวของตัวเอง เข้าใจและยอมรับตนเองและผู้อื่นรวมทั้งสามารถรับรู้ประสบการณ์ต่างๆ ตามความเป็นจริง นำประสบการณ์นั้นมาจัดให้สอดคล้องกับโครงสร้างหรือบุคลิกลักษณะของตนอย่าง ไม่ขัดแย้งหรือบิดเบือน จะมีการรับรู้และความคิดเกี่ยวกับตนเองในทางบวก ส่วนบุคคลที่ปรับตัวไม่ได้ จะมีความขัดแย้งระหว่างความคิดเกี่ยวกับตนกับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาใหม่ อย่างมาก ทำให้เกิดความตึงเครียด วิตกกังวล สับสนไม่แน่ใจ สูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนจะเป็นไปในทางลบ

แนวคิดทฤษฎีของฮาวิกเฮิร์ส (Havighurst, 1953) พิจารณาการปรับตัวในแง่ของการเรียนรู้งานตามขั้นพัฒนาของชีวิต เขามีความเห็นว่าการพัฒนาชีวิตในแต่ละวัยนั้น บุคคลมีงานประจำวัยหรืองานประจำขั้นที่ต้องเรียนรู้ควบคู่กันไป ถ้าบุคคลสามารถพัฒนางานประจำวัยได้สำเร็จก็จะเป็นบุคคลที่มีความสุขและสามารถพัฒนางานประจำวัยในขั้นต่อไปได้อย่างสำเร็จด้วย ในทางตรงกันข้ามงานในช่วงวัยใดไม่ประสบผลสำเร็จจะทำให้บุคคลนั้นไม่มีความสุข และพัฒนางานประจำวัยในขั้นต่อไปได้ยากลำบาก ดังนั้นบุคคลที่มีการปรับตัวได้ในทัศนะของฮาวิกเฮิร์ส จึงหมายถึงบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้และพัฒนางานประจำวัยให้ผ่านพ้นได้ด้วยดี

แนวคิดทฤษฎีของวิลเลียมสัน (Williamson, 1950) ผู้นำทฤษฎีการให้คำปรึกษาแบบนำทางมีความเชื่อว่ามนุษย์มีสติปัญญาและเหตุผล ตลอดจนมีแนวโน้มที่จะพัฒนาตนเองได้ แต่การที่จะพัฒนาได้นั้นต้องอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นโดยเฉพาะสังคมที่แวดล้อมเขาอยู่ การที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคมจะทำให้เขามองเห็นและรู้จักตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ความสามารถ ความสนใจ ค่านิยมและทัศนคติความต้องการและเป้าหมายที่เขาเลือก ในขณะที่เดียวกันก็ได้เรียนรู้จากผู้อื่น ได้รับรู้ประสบการณ์สังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ค่านิยมทางสังคม มาตรฐานและข้อจำกัดทางสังคม ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมตลอดจนวิธีการที่จะจัดการแก้ไขทั้งทางตรงและทางอ้อมจากความเชื่อดังกล่าว วิลเลียมสันจึงสรุปว่า บุคคลสามารถปรับตัวได้ถ้ามีความรู้ความเข้าใจในตนเองรวมทั้งการรู้จักและการเข้าใจสังคม เพราะที่ทำให้เขาสามารถตัดสินใจเลือกวิธีการดำเนินชีวิตหรือแก้ไขปัญหาได้ อย่างมีสติและมีเหตุผล โดยการใช้อุปกรณ์ที่ได้รับจากประสบการณ์ในสังคมมาประกอบการพิจารณาจนสามารถ สร้างความสอดคล้องหรือความยืดหยุ่นระหว่างความต้องการและเป้าหมายที่พึงประสงค์ ของตนเองกับสภาพแวดล้อม

จากทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัวที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า เมื่อความต้องการของบุคคลไม่สามารถตอบสนองได้ทั้งหมด บุคคลจึงต้องเผชิญปัญหาและเกิดความไม่สบายใจ จนกลายเป็นความเครียด ความกังวลใจ ความคับข้องใจ ความขัดแย้งในใจ จึงเป็นสาเหตุให้บุคคลนั้นต้องอาศัยการปรับตัว เพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการดำเนินชีวิต โดยลักษณะการปรับตัวของแต่ละบุคคลจะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพ สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่บุคคลนั้นกำลังเผชิญอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้บุคคลเกิดการปรับปรุงพฤติกรรมของตนที่เรียกว่าการปรับตัว โดยมีจุดประสงค์ว่า บุคคลต้องการอยู่ในสภาวะสมดุลระหว่างตนเองกับสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้บุคคลเกิดการปรับตัวแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. ปัจจัยภายใน เป็นความต้องการทางใจ ซึ่งมีอยู่ในตัวบุคคล ได้แก่ ความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ความสำเร็จในชีวิต ทำให้บุคคลต้องมีการปรับตัวเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ
2. ปัจจัยภายนอก เป็นความต้องการของสังคมและสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่ วัฒนธรรม จารีตประเพณี ค่านิยม ศาสนา กฎระเบียบของสังคม ทำให้บุคคลต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองความต้องการต่างๆ และอยู่ได้โดยไม่มีความกดดันทางจิตใจ

การปรับตัวมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ

1. ปรับตัวเพื่อเอาชนะสิ่งแวดล้อมหรือปัญหา เพื่อถ่วงดุลสิ่งที่ตนเองยังขาดอยู่
2. ปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือปัญหา เมื่อไม่สามารถเอาชนะได้ จึงปรับตนเองให้สอดคล้องตามสิ่งแวดล้อมและปัญหานั้น เพื่อรักษาสมดุลนั้นไว้

2.2 บริบทการทำงานแบบไทยในสายตาคนต่างชาติ

การที่บุคคลต้องมีการย้ายที่ทำงานหรือออกไปทำงานยังต่างประเทศ สิ่งจำเป็นและสำคัญประการหนึ่งที่บุคคลนั้นควรกระทำคือ การศึกษาและทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนที่จะไปทำงานยังประเทศนั้นๆ โดยคำนึงถึงลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม ขนบธรรมเนียม ประเพณีหลัก ๆ เป็นต้น เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับตัวเมื่อต้องเข้ามาอยู่อาศัย ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวรก็ตาม สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการที่จะเน้นถึงเรื่องของการทำงานของชาวต่างชาติเมื่อต้องย้ายที่ทำงานมาที่ประเทศไทยเพื่อต้องมาร่วมงานกับคนไทยในบริบทการทำงานแบบไทย (LinkedIn, 2009) ซึ่งแสดงผลออกมาดังนี้

2.2.1 ทักษะต่อการเปลี่ยนแปลง

คนไทยมักจะยึดติดกับความเคยชินแบบเดิมๆ เคยทำมาอย่างไรก็จะทำอยู่อย่างนั้นไม่ค่อยมีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลง และถ้าฝรั่งเอาวิธีใหม่ ๆ เข้ามาทำให้พวกเขาต้องทำอะไรที่ต่างไปจากเดิม ก็จะถูกมองว่าเป็นการสร้างควมรำคาญให้พวกเขา มักจะไม่ค่อยได้รับความร่วมมืออย่างเต็มที่หรือไม่ก็ถึงกับถูกต่อต้านก็มี

2.2.2 การโต้แย้ง

เมื่อมีการเจรจากันคนไทยจะไม่กล้าโต้แย้งทั้ง ๆ ที่ตัวเองกำลังเสียเปรียบ ส่วนใหญ่มักจะปล่อยให้อีกฝ่ายเป็นคนคุมเกม บางคนบอกว่ามีนิสัยอย่างนี้เรียกว่า “ขี้เกรงใจ” แต่สำหรับฝรั่งแล้ว นิสัยนี้จะทำให้คนไทยไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

2.2.3 ไม่พูดสิ่งที่ควรพูด

เอกลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของคนไทย คือ มักจะไม่ค่อยกล้าบอกความคิดของตัวเองออกมา ทั้ง ๆ ที่คนไทยก็มีความคิดดีไม่แพ้ฝรั่งเลย แต่มักจะเก็บความสามารถไว้ไม่บอกออกมาให้เจ้านายได้รู้ และจะไม่กล้าตั้งคำถาม บางทีฝรั่งก็คิดว่าคนไทยรู้แล้วเลยไม่บอกเพราะเห็นว่าไม่ถามอะไร ทำให้ทำงานกันไปคนละเป้าหมายหรือทำงานไม่สำเร็จ เพราะคนที่รับคำสั่งไม่รู้ว่าจะถูกสั่งให้ทำอะไร

2.2.4 ความรับผิดชอบ

1) ฝรั่งมองว่าคนไทยเรามักทำไม่ค่อยกำหนดระยะเวลา ในการทำงานไว้ล่วงหน้า ทั้งๆ ที่งานบางชิ้นต้องทำให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด ยิ่งงานไหนให้เวลาในการทำงานนานก็จะยิ่งทิ้งไว้ทำตอนใกล้ๆ จะถึงกำหนดส่ง เลยทำงานออกมาแบบรีบ ๆ ไม่ได้ผลงานดีเท่าที่ควร

2) ไม่ค่อยยอมผูกพันและรับผิดชอบเป็นลายลักษณ์อักษร ถ้าให้เซ็นต์ชื่อรับผิดชอบงานที่ทำ คนไทยจะกลัวขึ้นมาทันที เหมือนกับกลัวจะทำไม่ได้ หรือกลัวจะถูกหลอก

2.2.5 วิธีแก้ไขปัญหา

คนไทยไม่ค่อยมีแผนการรองรับเวลาเกิดปัญหา แต่จะรอให้เกิดก่อนแล้วค่อยหาทางแก้ไขแบบเฉพาะหน้า หลายครั้งที่ฝรั่งพบว่าคนไทยไม่รู้จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างไรต้องรอให้เจ้านายสั่งลงมาก่อนแล้วค่อยทำตามถ้าเจ้านายไม่อยู่ทุกคนก็จะประสาทเสียไปหมด

2.2.6 บอกแต่ข่าวดี

1) จะไม่กล้าบอกผู้บังคับบัญชาชาวต่างชาติเมื่อเกิดปัญหาขึ้น จนกระทั่งบานปลายไปเกินแก้ไขได้จึงค่อยเข้ามาปรึกษา

2) จะเลือกบอกแต่สิ่งที่ดีที่คิดว่าเจ้านายจะชอบ เช่น บอกแต่ข่าวดีๆ แทนที่จะเล่าไปตามความจริง หรือถ้าหากเจ้านายถามว่า จะทำงานเสร็จทันเวลาไหม ก็จะบอกว่าทัน (เพราะรู้ว่านายอยากได้ยินแบบนี้) แต่ก็ไม่เคยทำทันตามเวลาที่รับปากเลย

2.2.7 คำว่า “ไม่เป็นไร”

เป็นคำพูดที่ติดปากคนไทยทุกคนทำให้เวลามีปัญหา ก็จะไม่มีการรับผิดชอบ และจะไม่ค่อยหาตัวคนทำผิดด้วยเพราะเกรงใจกัน แต่จะใช้คำว่า “ไม่เป็นไร” มาแก้ปัญหาแทน

2.2.8 ทักษะในการทำงาน

1) ไม่สามารถทำงานร่วมกันเป็นทีมได้ ถ้าทำงานเป็นทีมมักมีปัญหาเรื่องการกินแรงกันบางคนขยันแต่บางคนไม่ทำอะไรเลย บางทีก็มีการขัดแย้งกันเองในทีมหรือเกี่ยงงานกันจนผลงานไม่คืบหน้า

2) ไม่ค่อยมีทักษะในการทำงาน แม้จะผ่านการศึกษาในระดับสูงมาแล้ว และไม่ค่อยใช้ความพยายามอย่างเต็มที่เพื่อให้ได้ผลงานที่ดีที่สุด

3) พนักงานชาวไทยที่รู้จัก ส่วนใหญ่ไม่ค่อยรู้สึกกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เรื่องราวความเคลื่อนไหวของโลกเท่าไรนัก แล้วไม่ค่อยชอบหาความรู้เพิ่มเติมแม้จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานก็ตาม

2.2.9 ความซื่อสัตย์

พนักงานคนไทยควรจะมีคุณสมบัติซื่อสัตย์และตรงไปตรงมามากกว่านี้ หลายครั้งที่ชอบโกหกในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น มาสาย ขาดงานโดยอ้างว่าป่วย ออกไปข้างนอกในเวลางาน

2.2.10 ระบบพวกพ้อง

คนไทยมักจะนำเพื่อนฝูงมาเกี่ยวข้องกับธุรกิจเสมอ ผมไม่เคยชอบวิธีนี้เลย ตัวอย่างเช่นการจัดซื้อข้าวของภายในสำนักงานพวกเขามักจะแนะนำเพื่อน ๆ มาก่อน โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่บริษัทควรจะได้รับ นี่เป็นประสบการณ์จริงที่ประสบมา การให้ความช่วยเหลือเพื่อน ไม่ใช่เรื่องแปลก แต่การที่ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ของบริษัทเลยเป็นอะไรที่แย่มาก และเมื่อพบว่าเพื่อนพนักงานด้วยกันทุจริต คนไทยก็จะช่วยกันปกป้อง และทำไม่รู้ไม่เห็นจนกว่าผู้บริหารจะตรวจสอบได้เอง

2.2.11 แยกไม่ออกระหว่างเรื่องงานและเรื่องส่วนตัว

- 1) ชอบสอดคุ้สอดเห็น โดยเฉพาะเรื่องส่วนตัวของเพื่อนร่วมงาน
 - 2) มักจะคุยกันเรื่องส่วนตัวที่ไม่เกี่ยวกับงานมากเกินไป บางครั้งทำให้บานปลาย และนำไปสู่ข่าวลือและการนินทากันในสำนักงาน
 - 3) มักจะลาออกจากบริษัทโดยไม่ยอมแจ้งล่วงหน้าตามข้อตกลง แต่กลับคาดหวังว่าจะได้รับผลประโยชน์เต็มที่
 - 4) ไม่ยอมรับความผิดชอบที่มีมากขึ้นในช่วงวิกฤติ
 - 5) ต้องการเงินมากขึ้น แต่กลับไม่ค่อยสร้างคุณค่างานอะไรเพิ่มขึ้นเลย
- จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ซึ่งแสดงถึงผลการสำรวจเกี่ยวกับการปรับตัวจึงเป็นที่มา และเหตุผลที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าในส่วนของการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จะเป็นเช่นไร

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับตัวในการประกอบอาชีพ

2.3.1 ลักษณะของสังคมชนบทและเมืองด้านอาชีพและรายได้

ครัวเรือนในชุมชนเมือง มักจะประกอบอาชีพที่หลากหลายกว่าในชุมชนชนบท โดยในชุมชนเมือง แม้ในครอบครัวเดียวกันสมาชิกอาจจะมีอาชีพแตกต่างกันได้มากและไม่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน อีกทั้งอาชีพที่มีลักษณะเฉพาะที่ต้องอาศัยทักษะเฉพาะด้าน บ่อยครั้งการเข้าสู่อาชีพเหล่านี้ต้องผ่านการศึกษาระดับเฉพาะด้านอย่างเป็นระบบ ไม่เหมือนกับครัวเรือนในชนบท ซึ่งโดยมากประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน ฯลฯ เหมือนๆกันในชุมชนเดียวกัน การประกอบอาชีพเหล่านี้แม้จะต่างกันบ้างแต่ก็จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมา แม้จะมีความหลากหลายหรือผสมผสานของกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกันก็ตาม (อดุลย์ ต้นประยูร, 2523) นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบระหว่างรายได้ของชาวชนบทกับรายได้ของชาวเมืองมักจะมี ความแตกต่างอย่างชัดเจน ชาวชนบทมักเป็นผู้มีรายได้ต่ำโดยเฉพาะรายได้ที่เป็นตัวเงิน และมีสภาพความเป็นอยู่ ที่ลำบากกว่าด้วย ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อีกทั้งยังประสบปัญหาการเป็นหนี้ ที่แม้จะเกี่ยวข้องกับจำนวนเงินไม่มาก แต่ก็ยากที่จะหลุดพ้นจากภาวะการเป็นหนี้

เมื่อชาวชนบทตกอยู่ใต้อิทธิพลของความยากจนเป็นเวลานาน จึงก่อให้เกิดวัฒนธรรมในหมู่คนจน (The Culture of Poverty) ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้ (สงบ สงเมือง, 2546)

1. ขาดโอกาสในการหาประสบการณ์ให้แก่ตนเอง (Lack of Exposure to a Variety of Experience)
2. ขาดความรู้ที่กว้าง (Lack of Knowledge)
3. ไม่มีความสุขใจ (Dissatisfaction) และเกิดความคับแค้นใจในตนเองบ่อย ๆ
4. ขาดแรงดลใจ (Lack of Motivation or Goal)
5. ขาดการมีส่วนร่วมในองค์กร (Lack of Participation in Organization)
6. ขาดการนำพาตนเอง (Lack of Self Direction) อันจะส่งผลให้เป็นผู้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง

จากการศึกษาจำนวนผู้มีงานทำในชนบทไทย พบว่าอาชีพที่มีผู้ประกอบมากที่สุดคือ อาชีพเกษตรกรรม ลำดับที่ 2 คืออาชีพหัตถกรรม ลำดับที่ 3 คืออาชีพบริการ และลำดับที่ 4 คือ อาชีพพาณิชย์กรรม ซึ่งในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั้นมักจะมีปัญหาในเรื่องที่ดินและทุนที่มีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชนบท ยังต้องอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญซึ่งปราศจากความแน่นอน เช่น อาจเกิดภาวะฝนแล้ง หรือน้ำท่วมได้ นอกจากนี้ยังประสบปัญหาการมีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำปัญหาเรื่องแรงงานทำงานไม่เต็มเวลา และอัตราการใช้ปุ๋ยของเกษตรกรในสังคมชนบทไทยยังต่ำอยู่มากทำให้ขาดประสิทธิภาพในการผลิตตามแนวทางการทำการเกษตรสมัยใหม่ (สงบ สงเมือง, 2546)

2.3.2 การพัฒนาตามกระบวนการทันสมัยในประเทศไทย

การพัฒนาตามกระบวนการทันสมัย (Modernization) เป็นแนวทางที่ประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่รวมทั้งประเทศไทย ยอมรับเป็นแนวทางหลักของการพัฒนาประเทศ สำหรับประเทศไทยยุคใหม่ หากจะนับตั้งแต่เริ่มมีแผนพัฒนาประเทศฉบับแรกในปี พ.ศ. 2504 ที่ใช้ชื่อว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นต้นมา ทิศทางของการพัฒนาประเทศได้ดำเนินตามแนวทางการสร้างความทันสมัย โดยเน้นการเพิ่มผลผลิตโดยรวมและรายได้รวมของชาติหรือรายได้ประชาชาติเป็นสำคัญ โดยเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่ออำนวยความสะดวกและกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจ อีกทั้งยังเน้นการพัฒนาการศึกษาสมัยใหม่ที่เลียนแบบประเทศในโลกระวันตก และการส่งเสริมการผลิตสมัยใหม่โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งได้ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมอย่างรวดเร็ว (Rapid Change) ในระดับมหภาค แม้ว่าผลกระทบทางบวกของการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมปรากฏชัดอย่างยากที่จะปฏิเสธได้ ทั้งนี้เพราะได้ยกระดับจากฐานะที่เคยเป็นหนึ่งในประเทศที่ยากจนที่สุดในโลก ในกลางคริสต์ทศวรรษที่ 1960 จนมาเป็นประเทศที่เติบโตอย่างรวดเร็วด้วยอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงมากในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1990 อย่างต่อเนื่องหลายปี การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วนี้ได้เกิดควบคู่กับการพัฒนาปัจจัยพื้นฐาน การขยายตัวของอุตสาหกรรม (Industrialization) และความเป็นเมือง (Urbannization) (อาแว มะแส และคณะ, 2550 อ้างถึง Phongpaichit & Baker, 2005; Wyatt, 2003; Industrial and Finance Cooperation of Thailand, 1990) ในสภาพเช่นนี้ บทบาทของตลาดได้เข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ระบบเศรษฐกิจแบบตลาด (Market Economy) ได้รุกเข้ามาในวิถีชีวิตในเกือบทุกด้าน และทุกพื้นที่ ไม่เว้นแม้แต่พื้นที่ในชนบทซึ่งคุ้นเคยกับวิถีชีวิตแบบประเพณีดั้งเดิม (Traditional Way of Life) จำเป็นที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์กับตลาดอย่างมากในปัจจุบันเช่นกัน (อาแว มะแส และคณะ, 2550 อ้างถึง Parnwell & Arghiros, 1996; Arghiros, 2000; Chantana, 1993) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงชีพ (Livelihoods) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอด (Survival) ในด้านหนึ่งและความอยู่ดีมีสุข (Wellbeing) อีกด้านหนึ่ง ทั้งในระดับปัจเจกและระดับครัวเรือน จึงจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วที่ปรากฏออกมาในรูปแบบของการพัฒนาโครงสร้างปัจจัยพื้นฐาน และการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบตลาดนี้ ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมากในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ไม่เว้นแม้แต่ในพื้นที่ชนบท ทั้งนี้เพราะการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า และระบบการสื่อสาร มีส่วนเร่งให้อิทธิพลของตลาดและวิถีบริโภคสมัยใหม่ได้รุกเข้ามาเร็วยิ่งขึ้น ประกอบกับการ

ขยายของภาคอุตสาหกรรมและบริการได้รุกเข้าใกล้พื้นที่ชนบทมากยิ่งขึ้น ก็น่าจะมีส่วนชักนำให้เกิดการปรับตัวในยุทธวิธีการดำรงชีพได้เช่นกัน (อาแว มะแส และคณะ, 2550)

2.3.3 ผลของการพัฒนาประเทศต่อการเปลี่ยนแปลงอาชีพในชนบท

การพัฒนาประเทศมิได้มีรูปแบบที่ตายตัวตามตำราเสมอไป หากแต่ต้องเป็นไปตามบริบทต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งบริบททางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่หรือชุมชนที่มีความหลากหลาย ในขณะเดียวกัน ยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วตามอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ควบคู่ไปกับการพยายามหาแนวทางหรือวิธีการที่จะดำรงชีพให้ดำเนินไปได้อย่างสมดุลและสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมและสภาพแวดล้อมด้านต่างๆที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) (นิเทศ ดินณะกุล, 2544)

การพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมประการหนึ่ง ซึ่งมีผลกระทบต่อสังคมในด้านต่างๆอย่างมากมาย โดยการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ซึ่งมักจะถูกจัดลำดับความสำคัญเป็นอันดับแรกๆนั้นได้รวมเอาการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทางด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรม และจิตวิทยาเข้าไว้ด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หรืออาจจะกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาด้านอื่นๆของสังคมจะเกิดขึ้นตามไปด้วยภายใต้การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันมีบางแนวคิดที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาว่าเป็นการทำให้เป็นอุตสาหกรรม บางแนวคิดก็เน้นพิจารณาการพัฒนาทางด้านการเมือง โดยกล่าวว่าลักษณะสำคัญของการพัฒนานั้นมิใช่การพัฒนาสังคมให้เปลี่ยนแปลงจากสังคมจารีตประเพณี (Traditional Society) ไปสู่ความทันสมัยหรือสังคมสมัยใหม่ (Modern Society) เป็นประการสำคัญ แต่เป็นความพยายามที่จะสร้างระบบและสถาบันการเมืองแบบสมัยใหม่ บางแนวคิดก็รวมเอาหลายด้านไว้ด้วยกัน เช่น มองว่าการพัฒนามิใช่แค่เพียงการพัฒนาทางด้านการเมืองเพียงอย่างเดียว อย่างเช่น การพัฒนาประชาธิปไตย หรือการสร้างความเท่าเทียมในสังคม แต่มองว่าต้องเกิดควบคู่ไปกับการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีหรือด้านเศรษฐกิจด้วย เป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงขอบเขตของการพัฒนาที่แท้จริงแล้วจะพบว่า การพัฒนามิได้มีขอบเขตเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจ การเมือง วิทยาศาสตร์ หรือเทคโนโลยี เท่านั้น ขอบเขตการเปลี่ยนแปลงโดยการพัฒนานั้นครอบคลุมไปทั่วทุกส่วนของสังคม การมองหรือพิจารณาถึงการพัฒนาจึงไม่ได้จำกัดเพียงมิติของการเปลี่ยนแปลงทางวัตถุและการขยายตัวทางเศรษฐกิจเท่านั้น (เช่น การสร้างระบบสาธารณสุขมูลฐาน ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตัวเลขอัตราความเจริญทางเศรษฐกิจประจำปี อัตราดอกเบี้ย หรืออัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นต้น) แต่ขอบเขตหรือผลกระทบของการพัฒนานั้นจะส่งผลโดยตรงต่อสังคมและวัฒนธรรมโดยรวมทั้งหมด เพราะการพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีมิติครอบคลุมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆของสังคมมากมายหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา ครอบครัว เครือญาติ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี บรรทัดฐาน ค่านิยม หรือกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่างๆของสังคม (สงบ ส่งเมือง, 2546)

เนื่องจากความเป็นจริงการพัฒนาด้านหนึ่งจะส่งผลกระทบต่อด้านอื่นต่อ ๆ กันไปด้วยเหตุนี้ผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาภายในสังคมเป็นสิ่งที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากกว่านอกจากจะมีผลดีแล้วมีผลเสียอย่างไรบ้าง และแนวทางการพัฒนาที่ใช้

อยู่ในปัจจุบันสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกของสังคมได้ดีเพียงไร ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตามแนวทางที่ใช้กันอยู่ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาสังคมต่าง ๆ จึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นสำคัญในการพิจารณาหรือวิพากษ์วิจารณ์ จึงเห็นได้ชัดเจนว่า การพัฒนานั้นมิได้มีขอบเขตเฉพาะบางด้านหรือบางส่วนของสังคมเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีมิติหลากหลาย ซึ่งอาจจะกล่าวสรุปโดยรวมได้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อครอบคลุมทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมนั่นเอง (ยุพินพรรณ ศิริวิธนนุกูล, 2541) จึงเกิดคำถามว่าแล้วประชาชนได้รับผลดีอะไรบ้างจากการพัฒนาและผลเหล่านี้กระจายทั่วถึงอย่างไร ในขณะเดียวกันเกษตรกรที่อยู่ในชนบทได้รับอานิสงค์จากผลเหล่านี้เพียงไร

ดังที่กล่าวมาแล้ว แนวคิดการพัฒนากระแสหลักจะมุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนาให้เกิดการขยายตัวทางอุตสาหกรรม และการสร้างความทันสมัย (Modernization) เป็นหลักการสำคัญ โดยยึดความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากประเทศที่พัฒนาแล้วมาเป็นแบบอย่าง แต่ต่อมาพบว่าการพัฒนาตามแนวนี้ได้ส่งผลกระทบต่อทางลบมากมายเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลกระทบต่อไปยังการดำรงชีพของชาวชนบทในประเทศกำลังพัฒนาอย่างสำคัญ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่เป็นมิตรกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงได้รับความสนใจจากสังคมโลกมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นกับระบบนิเวศของโลก เป็นสิ่งที่สะท้อนได้อย่างชัดเจนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้แนวคิดนี้มองว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงหนึ่งซึ่งผลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการพัฒนากระแสหลักผ่านระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงเป็นการทบทวนถึงบทบาทในการจัดการเกี่ยวกับการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของประเทศต่าง ๆ ที่รับเอาแนวการพัฒนากระแสหลักด้วย ทั้งนี้เพราะในกระบวนการต่าง ๆ ของการพัฒนาที่ผ่านมาจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมากเพื่อก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้มักจะขึ้นอยู่กับ การเข้ามาจัดการหรือซื้อน้ำโดยประเทศที่พัฒนาแล้วในรูปแบบต่างๆที่มุ่งประสิทธิภาพการผลิตและสร้างกำไรสูงสุด ในขณะที่การพัฒนาทางเลือกมองว่าการพัฒนาตามแนวกระแสหลักให้ความสำคัญต่อองค์ความรู้หรือแนวคิดแบบวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Knowledge) มาบูรณาการด้วย แนวคิดนี้เริ่มได้รับความสำคัญมากขึ้นจากการที่ได้เห็นการเพาะปลูกในระบบเกษตรกรรมแบบสมัยใหม่โดยใช้องค์ความรู้แบบวิทยาศาสตร์ในปัจจุบันก่อให้เกิดปัญหาที่มีใช้เกี่ยวข้องเพียงผลผลิตหรือต้นทุนในการผลิตเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อทางด้านสังคมและนิเวศวิทยาอย่างมาก แนวคิดการพัฒนาทางเลือกเป็นแนวการพัฒนาที่ได้รับการยอมรับจากนักคิด นักวิชาการ หรือนักพัฒนาหลายกลุ่มว่า เป็นแนวคิดที่น่าจะมีความเหมาะสมในการนำมาใช้กับการพัฒนาประเทศที่เรียกว่า เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) ในช่วงระยะแรก ๆ การพัฒนาแบบยั่งยืนมีจุดเน้นสำคัญอยู่ที่ประเด็นของทรัพยากรธรรมชาติ คือมองว่ารูปแบบของการพัฒนาจะต้องเป็นไปในทิศทางที่ทำให้สามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างต่อเนื่องและไม่ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม เป็นแนวคิดที่สืบเนื่องมาจากแนวคิดในการอนุรักษ์ (Conservation) (สุวินัย รันดาเว, 2543) แนวคิดนี้มองว่าการอนุรักษ์ที่เกิดขึ้นควบคู่กับการ

พัฒนานำจะส่งผลดีต่อเกษตรกรที่อยู่ในชนบท ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนาด้วย เพราะจะคงให้คนเหล่านี้สามารถพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีพทั้งทางตรงและทางอ้อมในระยะยาวได้

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปสู่ภาวะทันสมัยของประเทศไทย แม้จะส่งผลโดยรวมในทางบวกหลายประการ แต่ก็ส่งผลกระทบต่อทางลบอย่างมากเช่นกัน ที่เห็นเด่นชัดประการหนึ่งคือ ขยายโอกาสการทำงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการ ซึ่งเป็นที่รับรู้อย่างกว้างขวาง และโอกาสเหล่านี้มักจะมีมากในเขตเมือง ในขณะที่ภาคเกษตรถึงแม้จะมีการเจริญเติบโตเช่นกัน แต่อัตราการเติบโตช้ากว่า จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะเกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างสองภาคนี้ ซึ่งเป็นที่คุ้นเคยในหมู่นักวิชาการว่าเป็นลักษณะของความเป็นทวิภาค (Dualistic) ของการดำรงอยู่ และการพัฒนาตามแนวนี้ ทั้งการขยายตัวในภาคเกษตรและการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและบริการ ล้วนส่งผลกระทบต่อยุทธวิธีการดำรงชีพในชนบทโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพและกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นยุทธวิธีสำคัญ เพื่อการดำรงชีพที่ต้องมีการปรับตัวให้เหมาะกับยุคสมัย อาชีพเกษตรซึ่งเป็นอาชีพที่โดดเด่นในสังคมชนบท ได้มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบการผลิต (Mode of Production) จากรูปแบบที่เน้นการผลิตเพื่อการยังชีพ (Subsistence Mode) ไปสู่การผลิตเพื่อขาย (Commercial Mode) มากขึ้น ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ ในการผลิตควบคู่กับปัจจัยการผลิตจากภายนอกที่มีราคาค่อนข้างสูง ในขณะที่ผลิตภาพ (Productivity) ของการเกษตรไม่ได้มีการพัฒนาอย่างเต็มที่ ด้วยข้อจำกัดของขนาดพื้นที่การเกษตรที่ขยายได้ยาก และการขาดความกระตือรือร้นของเกษตรกรเอง ทำให้อาชีพเกษตรและสถานะของเกษตรกรในชุมชนชนบทไทยในปัจจุบันอยู่ในภาวะสิ้นคลอน ประกอบกับวิถีชีวิตโดยรวมในชนบทได้เปลี่ยนแปลงไปสู่แนวทางบริโภคนิยม (Consumerism) ที่ผูกมัดกับรายได้ที่เป็นตัวเงินมากขึ้น คราวเรือนในชุมชนชนบทจึงไม่อาจจะพึ่งพาอาชีพเกษตรโดยการทำงานเต็มเวลาอีกต่อไป โครงสร้างของอาชีพในครัวเรือนชนบทจึงค่อยๆ เปลี่ยนจากสภาพที่ทำเกษตรเต็มเวลา (Full-time Farming) ที่สมาชิกวัยแรงงานทุกคนช่วยกันทำกิจกรรมเกษตรของครัวเรือน ไปสู่ลักษณะของการทำหลายกิจกรรมไปพร้อมๆ กัน (Pluriactivity) ซึ่งอาจจะมีหลากหลายในประเภทของกิจกรรมการเกษตรที่ทำระหว่างสมาชิกในครัวเรือนเดียวกัน (Diversification) ด้วยก็ได้ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างของอาชีพนี้ ส่วนหนึ่งมาจากแรงดึงของภาคอุตสาหกรรมและบริการที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว และไม่ได้จำกัดเฉพาะในเขตเมืองอีกต่อไป แต่ได้ขยายออกไปสู่บริเวณพื้นที่ชนบทรอบ ๆ เมืองใหญ่ด้วย (อาแว มะแส และคณะ, 2550)

2.3.4 การปรับเปลี่ยนในการดำรงชีพของเกษตรกรไทย

การดำรงชีพของเกษตรกรไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนในรูปแบบและวัตถุประสงค์มากพอสมควร การปรับเปลี่ยนนี้มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญของการเกษตรในประเทศไทย อีกทั้งยังเกี่ยวข้องกับระดับความจำเป็นในการพึ่งพาอาชีพเกษตรของประชากรด้วย ในอดีตการผลิตทางการเกษตรของเกษตรกรไทย เป็นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก แม้บางส่วนอาจนำไปใช้แลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่น ๆ ที่ต้องการใช้ในการดำรงชีพในแต่ละวันบ้างและในบางครั้งต้องผลิตเพื่อส่งให้แก่ผู้ปกครองบ้านเมือง หรือส่งให้แก่กองทัพเพื่อใช้ในการทำนุบำรุงกำลังพล

บ้าง แต่เกษตรกรส่วนใหญ่มักจะดำรงชีพและมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เนื่องจากความจำเป็นในการดำรงชีพจะใช้ปัจจัยต่าง ๆ เฉพาะเท่าที่จำเป็นโดยธรรมชาติจริง ๆ เท่านั้น

วิถีชีวิตของเกษตรกรไทยซึ่งเป็นชาวชนบทในอดีตมีความสุขและมีความมั่นคงตามอัตภาพพึ่งพาตนเองได้ในการดำรงชีพ ผลิตอาหารได้เองโดยไม่ต้องซื้อหาจากภายนอก หรือหากต้องซื้อบ้างก็ไม่มากนัก นอกจากนี้ยังใช้วิธีการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างเพื่อนบ้านใกล้เคียงหรือชุมชนในละแวกเดียวกัน มีความรู้จักมักคุ้นกันถ้วนหน้าในชุมชนที่อยู่อาศัย มีความอบอุ่นในชีวิตครอบครัวซึ่งอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกันโดยตรงหรือเกี่ยวดองกันทางใดทางหนึ่ง ความสมัครสมานสามัคคีในครอบครัวและในชุมชนมีสูง สามารถหาความรื่นเริงบันเทิงใจได้จากประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ และอีกเช่นกัน ประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ก็มีที่มาเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพการเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนาเป็นส่วนใหญ่ มีการประกอบกิจกรรมทางด้านศาสนาและตามประเพณีท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ ตามช่วงเวลาที่สุดคล้องกับการทำนา และกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น เก็บเกี่ยวข้าว การลงแขก การทำบุญกินข้าวใหม่ เป็นต้น วิถีชีวิตความเป็นอยู่ผูกพันกับเงินตราน้อยมาก ให้ความสำคัญกับความรู้สึกลนอมน้ำใจของคนที่อยู่ร่วมกัน ในฐานะเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต หรืออาจพูดได้ว่า วิถีชีวิตของเกษตรกรในอดีตนั้นเน้นหนักสิ่งที่เป็น นามธรรม (ความเชื่อและประเพณี) มากกว่าสิ่ง ที่เป็น รูปธรรม (เงินตราและวัตถุ) ต่อมาภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญของบ้านเมือง เงินตราเข้ามามีบทบาทในชีวิตความเป็นอยู่มากขึ้น การดำรงชีพมีความสะดวกสบายมากขึ้นตามความเจริญทางด้านวัตถุ อีกทั้งยังได้รับการอำนวยความสะดวกจากภาครัฐ ทั้งในการประกอบอาชีพ คือการสร้างคูคลองส่งน้ำ การสร้างถนนหนทางในการสัญจรไปมา มีการผลิตกระแสไฟฟ้าและส่งกระจายไปในพื้นที่ชนบทมากขึ้นเรื่อย ๆ ชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรจึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากขึ้น แนวความคิดในการทำการเกษตรก็เปลี่ยนไป จากการผลิตเพียงเพื่อการดำรงชีพ มาสู่การผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิม เพื่อนำไปขายให้มีรายได้ส่วนเกินไว้ใช้จ่ายใช้สอยซื้อหาความสะดวกสบายเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันยังต้องพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (สุวินัย รันดาเว, 2543)

2.4 แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน

แนวทางการดำรงชีพอย่างยั่งยืน (Sustainable Livelihoods Approach) ในชนบทมุ่งเน้นทำความเข้าใจเกี่ยวกับการแสวงหาปัจจัยยังชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำการเกษตรและระบบการดำรงชีวิตในชนบท ในขณะเดียวกันเป็นการแสวงหาหนทางที่จะส่งเสริมโอกาสในการปรับปรุงยุทธวิธีในการทำมาหากินเพื่อลดความยากจนในระยะยาว การทำความเข้าใจการดำรงชีพอย่างยั่งยืนอาศัยแนวความคิดหลัก 6 ประการดังนี้ (สำราญ สรรุโณ, 2545)

1. คนเป็นศูนย์กลาง (People-centered) เริ่มจากการวิเคราะห์การดำรงชีพของเกษตรกรและการเปลี่ยนแปลงเมื่อเวลาผ่านไป ผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนนโยบาย และการจัดองค์กรที่เกิดกับคน การถือครองทรัพย์สิน (Assets) และมิติของความยากจน ตลอดจนการดำเนินการเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย โดยเน้นความสำคัญของอิทธิพลด้านนโยบายและการจัดระบบสถาบันที่เกี่ยวกับวาระของความยากจน และการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของคน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการ

ดำรงชีวิต ซึ่งเชื่อว่าความยากจนจะลดลง หากการสนับสนุนจากภายนอกดำเนินไปอย่างสอดคล้องกับแนวทางของวิธีการดำรงชีพในท้องถิ่น (Local Livelihood Strategies) สภาพแวดล้อมทางสังคมและความสามารถในการปรับใช้

2. ความเป็นองค์รวม (Holistic) หมายถึงมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันขององค์ประกอบต่าง ๆ โดยไม่แยกส่วนในแต่ละสาขาภูมิศาสตร์ และกลุ่มสังคม การทำความเข้าใจควรตระหนักถึงอิทธิพลของปัจจัยต่างๆที่มีต่อมนุษย์ ค้นหาและทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลเหล่านี้และผลกระทบที่เชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิต รวมทั้งการสำนึกในหน้าที่ที่หลากหลายและยอมรับวิถีที่หลากหลายของการดำรงชีพทั้งในเรื่องของอาชีพ และยุทธวิธีอื่น ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยยังชีพ ตลอดจนสิ่งที่ต้นปรารถนาและค้นหาวิธีการเพื่อนำไปสู่ผลลัพธ์ที่หลากหลายของการดำรงชีพ

3. ความเป็นพลวัต (Dynamic) หมายถึงสภาพที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องทั้งในเรื่องของปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และวิธีการดำรงชีพ ดังนั้นจึงควรค้นหาเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง เพื่อที่จะสามารถสนับสนุนผลทางบวก บรรเทาผลทางลบ ที่จะเกิดขึ้นจากผลกระทบภายนอก

4. สร้างบนความเข้มแข็ง (Building on Strengths) หลักการสำคัญคือ การเริ่มวิเคราะห์ความเข้มแข็งมากกว่าความต้องการ เพราะหากสามารถพบจุดแข็งของคนหรือชุมชนได้จะเป็นการเพิ่มศักยภาพของคนและปัจจัยอื่นๆที่เชื่อมโยงกัน

5. ความเชื่อมโยงระดับมหภาคและจุลภาค (Macro-micro Links) แนวทางการส่งเสริมการดำรงชีพอย่างยั่งยืนมีความจำเป็นต้องเชื่อมโยงระหว่างระดับนโยบาย สถาบัน ถึงระดับชุมชน ครัวเรือน และปัจเจกบุคคล

6. ความยั่งยืน (Sustainability) เป็นการประเมินความยั่งยืนจาก 4 องค์ประกอบหลัก คือ สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และสถาบัน

นอกจากนี้ สำราญ สระอุณ (2545) ยังได้อธิบายถึงการศึกษาการดำรงชีพอย่างยั่งยืนว่าเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆที่จะนำไปสู่เป้าหมายในการดำรงชีพของเกษตรกร 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบด้านบริบทของความอ่อนแอและไม่แน่นอน (Vulnerability Context) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบโดยตรงต่อทรัพย์สิน และผลลัพธ์จากวิธีการดำเนินชีวิต ได้แก่

1.1) ภาวะที่เกิดผลกระทบอย่างทันทีทันใดและรุนแรง (Shocks) ซึ่งส่งผลเสียหายต่อการดำรงชีพ โดยเฉพาะในองค์ประกอบของทรัพย์สิน เช่น ภัยธรรมชาติ การขาดเงินใช้จ่าย ความขัดแย้งในสังคม ปัญหาด้านสุขภาพของมนุษย์ พืช สัตว์

1.2) แนวโน้ม (Trends) ภาวะแนวโน้มของการเคลื่อนไหวของปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิธีการดำรงชีพ เช่น แนวโน้มภาวะประชากร ทรัพยากร เศรษฐกิจ รัฐบาล นโยบายและเทคโนโลยี

1.3) การเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล (Seasonality) ได้แก่ วัฏจักรต่าง ๆ เช่น วัฏจักรราคา ผลผลิต สุขภาพ โอกาสการจ้างงาน เป็นต้น

2. ทรัพย์สินในการดำรงชีพ (Livelihoods Assets) เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญหรืออีกนัยหนึ่งคือเป็นต้นทุนที่เกษตรกรนำมาใช้ในกระบวนการดำรงชีพ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเกิด ผลลัพธ์ และมีผลต่อโอกาสการเลือกยุทธวิธีการดำรงชีพ (Livelihood Strategies) ซึ่งได้รับอิทธิพลโดยตรงจากบริบทความอ่อนแอ และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและสถาบันทรัพย์สินต่าง ๆ เหล่านี้แบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่

2.1) ทุนมนุษย์ (Human Capital) หมายถึง ทักษะ ความรู้ ความสามารถของแรงงาน คุณภาพแรงงาน ศักยภาพการเป็นผู้นำ และความสุขภาพดี

2.2) ทุนธรรมชาติ (Natural Capital) หมายถึง ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ ความหลากหลายทางชีวภาพ

2.3) ทุนการเงิน (Financial Capital) หมายถึง เงินสะสมที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ และเงินไหลเวียน

2.4) ทุนกายภาพ (Physical Capital) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และวัสดุที่ใช้ในการผลิต

2.5) ทุนสังคม (Social Capital) หมายถึง กลุ่ม เครือข่าย ประชาสังคม การเป็นสมาชิก ความสัมพันธ์ หน้าที่ในสังคม และภาวะการเป็นผู้นำ

3. การแปรเปลี่ยนโครงสร้างและกระบวนการ (Transforming Structures and Processes) เป็นองค์ประกอบที่มีผลกระทบโดยตรงที่ทำให้เกิดความอ่อนแอในกระบวนการดำรงชีพ และส่งผลกระทบต่อทางเลือกวิธีการดำรงชีพ มีส่วนประกอบย่อย 2 ส่วนคือ

3.1) โครงสร้าง (Structures) มี 2 ระดับ คือ ระดับสาธารณะ เช่น รัฐบาล องค์กร ประชาสังคม และระดับเอกชน

3.2) กระบวนการ (Processes) หมายถึง ส่วนขับเคลื่อนของโครงสร้าง เช่น นโยบาย กฎหมาย ข้อกำหนด สถาบัน และวัฒนธรรม

4. ยุทธวิธีการดำรงชีพ (Livelihood Strategies) เป็นทางเลือกหรือโอกาสที่เกษตรกรใช้เป็นกลยุทธ์ในการดำรงชีพ ซึ่งมีลักษณะที่หลากหลาย (Diversity) ตามลักษณะของพื้นที่ ที่ถือครอง ภูมิประเทศ และช่วงเวลา เป็นลักษณะที่เคลื่อนไหว (Dynamic) กระจายหลายสถานที่ (Straddling) และเชื่อมโยง (Linkage) กับทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ และบริบทของพื้นที่

5. ผลลัพธ์ (Livelihood Outcomes) เป็นผลได้ที่เกิดจากการเลือกวิถีหรือยุทธวิธีในการดำรงชีพซึ่งแสดงออกถึงการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ได้แก่ การมีรายได้เพิ่มขึ้น (More Income) การเพิ่มการเป็นอยู่ที่ดีขึ้น (Increased Well-being) การลดความอ่อนแอ (Reduced Vulnerability) การยกระดับความมั่นคงด้านอาหาร (Improved Food Security) และการเกิดความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (Sustainable Use of Natural Resource Based)

เป้าหมายและสภาพการดำรงชีพสามารถวัดได้จากความยั่งยืนของการดำรงชีพ กล่าวคือ สามารถยืดหยุ่นได้เมื่อเกิดผลกระทบ ไม่ขึ้นกับการสนับสนุนจากภายนอก รักษาผลิตภาพของทรัพยากรไว้ได้นาน ไม่ทำลายวิธีการดำรงชีพของผู้อื่นหรือสามารถประนีประนอมร่วมกันได้ และก่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้สภาพแวดล้อม และความยั่งยืนทางเศรษฐกิจของครัวเรือน สังคม และสถาบัน ซึ่งสามารถเป็นแนวทางในการนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ โดยการศึกษาดำรงชีพ

อย่างยั่งยืนจะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์หลายประการ เช่น (1) เพื่อปรับปรุงวิธีการเข้าถึงคุณภาพที่สูงขึ้นของการศึกษา ข้าราชการ เทคโนโลยีและการอบรม โภชนาการและสุขภาพที่ดีขึ้น (2) เพิ่มการสนับสนุนและการผสมผสานกันของสภาพแวดล้อมทางสังคม (3) เพิ่มความมั่นคงในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการที่ดีกว่า (4) เพิ่มความมั่นคงในการเข้าถึงทรัพยากรการเงิน การเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่ดีกว่า ตลอดจนมีนโยบายและสถาบันที่สามารถสนับสนุนวิถีการดำรงชีวิตได้หลากหลายและมีความเสมอภาคในการแข่งขันด้านการตลาด

Department for International Development (DFID) (1999) ได้กล่าวไว้ว่าการดำรงชีพอย่างยั่งยืนโดยการวางประชาชนไว้เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ซึ่งวิธีการจะบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพนั้นเป็นแนวทางที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมาย ขอบเขต และสิทธิในการพัฒนา แม้ว่าโครงสร้างการดำรงชีพ และวัตถุประสงค์มีรูปแบบต่างๆที่ได้ถูกพัฒนาแล้วโดยเครื่องมือต่างๆ แต่วิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายก็มีความสำคัญกว่าแก่นสาระในการให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเพียงอย่างเดียว โดยวิธีนี้จะเพิ่มศักยภาพในการพัฒนา อีกทั้งยังได้มีการแนะนำและแลกเปลี่ยนตามความคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการดำรงชีพอย่างยั่งยืน โดยไม่ได้มีคำชี้แนะและเสนอคำตอบที่ตายตัว แต่เป็นการมุ่งหวังที่จะกระตุ้นให้ผู้อ่านสะท้อนถึงการบรรลุเป้าหมายและความสามารถพัฒนาตนเองได้ในอนาคต และได้อธิบายถึงโครงสร้างของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ซึ่งโครงสร้างนี้ได้ถูกพัฒนาเพื่อช่วยให้เข้าใจและวิเคราะห์การดำรงชีพของประชาชนที่ยากจน ที่จะช่วยประเมินศักยภาพที่มีอยู่เพื่อพยายามลดความยากจน คล้ายกับโครงสร้างอื่นซึ่งช่วยให้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งความหลากหลายและความมั่งคั่งของการดำรงชีพจะพิจารณาเฉพาะสภาพที่เป็นอยู่และวิเคราะห์ในระดับท้องถิ่นเท่านั้น ไม่ได้พยายามที่จะจัดหาความเป็นจริงของการเป็นผู้แทนที่ถูกต้อง แต่อย่างไรก็ตามก็พยายามที่สนับสนุนแนวความคิดเกี่ยวกับการดำรงชีพของประชาชนที่ยากจน การอภิปรายและความพยายามดังกล่าวเป็นการพัฒนาเงื่อนไขในการลดความยากจน ในรูปแบบง่ายๆ ที่สอดคล้องกับสภาพที่ประชาชนดำรงชีพอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่มั่นคง ในสภาพแวดล้อมดังกล่าวนี้พวกเขาจะพยายามหาเงินทอง หรือลดปัจจัยเสี่ยงของความยากจนลง การได้รับสิ่งนี้ทำให้มีการให้ความหมายและให้คุณค่าโดยผ่านอำนาจทางสังคม สถาบัน และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เนื่องจากสิ่งแวดล้อมก็ส่งผลกระทบต่อกลยุทธ์การดำรงชีพ วิธีการผสมผสานและการใช้ประโยชน์ เป็นการเปิดให้ประชาชนแสวงหาผลประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมในการดำรงชีพ

ทีมงาน DFID ได้กล่าวถึงการดำรงชีพอย่างยั่งยืนและการกำจัดความยากจนไว้ว่าการลดภาวะความยากจนและการแตกแยกทางสังคมเป็นจุดมุ่งหมายที่ครอบคลุมไว้สำหรับกิจกรรมที่ลดความยากจน โดยมีเป้าหมายที่จะเพิ่มศักยภาพในการดูแลประชากรที่ยากจนให้เติบโตได้ การวิเคราะห์ภาวะความยากจน และการตัดสินใจหาเครื่องมือและวิธีการที่จะส่งผลกระทบเชิงให้ลดความยากจน โดยงานทั้งสองอย่างเกี่ยวข้องกันในระดับกรอบความคิด คือ การพัฒนาภูมิหลังและการแนะนำแหล่งวัตถุดิบ รวมถึงการจัดเตรียมบุคลากรในการแนะนำสนับสนุนกิจกรรมในลักษณะนี้

2.5 การปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการดำรงชีพไปสู่ความยั่งยืน

เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภค ประกอบกับกระแส โลกาภิวัตน์และการสื่อสารไร้พรมแดน ได้นำพากระแสวัฒนธรรมเข้าสู่ชุมชน เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้มีความสะดวกสบายมากขึ้นแต่ มีความสุขลดลง มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย มีหนี้สินเพิ่มขึ้น อีกทั้งความสัมพันธ์ของคนในชุมชนลด น้อยลงและมีลักษณะต่างคนต่างอยู่มากขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ชุมชนที่มีการรวมตัว รวมกลุ่ม และมีการเรียนรู้ร่วมกันสามารถจัดการกับปัญหาที่มากกระทบกับชุมชนได้ในระดับหนึ่ง โดยใช้ กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ที่เน้นการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเป็นหลัก และใช้การ จัดการความรู้จากองค์ความรู้ในชุมชนร่วมกับการนำความรู้จากภายนอกมาประยุกต์ใช้ ซึ่งการพัฒนา ชุมชนตามแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนมาอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา และมีชุมชนต้นแบบ ที่มีความเข้มแข็งสามารถเป็นแบบอย่างเพื่อเรียนรู้และประยุกต์ใช้อยู่ทั่วทุกภูมิภาคของไทย (อาแว มะแส และคณะ, 2550)

การดำรงชีพอย่างยั่งยืนนั้นจะสามารถเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุผลที่สำคัญ ดังต่อไปนี้ (1) มีความยืดหยุ่นและสามารถฟื้นตัวจากการเผชิญหน้ากับภาวะสะเทือนใจและความเครียด (2) ไม่ ปล่อยชีวิตให้ขึ้นอยู่กับสิ่งช่วยเหลือภายนอกเป็นสำคัญ (3) รักษาความสามารถในการผลิตในระยะ ยาวจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และ (4) การประนีประนอมต่อทางเลือกการดำรงชีพที่ เปิดกว้างสู่แหล่งอื่น การคงอยู่ของการดำรงชีพนั้นมีความสำคัญมาก เพราะจะ เป็นการบ่งบอกถึง ความก้าวหน้าในการลดความขาดแคลนซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างคงทนดีกว่าแบบชั่วคราว สิ่งเหล่านี้ ไม่ได้หมายถึงแหล่งทรัพยากรบางอย่างที่มีอยู่หรือสถาบันต่างๆต้องบริการด้วยรูปแบบที่เหมือนกัน อย่างถูกต้อง มันค่อนข้างจะบอกเป็นนัยถึงการสะสมในเมืองที่เป็นหลักทั่วโลก โดยอิงพื้นฐานที่ จัดเตรียมให้เป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาความเป็นอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนยากจน (DFID, 1999)

2.6 ความพึงพอใจ

2.6.1 ความหมายของความพึงพอใจ

คเซนพงษ์ สุมาลัยโรจน์ (2552) ได้สรุปความหมายของความพึงพอใจไว้ว่า หมายถึง ความรู้สึกชอบ เห็นด้วย ประทับใจ ภูมิใจ ยินดีในสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง ความพึง พอใจก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ความเข้าใจอันดีต่อกัน ความสามัคคีในหมู่คณะ และเป็นปัจจัย สำคัญประการหนึ่งที่ช่วยให้การดำเนินงานประสบผลสำเร็จ

พิสุทธา อารีราษฎร์ (2551) กล่าวว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคล ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะ ความรู้สึกนั้นทำให้บุคคลเอาใจใส่และอาจกระทำการบรรลุถึงความมุ่ง หมายที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น

ณัฐดิฐ อิศระเสนีย์ (2551) สรุปว่า ความพึงพอใจ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคล เมื่อ ความต้องการพื้นฐาน ทั้งร่างกาย และจิตใจ ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งภายหลังจากได้รับ ประสบการณ์ในสิ่ง นั้นมาแล้วในลักษณะบวก คือ ความพอใจ ความนิยมชมชอบก็จะกระตุ้นให้เกิดความพึงพอใจภายใน ตัว บุคคล

วิฑูรย์ วงษ์อำมาตย์ (2552) สรุปลว่า ความพึงพอใจ หมายถึงความรู้สึก เจตคติหรือ ปฏิกริยาทางอารมณ์ที่ดีที่มีต่อการปฏิบัติงานหรือการทำกิจกรรมที่ได้รับความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งเอาไว้

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจต่อการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรออำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา หมายถึง ความรู้สึกชื่นชอบ ยินดี ในการประกอบอาชีพ เมื่อได้รับการเปลี่ยนแปลง

2.6.2 ทฤษฎีความพึงพอใจ

มาสโลว์ (จิตวิทยา ปิยเฉลิมชัย. 2552 ; อ้างอิงจาก Maslow. 1970) ได้เสนอลำดับของความต้องการ (Need Hierarchy Theory) ซึ่งนับเป็นทฤษฎีหนึ่งที่ได้รับอย่างกว้างขวางเป็นทฤษฎีที่ตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า “มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอไม่มีสิ้นสุด เมื่อมีความต้องการได้รับการตอบสนองหรือพอใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ความต้องการนั้น ๆ ก็จะเกิดขึ้นมาอีก ความต้องการของคนเราอาจซ้ำซ้อนกัน ความต้องการอย่างหนึ่งอาจยังไม่หมดไป ความต้องการอีกอย่างหนึ่งก็เกิดขึ้นได้” ซึ่งความต้องการจะเป็นไปตามลำดับขั้น ดังนี้

1. ความต้องการด้านร่างกาย เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์และเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ความต้องการพักผ่อน และความต้องการทางเพศ

2. ความต้องการความปลอดภัย เป็นความรู้สึกต้องการความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตทั้งปัจจุบันและในอนาคต ซึ่งรวมถึงความก้าวหน้าและความอบอุ่นใจ

3. ความต้องการทางสังคม เป็นความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับตนเข้าเป็นสมาชิกได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ ได้รับความเป็นมิตรและความรักจากเพื่อนร่วมงาน

4. ความต้องการที่จะมีชื่อเสียง เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความอยากเด่นในสังคม ต้องการให้บุคคลอื่นยกย่องสรรเสริญ รวมถึงความเชื่อมั่นในตนเองในความรู้สึกความสามารถ ความเป็นอิสระ และเสรีภาพ

5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จตามความนึกคิด เป็นความต้องการระดับสูงที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเป็นความต้องการที่ยากต่อการแสวงหามาได้ และยังได้ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจเป็นที่ยอมรับ และรู้จักกันอย่างแพร่หลาย มีข้อสมมติฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ 3 ประการ คือ

5.1) ความพึงพอใจต่อความต้องการทุกระดับ เริ่มจากความต้องการระดับต่ำสุดที่จะส่งผลแสวงหาความพึงพอใจต่อระดับความต้องการที่สูงขึ้น

5.2) บุคคลเมื่อได้รับความพึงพอใจกับความต้องการใดความต้องการหนึ่งแล้ว จะเป็นผู้มีความสามารถต้องการได้อย่างเหมาะสม เมื่อความต้องการเดิมขาดหายไปในอนาคต

5.3) บุคคลที่มีความสมบูรณ์ คือ บุคคลที่ได้การตอบสนองขั้นพื้นฐานแล้ว ดังนั้นจึงได้รับแรงจูงใจจากความต้องการที่จะเข้าใจถึงศักยภาพสูงสุดที่แท้จริงของตนเอง

ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ความพึงพอใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะกระตุ้นให้นักเรียนทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือต้องการปฏิบัติให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ ซึ่งในสภาพการเรียนการสอนครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกหรือให้คำปรึกษา จากแนวคิดดังกล่าว ครูที่

ต้องการให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้บรรลุผลสำเร็จจึงต้องคำนึงถึงบรรยากาศ และสถานการณ์ รวมทั้งสื่อ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียน เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของนักเรียนให้มีแรงจูงใจในการทำกิจกรรมจนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร นอกจากนี้การมีผลตอบแทนภายในหรือรางวัลภายใน ซึ่งเป็นผลด้านความรู้สึกของนักเรียนที่เกิดแก่นักเรียนที่เกิดแก่นักเรียนเอง เช่น ความรู้สึกต่อความสำเร็จที่เกิดขึ้นเมื่อสามารถเอาชนะความยุ่งยากต่าง ๆ และสามารถดำเนินงานภายใต้ความยุ่งยากทั้งหลายได้สำเร็จ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ ตลอดจนได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ส่วนผลตอบแทนภายนอก เป็นรางวัลที่ผู้อื่นจัดทำให้มากกว่าที่ตนเองให้ตนเอง เช่น การได้รับคำยกย่องชมเชยจากครูผู้สอน พ่อแม่ ผู้ปกครอง หรือแม้แต่การได้คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่น่าพอใจ

2.6.3 การสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจ

เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์ (2545) กล่าวว่า ในขั้นตอนของการสร้างแบบสอบถามความพึงพอใจที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น เพื่อให้เป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ควรประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

1. ส่วนคำชี้แจง เป็นการบอกถึงวัตถุประสงค์ในการต้องการเก็บข้อมูลเพื่อไปทำอะไร ผู้ศึกษาจำเป็นต้องชี้แจงให้ผู้ตอบเข้าใจว่าต้องการข้อมูลนี้ไปเพื่อทำอะไร และบอกด้วยว่าคำตอบนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์อะไร กับใคร อย่างไรบ้าง และมีความสำคัญต่อผู้ศึกษาอย่างไร และที่สำคัญที่ลืมไม่ได้ คือ ต้องชี้แจงให้ผู้ตอบรู้ว่าคำตอบของเขานั้นจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ตอบสุดท้ายก็ชี้แจงวิธีการตอบแบบสอบถาม
2. ส่วนข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น การศึกษา อายุ อาชีพ เพศ เป็นต้น
3. ส่วนรายละเอียดของเรื่องที่ต้องการศึกษา อาจจะเป็นปัญหาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ความคิดเห็น ความสนใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือตัวแปรตามที่ผู้ศึกษาจะศึกษานั้นเอง

การสร้างแบบสอบถามไม่จำเป็นต้องจำเพาะว่าจะใช้แบบใดแบบหนึ่ง ผู้ศึกษาอาจจะใช้แบบปลายปิดและปลายเปิดรวมกันได้ ถ้าหากว่าเรื่องที่ทำการวิจัยมีหลายประเด็นต้องศึกษาก็สามารถแบ่งตอนเป็นข้อย่อย ๆ ได้ และในการวิจัยแต่ละครั้งผู้ศึกษาก็ได้กำหนดลักษณะของแบบสอบถามความพึงพอใจเป็นทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

การสร้างแบบสอบถามสามารถแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. ขั้นพิจารณาจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อจะได้ทราบข้อมูลที่ต้องการ
2. ขั้นพิจารณารูปแบบที่จะใช้แบบปลายเปิดหรือปลายปิด หรือเป็นแบบผสม
3. ขั้นพิจารณาในการร่างคำถาม โดยเขียนข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับหัวข้อปัญหา และจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ตอนต้น ซึ่งในการสร้างข้อคำถามนั้นควรสร้างให้มีจำนวนมากข้อ

4. ขั้นตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขฉบับร่าง โดยจะตรวจสอบการใช้ถ้อยคำและประโยค โดยดูว่าใช้ถ้อยคำชัดเจนหรือไม่ มีการเรียงลำดับของข้อความดีไหม เป็นต้น หลังจากนั้นก็ให้ผู้ทรงคุณวุฒิช่วยตรวจสอบอีกครั้ง โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะดูเรื่องของความเที่ยงตรงของคำถาม โดยจะดูว่าคำถามแต่ละข้อสอดคล้องกับหัวข้อปัญหาและจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาหรือไม่ และจะดูแล้วประเด็นต่าง ๆ ครอบคลุมหรือไม่ หลังจากนั้นก็นำไปปรับปรุงแก้ไข

5. ขั้นทำการทดลองแบบสอบถาม เป็นการนำแบบสอบถามที่แก้ไขปรับปรุงขั้นต้นไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างจริงที่จะศึกษา หลังจากนั้นก็นำผลมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบสอบถามและปรับปรุงอีกครั้ง

6. ขั้นสร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ หลังจากที่ได้ทำการปรับปรุงเสร็จจึงนำฉบับร่างที่แก้ไขแล้วมาทำให้มีความสมบูรณ์ โดยมีคำชี้แจง มีเนื้อหาที่ถูกต้อง มีการจัดวางข้อความการใช้ภาษาให้ถูกต้อง เป็นต้น แล้วจึงนำไปพิมพ์และพร้อมที่จะใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริงจะส่งผลให้ การวัดนั้นมีประสิทธิภาพเป็นที่น่าเชื่อถือได้ โดยต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและจุดมุ่งหมายของการวัด

สรุปว่า การสร้างแบบสอบถามวัดความพึงพอใจนั้น ผู้ศึกษาควรศึกษาขั้นตอนการสร้าง และดำเนินการตามขั้นตอน เพื่อให้ได้แบบวัดความพึงพอใจที่มีคุณภาพ และสามารถนำวัดความพึงพอใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.6.4 การประเมินความพึงพอใจ

การสร้างแบบประเมินความพึงพอใจเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Numerical Rating Scale) 5 ระดับจะมีการกำหนดค่าคะแนน (บุญชม ศรีสะอาด. 2554) ดังนี้

คะแนน	ระดับความพึงพอใจ
ระดับ 5	หมายถึง มากที่สุด
ระดับ 4	หมายถึง มาก
ระดับ 3	หมายถึง ปานกลาง
ระดับ 2	หมายถึง น้อย
ระดับ 1	หมายถึง น้อยที่สุด

การวิเคราะห์ความพึงพอใจ โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ซึ่งสามารถนำมาแปลความหมายค่าเฉลี่ยได้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2554) ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น
4.50 – 5.00	มีความพึงพอใจมากที่สุด
3.50 – 4.49	มีความพึงพอใจมาก
2.50 – 3.49	มีความพึงพอใจปานกลาง
1.50 – 2.49	มีความพึงพอใจน้อย
1.00 – 1.49	มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

สำหรับหัวข้อในการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้งานโดยทั่วไปจะเกี่ยวกับส่วนการนำเข้า ส่วนประมวลผล และส่วนแสดง ผู้ออกแบบจะต้องพิจารณาแต่ละส่วนว่าควรจะมีคำถามอะไรบ้างที่เกี่ยวกับความพึงพอใจสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนราธิวาส (พิสุทธา อารีราษฎร์. 2551)

สรุปได้ว่า แบบประเมินความพึงพอใจเป็นการประเมินความพอใจของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา โดยการใช้แบบสอบถามที่ใช้ในการวิเคราะห์โดยการให้คะแนนแบบมาตราส่วนประมาณค่าเป็น 5 ระดับ คือ ระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย โดยข้อคำถามจะต้องพิจารณาแต่ละส่วนว่าควรมีค่าถามอะไรบ้างที่เกี่ยวกับความพึงพอใจสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการพิจารณาถึงความสำคัญของทรัพยากรต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อการปรับตัวและการดำรงชีพของเกษตรกร มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นต่างๆในการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

การเข้าถึงทรัพยากรและปัจจัยในการดำรงชีพ มีผู้ที่ได้ทำการศึกษาไว้หลายท่าน และหลายแง่มุมการศึกษาของเดโซ ไชยทัต (2539) เรื่องการปรับตัวของชาวนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ รายงานว่า การผลิตในระดับไร่นาเพื่อการค้ามีลักษณะเป็นการผลิตที่ต้องใช้ทุนอย่างเข้มข้นมากขึ้น ดังนั้นครัวเรือนชาวนาที่ยากจนจึงไม่สามารถเข้าถึงปัจจัยการผลิต และไม่สามารถปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้มีรายได้ต่ำลง และมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิต นอกจากนี้เทวินทร์ ยอดสวัสดิ์ (2538) ได้ทำการศึกษา ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน และการใช้ที่ดินในเขตนิคมสร้างตนเองรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา พบว่า ความแตกต่างทางสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของราษฎรในเขตนิคมเกิดจากความเหลื่อมล้ำในการจัดสรรที่ดิน โดยผลประโยชน์ของการพัฒนาจะตกอยู่กับราษฎรที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน ทำให้มีฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และความเป็นอยู่ที่ดีกว่าราษฎรที่ไม่ได้รับการจัดสรรที่ดิน นอกจากนี้การศึกษาของ ศรีผ่อง จันทรณ์กิจศิลป์ (2526) ได้รายงานไว้ว่า รายได้เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำรงชีพ การที่บุคคลจะมีชีวิตอยู่ในสังคมได้นั้น อย่างน้อยที่สุดควรมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพขั้นต่ำส่วนสมพร อิศวิลานนท์ และเดชรัตน์ สุขก่าเน็ด (2535) ได้ทำการศึกษาถึงองค์ประกอบและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในครัวเรือนประมงชายฝั่ง พบว่า การกระจายรายได้ต่อบุคคลของครัวเรือนประมงทะเลชายฝั่งมีความเหลื่อมล้ำสูง องค์ประกอบของการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันนี้ มาจากอาชีพการทำประมงทะเล และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเป็นหลัก อาชีพประมงมีลักษณะสำคัญที่แตกต่างจากอาชีพอื่นที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นสำคัญ ความแตกต่างเกิดขึ้นจากการที่ครัวเรือนชาวประมงชายฝั่งมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรประมงแตกต่างกัน ตามลักษณะของการใช้เครื่องมือและการลงทุนในการประกอบการ รวมถึงโอกาสในการครอบครองพื้นที่ตามชายฝั่งทะเลเพื่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

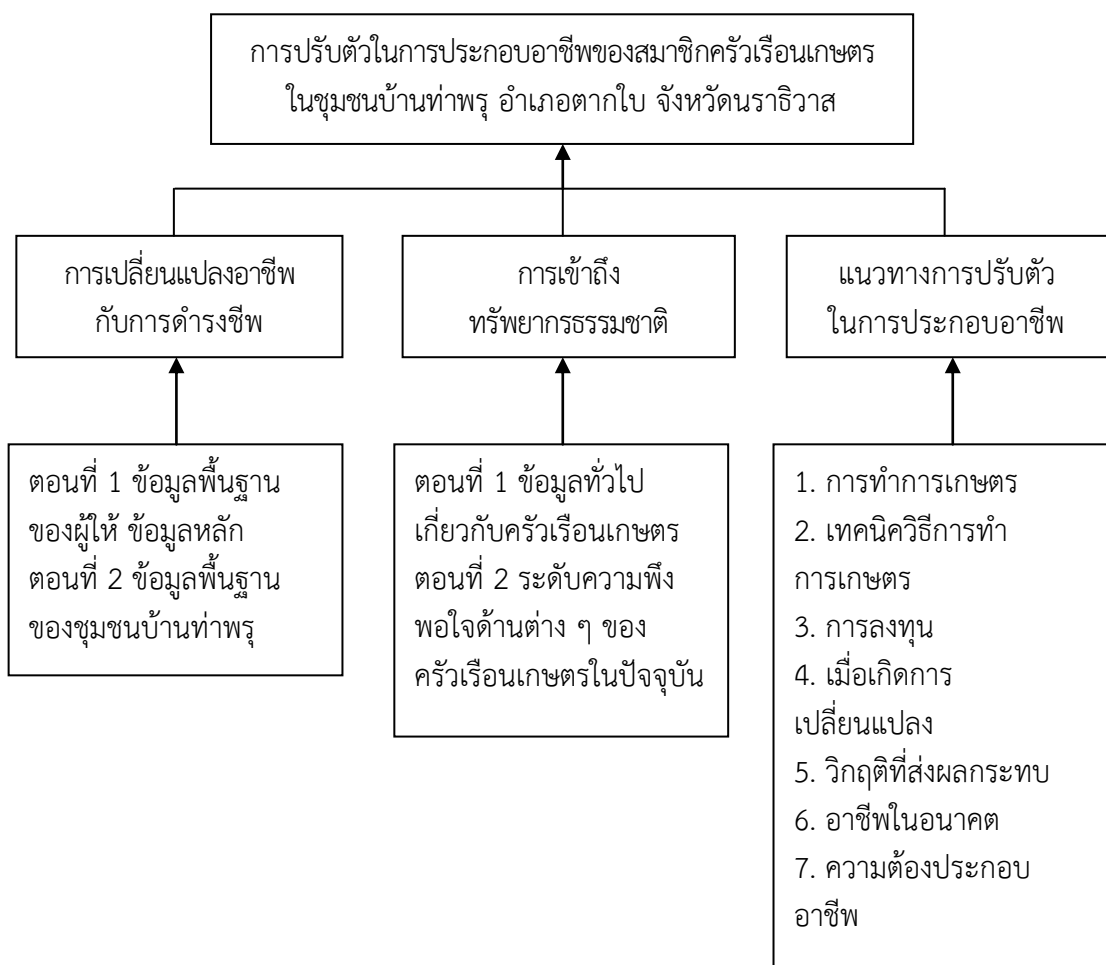
กระบวนการและยุทธวิธีการพัฒนาการดำรงชีพในชนบท บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษา เกี่ยวกับทรัพยากรความจำเป็นและความผาสุกโดยรวมของครัวเรือนอีสาน พบว่า การที่แต่ละครัวเรือนจะมียุทธวิธีที่หลากหลายที่จะนำทรัพยากรต่างๆมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีพนั้นจะต้องมองเห็นถึงรูปแบบที่สลับซับซ้อนของทรัพยากร ซึ่งสามารถสนองต่อความต้องการความพึงพอใจ ให้มากที่สุด นอกจากนี้บุญชอบ ปิ่นทอง (2545) ได้ทำการศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดราชบุรี ปี พ.ศ. 2544 พบว่า การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง มีความสำคัญต่อ

ความสำเร็จของการพัฒนา ซึ่งผู้เข้าร่วมโครงการของชุมชนส่วนใหญ่เคยรับรู้เกี่ยวกับโครงการมาก่อน โดยมีรูปแบบการรับรู้แตกต่างกัน เช่น จากทางสื่อโทรทัศน์ และจากเจ้าหน้าที่สุวินัย รันดาเว (2543) ได้กล่าวไว้ว่าในอดีตที่ผ่านมา การพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตรขาดกระบวนการเชื่อมโยง ผลงานวิจัยสู่ชุมชนและพื้นที่เป้าหมายอย่างเป็นระบบ ขาดความต่อเนื่อง และการบริหารจัดการไม่อยู่ในลักษณะเชิงบูรณาการ ตลอดจนการจัดกิจกรรมและงบประมาณลงพื้นที่มุ่งเน้นการพัฒนาเฉพาะเรื่อง ทำให้ผลงานวิจัยไม่ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรได้อย่างแท้จริง ยิ่งกว่านั้น ชุมชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา การประสานงานระหว่างหน่วยงานวิจัยและหน่วยงานส่งเสริมไม่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดช่องว่างของการพัฒนาเทคโนโลยีขึ้น นอกจากนี้ ผลพวงของการพัฒนาที่ผ่านมา ยังก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในระดับที่น่าเป็นห่วงอีกด้วย นอกจากนี้อาแว มะแส และคณะ (2550) ได้อธิบายข้อค้นพบจากการวิจัย การดำรงชีพในชุมชนชนบทว่า การดำเนินการพัฒนาของประเทศ ที่ดำเนินการตามกระบวนการทันสมัย โดยไม่ใส่ใจกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมในท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ไม่จำกัดเฉพาะแต่ในชุมชนเมือง แต่ได้ขยายไปยังชุมชนชนบทด้วย ในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ครัวเรือนในชุมชนชนบทถูกบีบให้ปรับเปลี่ยนการบริโภคและค่านิยม โดยมีความต้องการทางวัตถุ โดยเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มากยิ่งขึ้น การมีงานทำที่ดีขึ้น และการศึกษาที่ดีขึ้น การพึ่งพาภาคการเกษตรเพื่อการดำรงชีพจึงค่อย ๆ เสื่อมความนิยมลงไป เนื่องจากไม่สามารถสร้างรายได้ที่ดีและต่อเนื่องสม่ำเสมอ ครัวเรือนในชนบทจึงนิยมส่งเสริมให้บุตรหลานเรียนหนังสือมากขึ้น โดยหวังที่จะให้บุตรหลานได้มีโอกาสเพิ่มขึ้นในการทำงานที่ดีขึ้น นอกภาคการเกษตร

การปรับตัวในการดำรงชีพของเกษตรกร มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้ถาวร คำพิระ (2546) ได้ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่บ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย พบว่า สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านได้เปลี่ยนแปลงจากการเกษตรเพื่อยังชีพเป็นการเกษตรเพื่อขาย ชาวบ้านจึงมีการเปลี่ยนแปลงประเภทของพืชที่นำมาปลูกเพื่อสนองความต้องการของตลาดและมีการนำเอาเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต ทำให้มีการลงทุนที่สูง ส่วนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่า ระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนลดลง การจ้างแรงงานเข้ามาทดแทน การช่วยเหลือกันทางด้านแรงงาน การพึ่งพาอาศัยกันลดน้อยลง และมีการรับเอาวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองเข้ามาในหมู่บ้าน ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีการปรับตัวในเรื่องของการเลือกประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และการปรับตัวในเรื่องการใช้เทคโนโลยีในการผลิต ด้านสังคมในเรื่องของเวลาที่มีเวลาให้กับครอบครัวน้อยลง ชาวบ้านจึงปรับตัว โดยหากิจกรรมมาทำร่วมกันภายในครอบครัว การปรับตัวด้านสาธารณสุขและการศึกษาก็เป็นไปในทางที่ดีขึ้น การปรับตัวทางด้านวัฒนธรรม ก็ได้มีการปรับกิจกรรมบางอย่างให้เข้ากับสภาพในปัจจุบัน

2.8 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยในครั้งนี้ได้แสดงในภาพที่ 1 ซึ่งครอบคลุมการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา อันเป็นบริบทของการพัฒนาที่เป็นไปในภาพกว้าง ในขณะที่เดียวกันก็ส่งผลสืบเนื่องไปยังการเปลี่ยนแปลงในความต้องการและความอยากได้ ควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและ การเข้าถึงทรัพยากรอื่น ๆ สภาพเช่นนี้น่าจะเป็นแรงบีบให้เกิดการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน เพื่อให้มาซึ่งสิ่งที่จำเป็นและปรารถนา ซึ่งจะปรากฏออกมาในรูปของสภาพการดำรงชีพของครัวเรือนในปัจจุบัน ซึ่งกรอบแนวคิดการวิจัยสามารถแสดงได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การศึกษา การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งใช้วิธีการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

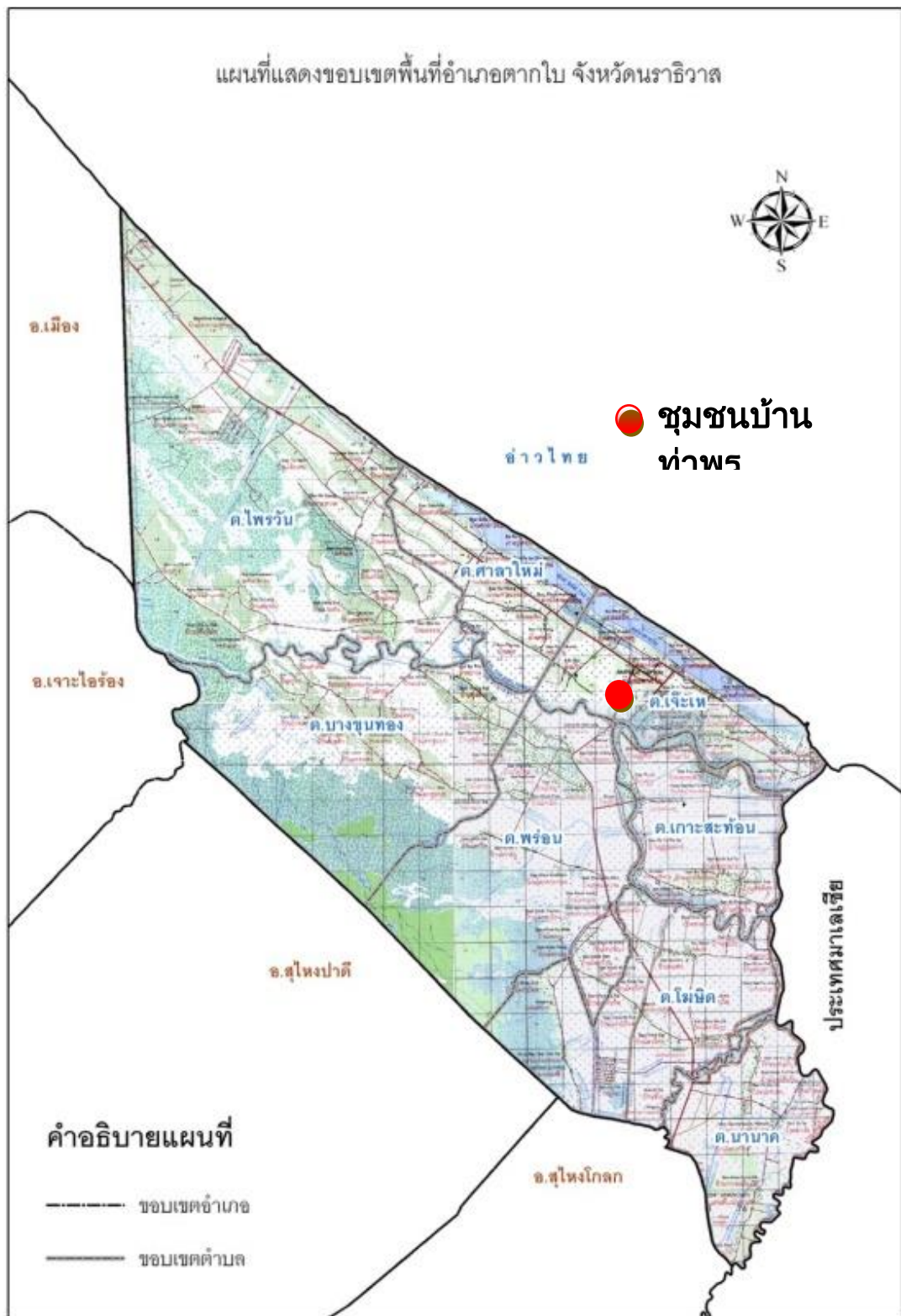
1. การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย
2. ประชากร
3. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผลการวิจัย
4. การทดสอบเครื่องมือ
5. วิธีการรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การกำหนดพื้นที่ในการวิจัย

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนบ้านท่าพรุ อยู่ในตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ทำการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) เหตุผลที่เลือกศึกษาในชุมชนบ้านท่าพรุ เพราะในอดีตชุมชนแห่งนี้เคยมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และครัวเรือนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรที่พึ่งพาทรัพยากรในท้องถิ่นสูง แต่ในปัจจุบันนี้ทรัพยากรธรรมชาติได้เสื่อมโทรมลงมาก ประมาณปี พ.ศ. 2550 และสมาชิกในชุมชนมีการปรับเปลี่ยนอาชีพจากเดิมที่พึ่งพาการเกษตรเป็นหลักมาเป็นการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร จึงเป็นที่น่าสนใจว่าการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรอย่างไรและเพียงใด ซึ่งแผนที่ตำแหน่งของพื้นที่วิจัย และขอบเขตของตำบลเจ๊ะเห อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา สามารถแสดงได้ดังภาพที่ 2 และ 3

ภาพที่ 2 ตำแหน่งของพื้นที่วิจัย ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

ภาพที่ 3 ขอบเขตพื้นที่ตำบลเจ๊ะเท อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

3.2 ประชากร

ประชากรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ คริวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ซึ่งมีจำนวน 52 คริวเรือน เนื่องจากขนาดของประชากรมีน้อยจึงจะทำการศึกษาทุกคริวเรือน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง นอกจากนี้ยังจะรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งเป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 7 คน การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจะใช้วิธีสอบถามผู้นำที่เป็นทางการก่อนและให้ผู้นำเหล่านี้แนะนำผู้ให้ข้อมูลรายอื่นๆที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการเป็นทอดๆในลักษณะของ Snowball Technic

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ชุด ตามลักษณะการจัดเก็บข้อมูล ดังนี้

3.3.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ได้จากการรวบรวมแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยกำหนดข้อมูลที่ต้องการในประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกร เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลด้านการประกอบอาชีพ และข้อมูลด้านสภาพความเป็นอยู่ ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ คำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด

ส่วนที่ 2 การเข้าถึงและความพึงพอใจด้านต่างๆ ของคริวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน ลักษณะข้อคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Numerical Rating Scale) 5 ระดับ การกำหนดค่าคะแนน (บุญชม ศรีสะอาด. 2554) ดังนี้

คะแนน	ระดับการเข้าถึงและความพึงพอใจ
5	หมายถึง การเข้าถึงและความพึงพอใจมากที่สุด
4	หมายถึง การเข้าถึงและความพึงพอใจมาก
3	หมายถึง การเข้าถึงและความพึงพอใจปานกลาง
2	หมายถึง การเข้าถึงและความพึงพอใจน้อย
1	หมายถึง การเข้าถึงและความพึงพอใจน้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 แนวทางในการดำรงชีพของคริวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ข้อคำถามเป็นคำถามเปิด

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้สำหรับสัมภาษณ์หัวหน้าคริวเรือนในชุมชนบ้านท่าพรุ หรือตัวแทนของคริวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลของคริวเรือนได้ดี

3.3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) เป็นแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ใช้สำหรับสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติโดยรวมในชุมชน ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในชุมชน

3.4 การทดสอบเครื่องมือ

การทดสอบเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ระยะตามลักษณะของเครื่องมือ ดังนี้

3.4.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง

1) ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ได้ออกแบบมาแล้ว เสนอให้ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อให้คำแนะนำ

2) นำข้อเสนอแนะของประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ไปทำการปรับปรุงและแก้ไขแบบสอบถามให้ถูกต้อง

3) นำแบบสอบถามที่แก้ไขแล้วนำไปทดลอง (Try Out) กับสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรหมู่ที่ 4 ชุมชนบ้านบางน้อย ตำบลเจ๊ะเห อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส จำนวน 30 คน จากนั้นนำแบบสอบถามตอนที่ 2 ไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Coefficients of Alpha) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .853

4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามก่อนนำเสนอส่งประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์อีกครั้ง เพื่อตรวจสอบในครั้งสุดท้ายก่อนขออนุญาตนำไปใช้สอบถามกับประชากร

3.4.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure)

1) ข้อคำถามที่ผู้วิจัยได้สร้างเรียบร้อยแล้วได้นำเสนอให้ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณา

2) ทดสอบด้วยการทดลองสัมภาษณ์กับผู้นำชุมชนบ้านบางน้อย จำนวน 5 คน เพื่อสังเกตระยะเวลาในการสัมภาษณ์ และความเข้าใจของข้อคำถามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์

3) นำข้อคำถามมาปรับปรุง แล้วเสนอประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์พิจารณาอีกครั้ง

3.5 วิธีการรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ทำกรรวบรวมมีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ดังนั้นวิธีการรวบรวมข้อมูลจึงต้องใช้หลายวิธีควบคู่กัน ได้แก่

3.5.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพชุมชน (Community Profile) ด้วยการรวบรวมจากแหล่งทุติยภูมิ รวมถึงเอกสารจากหน่วยงานราชการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.5.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ หรือผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 7 คนขณะทำการสัมภาษณ์ผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลการสนทนาลงในสมุดบันทึก

การสัมภาษณ์ความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีพ และการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตร จำนวน 52 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างในการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนของครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับครัวเรือนได้ดี

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะทำได้โดยการนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลในแบบสัมภาษณ์ จากนั้นนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ คำนวณค่าสถิติของตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequencies) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการเปรียบเทียบการเข้าถึงใช้สถิติการทดสอบค่าเฉลี่ย 2 กลุ่มที่สัมพันธ์กัน (Paired Sample t-test) โดยการวิเคราะห์การเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ การเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ และการเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน ได้วัดเป็นค่าคะแนนเต็ม 10 แล้วนำมาหาค่าพิสัย และกำหนดเกณฑ์ในการแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับการเข้าถึง
8.01 – 10.00	มีการเข้าถึงมากที่สุด
6.01 – 8.00	มีการเข้าถึงมาก
4.01 – 6.00	มีการเข้าถึงปานกลาง
2.01 – 4.00	มีการเข้าถึงน้อย
0.00 – 2.00	มีการเข้าถึงน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ความพึงพอใจ กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายระดับความพึงพอใจไว้ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2554)

ค่าเฉลี่ย	ระดับความพึงพอใจ
4.50 – 5.00	มีความพึงพอใจมากที่สุด
3.50 – 4.49	มีความพึงพอใจมาก
2.50 – 3.49	มีความพึงพอใจปานกลาง
1.50 – 2.49	มีความพึงพอใจน้อย
1.00 – 1.49	มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

3.6.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) การตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบข้อมูลขณะเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยจะตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) และความน่าเชื่อถือได้ (Reliability) ของข้อมูลภาคสนามที่เก็บข้อมูลด้วยการดูข้อคำถาม ได้สื่อความหมายตรงตามต้องการหรือไม่ ทดสอบกับสภาพแวดล้อมและข้อมูลอื่นที่มีอยู่เดิมจากแหล่งอื่นๆ ในลักษณะทดสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อจะได้ข้อมูลมีความแม่นยำ และมีความเชื่อถือได้มากที่สุด จากการสังเกตพฤติกรรมขณะการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ด้วยการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าในด้านต่าง ๆ สุภางค์ จันทวานิช (2550 : 129 - 130) ได้อธิบายการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัย ได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบคือ การสอบแหล่งของข้อมูลแหล่งที่มาที่จะ

พิจารณาในการตรวจสอบได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล แหล่งเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่ หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งบุคคล หมายถึงถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไป ข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่

1.2) การตรวจสอบสามเส้าวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตควบคู่กับการซักถามพร้อมกันนั้นก็ศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

2) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่บันทึกมาสรุป และจัดหมวดหมู่เพื่อหาคำตอบ ตามเนื้อหาของ การวิจัย แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพร อำเภอดงหลวง จังหวัดนราธิวาส โดยเสนอผลการวิจัยและอภิปรายผล ลำดับ ดังนี้

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนที่ได้ทำการสัมภาษณ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 71.43 และเป็นเพศหญิง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 อายุ 35 – 45 ปี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 และอายุ 46 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาต้น จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาปลาย หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 28.57 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านท่าพร พบว่าส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านท่าพร 31 ปีขึ้นไป จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 57.14 และอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านท่าพร ต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 42.86 (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชน

	ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
N=7			
เพศ			
	ชาย	5	71.43
	หญิง	2	28.57
อายุ			
	35 – 45 ปี	4	57.14
	46 ปีขึ้นไป	3	42.86
ระดับการศึกษา			
	มัธยมศึกษาต้น	3	42.86
	มัธยมศึกษาปลาย หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	2	28.57
	ปริญญาตรี	2	28.57
ระดับการศึกษา			
	มัธยมศึกษาต้น	3	42.86
	มัธยมศึกษาปลาย หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	2	28.57
	ปริญญาตรี	2	28.57

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชน (ต่อ)

	N=7	
ข้อมูลทั่วไปของผู้นำชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านท่าพรุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	3	42.86
31 ปีขึ้นไป	4	57.14
โดยรวม	7	100.00

4.1.2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในชุมชนบ้านท่าพรุ

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีจำนวน 52 คน สถานะในครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือน จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 76.92 และเป็นสมาชิกในครัวเรือน ได้แก่ บุตร และ ภรรยา จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08 ส่วนใหญ่ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์เป็นเพศชาย จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 86.54 และเป็นเพศหญิง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 13.46

อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุ 35 – 45 ปี จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 67.31 และอายุ 46 ปีขึ้นไป จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 32.69

การนับถือศาสนาของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในชุมชนบ้านท่าพรุ นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00

ลักษณะของครัวเรือนมี 2 ลักษณะ คือ ครัวเรือนขยาย (อยู่ด้วยกันมากกว่า พ่อ แม่ และลูก) จำนวน 27 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 51.92 และครัวเรือนเดี่ยว (อยู่ด้วยกันเพียง พ่อ แม่ และลูก) จำนวน 25 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 48.08

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในปัจจุบันทั้งหมด พบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุอาศัยอยู่ด้วยกัน 4- 6 คน จำนวน 35 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 67.31 อาศัยอยู่ด้วยกัน 7 ขึ้นไป จำนวน 10 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.23 และอาศัยอยู่ด้วยกันน้อยกว่า 3 คน จำนวน 7 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 13.46

การประกอบอาชีพของผู้นำครอบครัว พบว่า ผู้นำครอบครัวในชุมชนบ้านท่าพรุที่มีการประกอบอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียว จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 28.85 ประกอบอาชีพเกษตรร่วมกับการรับจ้างทั่วไป จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08 ประกอบอาชีพเกษตรร่วมกับการค้าขาย จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 19.23 ประกอบอาชีพเกษตรร่วมกับพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 และประกอบอาชีพเกษตรร่วมกับข้าราชการ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 จะเห็นได้ว่าผู้นำครอบครัวโดยส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรร่วมกับอาชีพอื่น ทั้งนี้เนื่องจากผู้นำครอบครัวอาจต้องการหารายได้เสริม เพราะค่าครองชีพในปัจจุบันสูงขึ้น การประกอบอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ส่วนครัวเรือนที่ทำเกษตรเพียงอย่างเดียว อาจมีลูกหลายส่งเงินมาให้ใช้จ่าย จึงไม่ต้องประกอบอาชีพอื่นควบคู่กับการทำการเกษตร

เครื่องจักรกลทางการเกษตรของครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนในชุมชนบ้านท่าพรุไม่มีเครื่องจักรกลทางการเกษตรจำนวน 20 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 38.46 เครื่องจักรกลรถไถเดินตามจำนวน 17 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 32.69 เครื่องจักรกลอื่นๆ (รถตัดหญ้า) จำนวน 7 ครัวเรือน คิด

เป็นร้อยละ 13.46 เครื่องจักรกลรถเก็บเกี่ยวข้าว จำนวน 5 ครั้วเรื่อน คิดเป็นร้อยละ 9.62 และเครื่องจักรกลรถแทรกเตอร์ จำนวน 3 ครั้วเรื่อน คิดเป็นร้อยละ 5.77

สิ่งอำนวยความสะดวกของครั้วเรื่อน พบว่า เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุส่วนใหญ่มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน จำนวน 40 ครั้วเรื่อน คิดเป็นร้อยละ 76.92 และไม่สิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน จำนวน 12 ครั้วเรื่อน คิดเป็นร้อยละ 23.08 ข้อสังเกตครั้วเรื่อน 12 ครั้วเรื่อนที่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวก เพราะเป็นครั้วเรื่อนที่มีฐานะยากจน ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และมีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานของพัฒนาชุมชนอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

ยานพาหนะที่ใช้ในครั้วเรื่อน พบว่า ส่วนใหญ่มีจักรยานยนต์ จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 มีจักรยาน จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 76.92 และมีรถยนต์ส่วนบุคคล จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 67.31

การเป็นสมาชิกของกลุ่ม พบว่า เกษตรกรเป็นสมาชิกของกลุ่ม จำนวน 52 คน คิดเป็นร้อยละ 100.00 เกษตรกรเข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 28.85 สมาชิกกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 26.92 สมาชิกกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00 และสมาชิกกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ครู กลุ่มแม่บ้านทอผ้า จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 9.62

แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพลำดับแรก แหล่งเงินทุนที่ครั้วเรื่อนสรรหามาใช้ในการประกอบอาชีพเป็นเงินออมของตนเอง ร้อยละ 23.08 รองลงมาคือ สหกรณ์การเกษตรและอื่นๆ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ยืมจากญาติพี่น้อง ธนาคารพาณิชย์ และเงินกู้นอกระบบ คิดเป็นร้อยละ 17.31, 15.38, 15.38, 15.38, 9.62 และ 3.85 ตามลำดับ

การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากองค์การบริหารส่วนตำบล (ยาฆ่าแมลง) จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 48.08 ได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากสำนักงานเกษตรอำเภอ (เมล็ดพันธุ์ และปุ๋ย) จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 26.92 และได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตจากศูนย์พิภูลทอง (ไถนาฟรี พันธุ์ข้าว และปุ๋ย) จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 25.00

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในชุมชนบ้านท่าพรุ

N=52		
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	จำนวน	ร้อยละ
สถานะในครั้วเรื่อน		
หัวหน้าครั้วเรื่อน	40	76.92
สมาชิกในครั้วเรื่อน เป็น บุตร และ ภรรยา	12	23.08
เพศ		
ชาย	45	86.54
หญิง	7	13.46

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในชุมชนบ้านท่าพรุ (ต่อ)

		N=52	
	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	จำนวน	ร้อยละ
อายุ			
	35 – 45 ปี	35	67.31
	46 ปีขึ้นไป	17	32.69
	ค่าเฉลี่ยอายุ	49.88	
	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	13.11	
	ค่าสูงสุด	78	
	ค่าต่ำสุด	23	
การนับถือศาสนา			
	พุทธ	52	100.00
ลักษณะครอบครัว			
	เดี่ยว (อยู่ด้วยกันเพียง พ่อ แม่ และลูก)	25	48.08
	ขยาย (อยู่ด้วยกันมากกว่า พ่อ แม่ และลูก)	27	51.92
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในปัจจุบัน			
	น้อยกว่า 3 คน	7	13.46
	4- 6 คน	35	67.31
	7 ขึ้นไป	10	19.23
การประกอบอาชีพของผู้นำครอบครัว			
	อาชีพเกษตรอย่างเดียว	15	28.85
	อาชีพเกษตร พนักงานรัฐวิสาหกิจ	8	15.38
	อาชีพเกษตร รับจ้างทั่วไป	12	23.08
	อาชีพเกษตร ค้าขาย	10	19.23
	อาชีพเกษตร ข้าราชการ	7	13.46
เครื่องจักรกลทางการเกษตรของครัวเรือน			
	ไม่มี	20	38.46
	รถไถเดินตาม	17	32.69
	รถแทรกเตอร์	3	5.77
	รถเก็บบี้เกี่ยวข้าว	5	9.62
	อื่น ๆ (รถตัดหญ้า)	7	13.46
สิ่งอำนวยความสะดวก ของครัวเรือนของท่าน			
	ครบถ้วน	40	76.92
	ไม่ครบถ้วน	12	23.08

ตารางที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ในชุมชนบ้านท่าพรุ (ต่อ)

	N=52	
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์	จำนวน	ร้อยละ
ยานพาหนะที่ใช้ในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
จักรยาน	40	76.92
จักรยานยนต์	52	100.00
รถยนต์ส่วนบุคคล	35	67.31
การเป็นสมาชิกของกลุ่ม		
เป็น	52	100.00
ชื่อกลุ่มที่เป็นสมาชิก		
กลุ่มสัจจะออมทรัพย์	13	25.00
กลุ่มแม่บ้านทอผ้า	5	9.62
สหกรณ์การเกษตร	15	28.85
สหกรณ์ออมทรัพย์ครู	5	9.62
กองทุนหมู่บ้าน	14	26.92
แหล่งเงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพลำดับแรก		
ธนาคารพาณิชย์ทั่วไป	5	9.62
ชกส.	8	15.38
สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์อื่นๆ	9	17.31
กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ	8	15.38
เงินกู้ยืมในระบบ	2	3.85
เงินออมของตนเอง	12	23.08
ยืมจากญาติพี่น้องยืมจากเพื่อนบ้านและเพื่อนฝูง	8	15.38
การได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิต		
สำนักงานเกษตรอำเภอ (เมล็ดพันธุ์ และปุ๋ย)	14	26.92
ศูนย์พิภูลทอง (ไถนาฟรี พันธุ์ข้าว และปุ๋ย)	13	25.00
องค์การบริหารส่วนตำบล (ยาฆ่าแมลง)	25	48.08
รวม	52	100.00

4.2 ความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

4.2.1 ความหลากหลายของอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุ

การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน และผู้ให้ข้อมูลหลัก พบว่า ปัจจุบันเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ประกอบอาชีพในภาคเกษตรจำนวน 6 อาชีพ คือ ทำนา ยางพารา ไม้ผล ปาล์มน้ำมัน พืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **ทำนา** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพทำนารูปแบบการผลิตจะเป็นแบบเชิงเดี่ยวไม่ได้ปลูกพืชอย่างอื่นร่วมด้วยในแปลงนา สถานที่ที่ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชนและนอกชุมชน แรงงานที่ใช้เป็นแรงงานของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของจังหวัดนราธิวาส คือ พันธุ์ข้าวสังข์หยด

2) **ยางพารา** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางรูปแบบการผลิตจะเป็นแบบเชิงเดี่ยวไม่ได้ปลูกพืชอย่างอื่นผสมผสานในสวนยาง สถานที่ที่ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชนและนอกชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดนราธิวาสในการปลูก

3) **ไม้ผล** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการปลูกไม้ผลรูปแบบการผลิตจะเป็นแบบการปลูกสวนผสม คือ ปลูกลองกอง ทุเรียน เงาะ มังคุด ในแปลงเดียวกัน สถานที่ที่ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์ในท้องถิ่นของจังหวัดนราธิวาส

4) **ปาล์มน้ำมัน** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการทำปาล์มน้ำมันรูปแบบการผลิตจะเป็นแบบเชิงเดี่ยว สถานที่ที่ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชนและนอกชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์ปาล์มไนจีเรียแบล็ค ซึ่งเกษตรกรได้ซื้อจากสหกรณ์ผู้ปลูกปาล์มน้ำมัน นราธิวาส จำกัด

5) **พืชผักสวนครัว** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการปลูกพืชผักสวนครัวรูปแบบการผลิตจะเป็นการปลูกแบบผสมผสาน สถานที่ที่ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์ที่มีในท้องถิ่นในการปลูก

6) **เลี้ยงสัตว์** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์รูปแบบการผลิตจะเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยตามทุ่งหญ้าสาธารณะในชุมชน สถานที่ที่เลี้ยงคือพื้นที่ในชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์พื้นเมือง

ส่วนอาชีพนอกภาคการเกษตร ได้แก่ รับราชการ รับจ้างทั่วไป ทำงานบริษัท ค้าขาย รับเหมาก่อสร้าง

4.2.2 การเปลี่ยนแปลงอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุ

1) **ทำนา** พื้นที่ทำนาในชุมชนบ้านท่าพรุเป็นพื้นที่ราบลุ่ม อดีตกุ๊กคร้วเรือนในชุมชนบ้านท่าพรุ หรือ ร้อยละ 100.00 ประกอบอาชีพทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย จนถึงปี พ.ศ. 2545 ได้เกิดปัญหาน้ำท่วมอย่างรุนแรง ทำให้พื้นที่ทำนาของเกษตรกรได้รับผลกระทบอย่างหนัก เกษตรกรทุกครัวเรือนเร่งเก็บเกี่ยวผลผลิตก่อนน้ำจะท่วมถึง แต่เก็บเกี่ยวได้เพียงครึ่งหนึ่ง และเมื่อเก็บไม่ทันก็จำเป็นต้องปล่อยให้จมน้ำ จนทำให้หลังจากน้ำลด เกษตรกรที่อยู่ในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพทำนามีการร่วมแรงร่วมใจกัน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “ออกปาก” เพื่อขอแรงทำการขุดคูระบายน้ำในแปลงนา รอบๆ แปลงของเกษตรกร เพื่อช่วยระบายน้ำออกสู่คลองชลประทานใหญ่ ส่งผลให้น้ำท่วมไม่สามารถสร้างความเสียหายกับผลผลิตข้าวได้ตั้งแต่นั้นมา

ปี พ.ศ. 2547 เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ มีการลดการทำนาลงเหลือร้อยละ 60 เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้

ปี พ.ศ. 2550 มีการลดการทำนาลงเหลือร้อยละ 30 เนื่องจากเกษตรกรมีอายุมากขึ้น ขาดแคลนแรงงานในการทำนา และได้ทำนาไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น อีกทั้งได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการทำนามาเป็นการปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ ประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทำนาทั้งหมด โดยเกษตรกรนิยมให้คนในชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นญาติกันมาเช่าที่เพื่อปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ แล้วนำไปเลี้ยงโค ซึ่งค่าเช่าที่ดินปีละ 1,000 บาทต่อครัวเรือน

ปี พ.ศ. 2560 มีการลดการทำนาลงเหลือร้อยละ 5 เนื่องจากเกษตรกรมีอายุมากขึ้น ไม่มีเรี่ยวแรงในการทำนา ทำให้ขาดแคลนแรงงานในการทำนา และได้ทำนาไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเพียงอย่างเดียว แต่ลดพื้นที่ปลูกข้าวลงจากเดิม ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรอายุเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก 10 ปี เรี่ยวแรงยิ่งถดถอย จึงจำเป็นต้องลดพื้นที่ปลูกข้าว การปรับเปลี่ยนพื้นที่จากการทำนามาเป็นการให้เช่าที่ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์ ก็ยังมีประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทำนาทั้งหมด เช่นเดียวกับในปี พ.ศ. 2550

2) **ยางพารา** ตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ. 2547 การประกอบอาชีพทำสวนยางพาราในชุมชนท่าพรุ มีประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด โดยพื้นที่ปลูกยางพาราเป็นพื้นที่ราบ เกษตรกรที่ปลูกยางพาราร้อยละ 100 ทำการกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตเอง ปี พ.ศ. 2547 เมื่อเกิดปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้ เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ทำสวนยางพารา ได้เปลี่ยนจากการกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยตนเอง แล้วเริ่มมีการจ้างแรงงานเพื่อกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิต จนถึงปี พ.ศ. 2549-2555 เกษตรกรได้กรีดยางเองเหลือเพียงร้อยละ 50 และจ้างแรงงานกรีดยางร้อยละ 50 โดยแรงงานจ้างส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุ และปัจจุบันปี พ.ศ. 2560 เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราที่กรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตเองเหลือเพียงร้อยละ 10 สาเหตุเนื่องมาจากเกษตรกรมีอายุมากขึ้น และไม่ต้องจ้างแรงงานไปกรีดยาง เนื่องจากบุตรหลานได้ปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตรไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น รับเหมาก่อสร้าง รับจ้างทั่วไป ค้าขาย รับราชการ เป็นต้น

3) **ไม้ผล** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ได้ปลูกไม้ผลแบบผสมผสาน เช่น ลองกอง ทุเรียน เงาะ มังคุด โดยปลูกในพื้นที่ราบ มีพื้นที่ปลูกประมาณ 2 ไร่ ต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เน้นปลูกไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และเพื่อแจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้าน ในปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา เกษตรกรมีอายุมากขึ้น จึงปล่อยให้ไม้ผลเจริญเติบโตตามธรรมชาติ ส่งผลทำให้ไม้ผลบางชนิดได้ตายลงไป เพราะขาดการดูแลและการบำรุงรักษาที่ดี และไม่ได้มีการปลูกทดแทน

4) **ปาล์มน้ำมัน** เกษตรกรชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เริ่มปลูกปาล์มน้ำมันในปี พ.ศ. 2550 โดยจะปลูกในพื้นที่ราบลุ่ม การปลูกปาล์มน้ำมันมีพื้นที่ปลูกประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ในชุมชนบ้านท่าพรุ แต่ส่วนใหญ่เกษตรกรที่มิได้มีการเปลี่ยนพื้นที่นามาปลูกปาล์มน้ำมัน แต่ปลูกในที่ดินที่เคยปล่อยให้รกร้าง เป็นเกษตรกรที่ทำสวนยางพารา แล้วเพิ่มแปลงปลูกปาล์มน้ำมันโดย สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกปาล์มน้ำมัน เพราะว่าทางรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริม โดยทางรัฐบาลจะทำการชดเชยร่องให้เกษตรกร แต่หลังจากนั้นเกษตรกรก็ไม่ได้ขยายพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน อาจเป็นเพราะว่า เกษตรกรมีอายุมากขึ้นไม่มีกำลังในการดูแลรักษา โดยเฉพาะการ ใส่ปุ๋ย เก็บเกี่ยวผลผลิต อีกทั้งบางช่วงผลผลิตราคาตก จึงไม่มีเหตุจูงใจให้เกษตรกรเพิ่มพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน

5) **พืชผักสวนครัว** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่ในอดีตทุกครัวเรือนจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และได้แจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้านบ้าง พืชผักที่ปลูก เช่น ข่า ตะไคร้ ขมิ้น มะกรูด โหระพา สารแหน่ ใบกระเทียม พริก พริกไทย เป็นต้น ส่วนใหญ่ก็จะปลูกบริเวณใกล้ ๆ บ้าน ในปี พ.ศ. 2550 เกษตรกรเกือบทุกครัวเรือนก็จะปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภคและจำหน่าย เพราะมีโครงการจากทางรัฐบาลสนับสนุนปัจจัยการผลิตปีละครั้ง เช่น ปุ๋ยให้ 3 กระสอบต่อครัวเรือน เมล็ดพันธุ์พืช จำนวน 2-3 ซองต่อครัวเรือน (ถั่วฝักยาว มะเขือ พริก) และได้สนับสนุนส่งเสริมให้ปลูกพืชในบ่อซีเมนต์ โดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ให้บ่อซีเมนต์ 10 ปล้องต่อครัวเรือน เพื่อนำไปใช้ปลูก มะนาว แก้วมังกร มะละกอ ฝรั่งกิมจู พริก จึงทำให้เกษตรกรมีการขยายพื้นที่ปลูกผักรอบบ้านเพิ่มขึ้น

6) **เลี้ยงสัตว์** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ในอดีตก็จะเลี้ยงโคประมาณ 80 เป็นโคพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งจะมีการเลี้ยงแบบปล่อยให้หาหญ้ากินเอง แล้วตอนเย็นก็จะต้อนโคเข้าคอก ในปี พ.ศ. 2550 เกษตรกรจะลดการเลี้ยงโคลงเหลือประมาณร้อยละ 50 เพราะขาดแคลนหญ้า มีสภาพแห้งแล้ง ในปี พ.ศ. 2555 ถึงปัจจุบัน เกษตรกรจะลดการเลี้ยงโคลงเหลือประมาณร้อยละ 20 เพราะขาดแคลนหญ้า และราคาโคทั้งตัวตกต่ำ สืบเนื่องจากเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุส่วนใหญ่เลี้ยงโคเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภคในประเทศมาเลเซีย และเมื่อค่าเงินมาเลเซียลดลง จึงทำให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงไก่พันธุ์ไปประมาณร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด หรือประมาณ 47 ครัวเรือน จาก 52 ครัวเรือนของชุมชนบ้านท่าพรุ ทั้งนี้เป็นเพราะทางรัฐบาลสนับสนุนปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะอาหารไก่ รัฐบาลให้ครัวเรือนละ 5 กระสอบต่อปี พ่อพันธุ์แม่พันธุ์ไก่ ให้จำนวน 20 ตัวต่อปี ซึ่งผลผลิตที่ได้เกษตรกรใช้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายให้กับร้านค้าชุมชนของหมู่บ้านข้างเคียง คือ บ้านบางน้อย

7) อาชีพนอกภาคการเกษตร อดีตประชาชนในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ไม่มีการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น รับราชการ รับจ้างทั่วไป ทำงานบริษัท ค้าขาย รับเหมาก่อสร้าง จนกระทั่งปี พ.ศ. 2550-2560 เริ่มมีการปรับเปลี่ยนเป็นอาชีพนอกภาคการเกษตร เพราะลูกหลานที่จบการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีได้ประกอบอาชีพตามสาขาที่เรียนมา ไม่ได้ประกอบอาชีพเกษตรเหมือนรุ่น พ่อแม่ บางส่วนก็ออกไปทำงานนอกพื้นที่ ซึ่งมีประมาณร้อยละ 30 โดยออกไปประกอบอาชีพในอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ร้อยละ 10 และออกไปทำงานในต่างจังหวัด ร้อยละ 20

ตารางที่ 3 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

อาชีพ	ช่วงเวลา				
	อดีต	พ.ศ. 2545	พ.ศ. 2547	พ.ศ. 2550	พ.ศ. 2560
ทำนา	100%	100%	60%	30%	5%
	-บริโภคในครัวเรือนและ จำหน่าย -เกิดปัญหาน้ำท่วม -ขาดครุระบายน้ำ	-บริโภคในครัวเรือนและ จำหน่าย -เกิดปัญหาน้ำท่วม -ขาดครุระบายน้ำ	-สถานการณ์ความไม่สงบ ในพื้นที่ -บริโภคในครัวเรือนและ จำหน่าย	-เกษตรกรอายุมากขึ้น -ขาดแคลนแรงงาน -บริโภคในครัวเรือน -ให้เช่าพื้นที่เพื่อปลูก หญ้า	-เกษตรกรอายุมากขึ้น -ขาดแคลนแรงงาน -บริโภคในครัวเรือน -ให้เช่าพื้นที่เพื่อปลูก หญ้า
ยางพารา	50%	50%	50%	50%	10%
	-กรีตเก็บเกี่ยวผลผลิตเอง	-กรีตเก็บเกี่ยวผลผลิตเอง	-สถานการณ์ความไม่สงบ ในพื้นที่ -กรีตเก็บเกี่ยวผลผลิตเอง และจ้างแรงงานด้วย	-กรีตเก็บเกี่ยวผลผลิต เองและจ้างแรงงาน ด้วย	-เกษตรกรอายุมากขึ้น -ขาดแคลนแรงงาน -ไม่จ้างแรงงาน -บุตรหลานปรับเปลี่ยน อาชีพ
ไม้ผล	50%	50%	50%	30%	20%
	-ปลูกแบบผสมผสาน -เพื่อบริโภคและจำหน่าย -แจกจ่ายเพื่อนบ้าน	-ปลูกแบบผสมผสาน -เพื่อบริโภคและจำหน่าย -แจกจ่ายเพื่อนบ้าน	-ปลูกแบบผสมผสาน -เพื่อบริโภค -แจกจ่ายเพื่อนบ้าน	-เกษตรกรอายุมากขึ้น -ปล่อยตามธรรมชาติ -เพื่อบริโภค -ไม่ได้ดูแล -ไม่ได้ปลูกทดแทน	-เกษตรกรอายุมากขึ้น -ปล่อยตามธรรมชาติ -เพื่อบริโภค -ไม่ได้ดูแล

ตารางที่ 3 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในการประกอบอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส (ต่อ)

อาชีพ	ช่วงเวลา				
	อดีต	พ.ศ. 2545	พ.ศ. 2547	พ.ศ. 2550	พ.ศ. 2560
ปาล์ม น้ำมัน	-ไม่ได้ทำ	-ไม่ได้ทำ	-ไม่ได้ทำ	40%	20%
				-รัฐบาลสนับสนุน -ชูดยกร่องให้	-เกษตรกรอายุมากขึ้น -ไม่ปลูกเพิ่ม -ไม่ได้ดูแล
พืชผัก สวนครัว	100%	100%	100%	100%	100%
	-บริโภค -แจกจ่าย	-บริโภค -แจกจ่าย	-บริโภค -แจกจ่าย	-บริโภค -จำหน่าย	-บริโภค -จำหน่าย -รัฐสนับสนุนปัจจัยการผลิต
เลี้ยงสัตว์	80%	80%	80%	50%	20%
	-เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง	-เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง	-เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง	-เลี้ยงแบบปล่อยทุ่ง -เกษตรกรอายุมาก -ขาดแคลนหญ้า	-ขาดแคลนหญ้า -ราคาตกต่ำ -เกษตรกรอายุมากขึ้น

ที่มา: จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้นำชุมชนหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก, 2560

สรุปภาพรวม การเปลี่ยนแปลงอาชีพจากอดีตถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าการประกอบอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก แต่ได้ลดการทำเกษตรลงบ้างเพราะขาดแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร โดยยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรอยู่เพียงแต่อาจจะมีการเปลี่ยนจากทำนา เป็นสวนยาง และสวนปาล์มบ้าง ตลอดจนมีการประกอบอาชีพรับจ้างบ้างในบางครัวเรือน ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงข้างต้น มีข้อดี คือ ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่วนข้อเสีย คือ คนเฒ่าคนแก่ถูกทิ้งให้อยู่บ้านเพียงลำพัง เพราะลูกหลานไปทำงานทำนอกรับจ้างเพิ่มมากขึ้น

4.2.3 การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ และการเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

1) การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่สำคัญของการทำการเกษตร เพราะเกษตรกรจะนำทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ไปใช้เป็นปัจจัยการผลิต สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติอาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น การเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ สภาพภูมิอากาศ การเกิดพายุ และการเกิดน้ำท่วม และเกิดจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การสร้างถนนสายรองในหมู่บ้าน การขุดคูระบายน้ำ การไถพื้นที่เพื่อก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ทรัพยากรธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุ มีดังนี้

1.1) **ทุ่งหญ้าสาธารณะ** ทุ่งหญ้าสาธารณะมีประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมดช่วง พ.ศ. 2550-2560 กรมชลประทานได้มีการไถที่บริเวณทุ่งหญ้าสาธารณะเพื่อใช้เป็นสถานที่ในการพักผ่อนหย่อนใจ โดยไถพื้นที่ไปประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด จึงทำให้ทุ่งหญ้าสาธารณะลดพื้นที่ลงเหลือเพียง ร้อยละ 10 ส่งผลกระทบให้เกษตรกรที่เลี้ยงโค มีหญ้าไม่เพียงพอในการเลี้ยงสัตว์

1.2) **ป่าไม้** ป่าไม้มีประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด เริ่มมีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ทำให้พื้นที่ป่าไม้เกิดความเสื่อมโทรม และลดปริมาณลงเหลือเพียงร้อยละ 10 ความอุดมสมบูรณ์ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 30 ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรที่เคยเก็บเกี่ยวผลผลิตจากป่า เช่น น้ำผึ้ง หน่อไม้ ผัก เห็ด เป็นต้น เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน

1.3) **แหล่งน้ำ** แหล่งน้ำมีประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด มีคลอง 2 สาย คือ คลองถนน และคลองบ้านบางน้อย ในอดีตแหล่งน้ำทั้ง 2 แหล่ง มีความอุดมสมบูรณ์สามารถให้สัตว์เลี้ยงกินน้ำ ใช้ในการทำการเกษตร และการหาปลาหรือสัตว์น้ำเพื่อมาบริโภคในครัวเรือน ในปี พ.ศ. 2555 ทางชลประทานได้เปิดประตูกั้นน้ำ เพื่อปล่อยน้ำมายังคลองถนน ทำให้น้ำเป็นสนิมและมีฤทธิ์เป็นกรดส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำลดน้อยลง ครัวเรือนเกษตรกรไม่สามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำการเกษตรได้ จึงต้องทำการขุดเจาะบ่อบาดาลใหม่ในพื้นที่ห่างไกลชายฝั่งออกไป เพราะน้ำซึมจากคลองถนนเข้าไปในผืนดินประมาณ 400 เมตร ทำให้บ่อบาดาลที่เคยขุดไว้เป็นสนิมใช้บริโภคและอุปโภคในครัวเรือนไม่ได้ ซึ่งมีครัวเรือนเกษตรกรที่ได้ผลกระทบประมาณ 15 ครัวเรือน เกษตรกรต้องเจาะบ่อบาดาลใหม่ซึ่งห่างไกลจากที่อยู่อาศัยส่งผลกระทบต่อค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น หากกล่าวถึงความเหมาะสมของคุณภาพน้ำในการทำการเกษตรในอดีตมีความเหมาะสมร้อยละ 100 แต่เมื่อ พ.ศ. 2555 เมื่อชลประทานได้เปิดประตูกั้นน้ำ เพื่อปล่อยน้ำมายังคลองถนน ทำให้ความเหมาะสมของคุณภาพน้ำลดลงเหลือเพียงร้อยละ 30

1.4) ดิน ดินที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด ในปี พ.ศ. 2545 ได้เกิดน้ำท่วมซึ่งพื้นที่ทำการเกษตรทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ดินที่ใช้ทำการเกษตรเสื่อมคุณภาพลง เนื่องจากเกษตรกรได้ปลูกพืชชนิดเดิม ๆ ติดต่อกันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ขาดการปรับปรุงบำรุงดินที่ถูกต้องทำหลักวิชาการ จึงทำให้ความเหมาะสมของดินที่สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้เหลือเพียงร้อยละ 20

1.5) สภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิอากาศในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เช่น อุณหภูมิ ความชื้น ความแห้งแล้ง ปริมาณน้ำฝน ฤดูกาล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพของเกษตรกร ในช่วงหน้าแล้งทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดต่ำลง สัตว์เลี้ยงขาดแคลนอาหารและน้ำดื่ม และบางช่วงเวลาก็ประสบปัญหาน้ำท่วมเนื่องจากฝนตกหนัก

ตารางที่ 4 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

ทรัพยากรธรรมชาติ	ช่วงเวลา			
	อดีต	พ.ศ. 2545	พ.ศ. 2555	พ.ศ. 2560
ทุ่งหญ้าสาธารณะ	100%	100%	20%	20%
ร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด	อุดมสมบูรณ์	อุดมสมบูรณ์	มีการไถทุ่งหญ้าสาธารณะ	มีการไถทุ่งหญ้าสาธารณะ
ป่าไม้	100%	100%	30%	30%
ร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด	อุดมสมบูรณ์	อุดมสมบูรณ์	มีการตัดไม้ทำลายป่า	มีการตัดไม้ทำลายป่าเพิ่มมากขึ้น
แหล่งน้ำ	100%	100%	30%	30%
ร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด	อุดมสมบูรณ์	อุดมสมบูรณ์	มีปัญหาหน้ามีฤทธิ์เป็นกรด	มีปัญหาหน้ามีฤทธิ์เป็นกรด
ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน	100%	40%	35%	30%
ร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด	อุดมสมบูรณ์	ความอุดมสมบูรณ์เริ่มลดลงเพราะน้ำท่วม	ดินเสื่อมสภาพเนื่องจากปลูกพืชชนิดเดิม	ดินเสื่อมสภาพเนื่องจากปลูกพืชชนิดเดิม
สภาพภูมิอากาศ			20%	20%
	ไม่เปลี่ยนแปลง	ฝนตกหนักในบางช่วงเวลา	มีความแห้งแล้งในบางช่วงเวลา	มีความแห้งแล้งในบางช่วงเวลา

ที่มา: จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้นำชุมชนหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก, 2560

2) การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน

การเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 เกษตรกรเข้าถึงเส้นทางคมนาคมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.64$) ปี พ.ศ. 2539-2549 เกษตรกรเข้าถึงเส้นทางคมนาคมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=4.21$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 เกษตรกรเข้าถึงเส้นทางคมนาคมโดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu=1.79$) ทั้งนี้เนื่องจากถนนที่เข้าถึงชุมชนบ้านท่าพรุชำรุดและไม่ได้รับการซ่อมแซม ส่งผลให้เกษตรกรไม่สะดวกในการเดินทาง

เส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตร พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 เกษตรกรเข้าถึงเส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตรโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.56$) ปี พ.ศ. 2539-2549 เกษตรกรเข้าถึงเส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=4.08$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 เกษตรกรกลับเข้าถึงเส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตรโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.38$) ทั้งนี้เนื่องจากถนนที่เข้าถึงชุมชนบ้านท่าพรุชำรุด ส่งผลให้เกษตรกรมีความสะดวกในการขนส่งผลิตผลทางการเกษตรน้อยลง

ระบบไฟฟ้าในชุมชน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 เกษตรกรเข้าถึงระบบไฟฟ้าในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.83$) ปี พ.ศ. 2539-2549 เกษตรกรเข้าถึงระบบไฟฟ้าในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=5.15$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 เกษตรกรกลับเข้าถึงระบบไฟฟ้าในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.46$) ทั้งนี้เนื่องจากระบบไฟฟ้าในชุมชนเสียบ่อย

ระบบประปาในชุมชน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 เกษตรกรเข้าถึงระบบประปาในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=5.45$) ปี พ.ศ. 2539-2549 เกษตรกรเข้าถึงระบบประปาในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.80$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 เกษตรกรกลับเข้าถึงระบบประปาในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu=1.50$) ทั้งนี้เนื่องจากระบบประปาในชุมชนน้ำไม่ไหลบ่อย เพราะเจ้าหน้าที่ประปาไม่เข้ามาดูแล ซ่อมแซม จึงทำให้ครัวเรือนในชุมชนบ้านท่าพรุส่วนใหญ่แก้ไขปัญหาด้วยการขุดบ่อน้ำบาดาลสำหรับใช้ในการบริโภคและทำการเกษตร

ค่าเฉลี่ยรวมการเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.87$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.03$) และเมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพโดยภาพรวม พบว่าเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 ($\mu=7.87$) สามารถเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานได้มากกว่าในปี พ.ศ. 2550-2560 ($\mu=2.03$) โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าคะแนนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งปัจจัยพื้นฐานดังกล่าวอาจเป็นปัจจัยหนุนที่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพได้ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยการเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ

ด้านโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น ในการดำรงชีพ	พุทธศักราช		
	อดีต-2538	2539-2549	2550-2560
1. เส้นทางคมนาคมโดยรวม	8.64 (มากที่สุด)	4.21 (ปานกลาง)	1.79 (น้อยที่สุด)
2. เส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตร	8.56 (มากที่สุด)	4.08 (ปานกลาง)	2.38 (น้อย)
3. ระบบไฟฟ้าในชุมชน	8.83 (มากที่สุด)	5.15 (ปานกลาง)	2.46 (น้อย)
4. ระบบประปาในชุมชน	5.45 (ปานกลาง)	2.80 (น้อย)	1.50 (น้อยที่สุด)
ค่าเฉลี่ยรวม	7.87 (มาก)	4.06 (ปานกลาง)	2.03 (น้อย)
ค่า t		8.907**	6.334**
P-value		.003	.008

หมายเหตุ : การเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ มีค่าคะแนนเต็ม 10 คะแนน
 เกณฑ์ 0.00-2.00 = น้อยที่สุด 2.01-4.00 = น้อย 4.01-6.00 = ปานกลาง
 6.01-8.00 = มาก 8.01-10.00 = มากที่สุด

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3) การเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ

การเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินที่มีอยู่ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.14$) ปี พ.ศ. 2539-2549 ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินที่มีอยู่ในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.58$) และปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.36$) เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติยังคงเดิม

จำนวนที่ดินสำหรับการเกษตร พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.19$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=4.92$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=4.27$) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรได้มีการขายที่ดินในการทำเกษตรบางส่วนไป

ปริมาณแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.61$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.91$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=5.60$) ทั้งนี้เนื่องจากแหล่งน้ำตื้นเขินลง มีสภาพแห้งแล้ง

ปริมาณพื้นที่ที่เลี้ยงสัตว์ที่ไม่ใช่ของตนเอง เช่น ทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.8$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.25$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=5.91$) ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณหญ้าอาหารสัตว์ลดน้อยลง

ค่าเฉลี่ยรวมการเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.19$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=5.54$)

เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติโดยภาพรวม พบว่าเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 ($\mu=7.19$) สามารถเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติได้มากกว่าในปี พ.ศ. 2550-2560 ($\mu=5.54$) โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าคะแนนสูงกว่าอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งการเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวอาจเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุประกอบอาชีพเกษตรแต่ในขณะเดียวกันหากปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติลดลงอย่างมาก ย่อมเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพได้ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยการเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ

ปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ	พุทธศักราช		
	อดีต-2538	2539-2549	2550-2560
1. ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินที่มีอยู่ในชุมชน	7.14 (มาก)	6.58 (มาก)	6.36 (มาก)
2. จำนวนที่ดินสำหรับการเกษตร	7.19 (มาก)	4.92 (ปานกลาง)	4.27 (ปานกลาง)
3. ปริมาณแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน	7.61 (มาก)	6.91 (มาก)	5.60 (ปานกลาง)
4. ปริมาณพื้นที่ที่เลี้ยงสัตว์ที่ไม่ใช่ของตนเอง (เช่น ทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ เป็นต้น)	6.8 (มาก)	6.25 (มาก)	5.91 (ปานกลาง)
ค่าเฉลี่ยรวม	7.19 (มาก)	6.17 (ปานกลาง)	5.54 (ปานกลาง)
ค่า t		2.463^{ns}	2.581^{ns}
P-value		.091	.082

หมายเหตุ : การเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ มีค่าคะแนนเต็ม 10 คะแนน

เกณฑ์ 0.00-2.00 = น้อยที่สุด 2.01-4.00 = น้อย 4.01-6.00 = ปานกลาง

6.01-8.00 = มาก 8.01-10.00 = มากที่สุด

^{ns} = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4) การเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน

การเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 เกษตรกรมีอาหารสำหรับบริโภคตลอดปีโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=9.06$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.75$) และปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.36$) เช่นกันทั้งนี้เนื่องจากมีอาหารสำหรับบริโภคเหมือนเดิม

การมีเสื้อผ้าสำหรับนุ่งห่มเพียงพอ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=9.31$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.67$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.18$) ทั้งนี้เนื่องจากราคาเสื้อผ้าอาจจะมีการแพงขึ้น

ความสามารถในการได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมยามเจ็บป่วย พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=8.86$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=5.67$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=4.27$) ทั้งนี้เนื่องจากความไม่สะดวกในการไปรับการรักษาพยาบาล

การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนสมาชิก พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=9.06$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.25$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.82$) ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวเพิ่มมากขึ้น

ความสุขโดยรวมของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=9.42$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=9.25$) และปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.18$) เช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนมีความรักความสามัคคีกันตลอดมา

ค่าเฉลี่ยรวมการเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=9.14$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.96$)

เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือนโดยภาพรวม พบว่าเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุในปี พ.ศ. 2539 - 2549 ($\mu=8.12$) สามารถเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือนได้มากกว่าในปี พ.ศ. 2550-2560 ($\mu=6.96$) โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าคะแนนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งการเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือนดังกล่าวอาจเป็นปัจจัยหนุนที่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพได้ (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยการเข้าถึงต่อสถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน

สถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน	พุทธศักราช		
	อดีต-2538	2539-2549	2550-2560
1. การมีอาหารสำหรับบริโภคตลอดปี	9.06 (มากที่สุด)	8.75 (มากที่สุด)	8.36 (มากที่สุด)
2. การมีเสื้อผ้าสำหรับนุ่งห่มเพียงพอ	9.31 (มากที่สุด)	8.67 (มากที่สุด)	7.18 (มาก)
3. ความสามารถในการได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมยามเจ็บป่วย	8.86 (มากที่สุด)	5.67 (ปานกลาง)	4.27 (ปานกลาง)
4. การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนสมาชิก	9.06 (มากที่สุด)	8.25 (มากที่สุด)	6.82 (มาก)
5. ความสุขโดยรวมของครัวเรือนของท่าน	9.42 (มากที่สุด)	9.25 (มากที่สุด)	8.18 (มากที่สุด)
ค่าเฉลี่ยรวม	9.14 (มากที่สุด)	8.12 (มากที่สุด)	6.96 (มาก)
ค่า t		1.851 ^{ns}	5.640**
P-value		.138	.005

หมายเหตุ : สถานภาพด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน มีค่าคะแนนเต็ม 10 คะแนน

เกณฑ์ 0.00-2.00 = น้อยที่สุด 2.01-4.00 = น้อย 4.01-6.00 = ปานกลาง

6.01-8.00 = มาก 8.01-10.00 = มากที่สุด

^{ns} = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.3 การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพร อำเภอดงหลวง จังหวัดนครราชสีมา

การปรับตัวในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมีความเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในการดำรงชีพ ความพึงพอใจปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ เงื่อนไขในการปรับตัว แล้วก่อให้เกิดการปรับตัวในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในหัวข้อนี้ได้จาก 2 เครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง รายละเอียดดังนี้

4.3.1 ความปรารถนาในการดำรงชีพ

ความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกร พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=8.94$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu=4.17$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu=2.42$) ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น หม้อหุงข้าว

กระตักน้ำร้อน เต้าแก๊ส ตู้เย็น โทรทัศน์ เครื่องเล่นวีดีโอ/วีซีดี ไมโครเวฟ พัดลม เครื่องปรับอากาศ เครื่องเสียง คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์บ้าน โทรศัพท์มือถือ และเครื่องซักผ้า มีราคาสูงขึ้นเกษตรกรไม่สามารถครอบครองได้

การมีรายได้เป็นตัวเงิน เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=8.00$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=4.86$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.09$) ทั้งนี้เนื่องจากราคาสินค้าสูงขึ้น ทำให้เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น จึงทำให้รายได้ที่เป็นตัวเงินลดลง

สถานะทางการเงิน (เงินออม) พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 สถานะทางการเงิน (เงินออม) ของเกษตรกรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=7.06$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=3.62$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 สถานะทางการเงิน (เงินออม) ของเกษตรกรโดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.67$) ทั้งนี้เนื่องจากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของครัวเรือนเกษตรกรสูงขึ้นทำให้มีเงินออมลดลง

ความสามารถในการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับที่ตั้งใจไว้ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=8.39$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu=4.46$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\mu=1.73$) ทั้งนี้เนื่องจากการส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาสูงมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นทำให้มีเกษตรกรบางรายที่สามารถส่งให้บุตรหลานได้ เรียนจบในระดับที่สูงขึ้นได้

สถานะทางสังคมที่ดี พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.97$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=6.17$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=4.73$) ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นแต่รายได้เท่าเดิม

ค่าเฉลี่ยรวมความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกร พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu=8.07$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=2.73$)

เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกรโดยภาพรวม พบว่าเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 ($\mu=8.07$) สามารถมีความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกรได้มากกว่าในปี พ.ศ. 2550-2560 ($\mu=2.73$) อย่างมาก โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าคะแนนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกรที่ต่ำลงอาจเป็นปัจจัยหนุนที่ทำให้เกษตรกรเปลี่ยนแปลงอาชีพได้ (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกรกรม

ความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกรกรม	พุทธศักราช		
	อดีต-2538	2539-2549	2550-2560
1. การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน	8.94 (มาก)	4.17 (น้อยที่สุด)	2.42 (น้อย)
2. การมีรายได้เป็นตัวเงินเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	8.00 (มาก)	4.86 (น้อย)	2.09 (น้อย)
3. สถานะทางการเงินในครัวเรือนของท่าน (เงินออม)	7.06 (ปานกลาง)	3.62 (น้อย)	2.67 (น้อย)
4. ความสามารถในการให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในระดับที่ตั้งใจไว้	8.39 (มาก)	4.46 (น้อยที่สุด)	1.73 (น้อยที่สุด)
5. สถานะทางสังคมที่ดี	7.97 (มาก)	6.17 (ปานกลาง)	4.73 (ปานกลาง)
ค่าเฉลี่ยรวม	8.07 (มากที่สุด)	4.66 (ปานกลาง)	2.73
ค่า t		6.983**	5.370**
P-value		.002	.006

หมายเหตุ : ความปรารถนาในการดำรงชีพเกษตรกรกรม มีค่าคะแนนเต็ม 10 คะแนน
 เกณฑ์ 0.00-2.00 = น้อยที่สุด 2.01-4.00 = น้อย 4.01-6.00 = ปานกลาง
 6.01-8.00 = มาก 8.01-10.00 = มากที่สุด
 ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4.3.2 การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน

การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 ลักษณะของอาชีพที่ทำโดยสมาชิกในครัวเรือนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.54$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=5.09$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=3.90$) ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนลดการทำการเกษตรลง

ความมั่นคงของอาชีพ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.94$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=5.58$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\mu=4.00$) ทั้งนี้เนื่องจากรายได้จากการเกษตรลดน้อยลง

ช่องทางการทำมาหากินอื่นๆที่ไม่ถือเป็นอาชีพ เช่น การเก็บเกี่ยวสิ่งที่เป็นต่อ การดำรงชีวิตจากแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่นอาจจะเป็นผักป่า ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ ฯลฯ พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=6.78$) ปี พ.ศ. 2539-2549 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=6.09$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=5.73$) ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งจำเป็นจากแหล่งธรรมชาติมีการลดน้อยลง

ค่าเฉลี่ยรวมการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu=7.42$) แต่ปี พ.ศ. 2550-2560 โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu=4.54$)

เมื่อทำการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนโดยภาพรวม พบว่าเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุในอดีตจนถึงปี พ.ศ. 2538 ($\mu=7.42$) สามารถปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนได้มากกว่าในปี พ.ศ.2539 – 2549 และ พ.ศ. 2550-2560 ($\mu=4.54$) โดยมีค่าเฉลี่ยของค่าคะแนนสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 สะท้อนให้เห็นว่า การปรับตัวในการประกอบอาชีพของเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุในอดีตสามารถปรับตัวได้ดีกว่าเนื่องจากในอดีตเกษตรกรก็จะประกอบอาชีพเกษตรควบคู่กัน เช่น ทำนา ทำสวนยางพารา ปลูกไม้ผล และเลี้ยงสัตว์ แต่ในปัจจุบันนี้บุตรหลานที่จบการศึกษามากก็จะประกอบอาชีพตามสาขาที่เรียนมา ประกอบกับเกษตรกรมีอายุมากขึ้น จึงส่งผลให้การปรับตัวทั้งลักษณะอาชีพ ความมั่นคงในอาชีพ และช่องทางทำมาหากินลดลงตามวัยแรงที่ถดถอย (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน

การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน	พุทธศักราช		
	อดีต-2538	2539-2549	2550-2560
1. ลักษณะของอาชีพที่ทำโดยสมาชิกในครัวเรือน	7.54 (มาก)	5.09 (น้อย)	3.90 (น้อย)
2. ความมั่นคงของอาชีพ	7.94 (มาก)	5.58 (น้อย)	4.00 (น้อย)
3. ช่องทางการทำมาหากินอื่น ๆ ที่ไม่ถือเป็นอาชีพ (เช่น การเก็บเกี่ยวสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีวิตจากแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่นอาจจะเป็นผักป่า ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ ฯลฯ)	6.78 (มาก)	6.09 (ปานกลาง)	5.37 (ปานกลาง)
ค่าเฉลี่ยรวม	7.42 (มาก)	5.59 (ปานกลาง)	4.54 (ปานกลาง)
ค่า t		3.204^{ns}	2.90^{ns}
P-value		.085	.101

หมายเหตุ : การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน มีค่าคะแนนเต็ม 10 คะแนน

เกณฑ์ 0.00-2.00 = น้อยที่สุด 2.01-4.00 = น้อย 4.01-6.00 = ปานกลาง

6.01-8.00 = มาก 8.01-10.00 = มากที่สุด

^{ns} = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

4.3.3 ความพึงพอใจปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ

1) ความพึงพอใจด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพของครัวเรือน ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรในการประกอบอาชีพชุมชนบ้านทาพร อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนราธิวาส ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.17$, $\sigma = .41$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับแรกคือ เส้นทางคมนาคมโดยรวม และเส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตร ($\mu = 3.38$, $\sigma = .49$, $.57$) รองลงมาคือ ระบบไฟฟ้าในชุมชน ($\mu = 3.23$, $\sigma = .65$) และระบบประปาในชุมชน ($\mu = 2.96$, $\sigma = .66$) อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับสุดท้าย ตามลำดับ

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน

ที่	ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ	μ	σ	แปลความ
1	เส้นทางคมนาคมโดยรวม	3.38	.49	ปานกลาง
2	เส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตร	3.38	.57	ปานกลาง
3	ระบบไฟฟ้าในชุมชน	3.23	.65	ปานกลาง
4	ระบบประปาในชุมชน	2.96	.66	ปานกลาง
รวม		3.17	.41	ปานกลาง

2) ความพึงพอใจด้านปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรในการประกอบอาชีพชุมชนบ้านทาพร อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนราธิวาส ด้านปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.02$, $\sigma = .52$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับแรกคือปริมาณพื้นที่ที่เลี้ยงสัตว์ที่ไม่ใช่ของตนเอง (เช่น ฟุ้งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ เป็นต้น) ($\mu = 3.04$, $\sigma = .77$) รองลงมาคือ ปริมาณแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน ($\mu = 3.02$, $\sigma = .75$) ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินที่มีอยู่ในชุมชน ($\mu = 3.00$, $\sigma = .77$) จำนวนที่ดินสำหรับทำการเกษตร ($\mu = 2.90$, $\sigma = .77$) อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับสุดท้าย ตามลำดับ

ตารางที่ 11 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน ด้านปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ

ที่	ด้านปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ	μ	σ	แปลความ
1	ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินที่มีอยู่ในชุมชน	3.00	.77	ปานกลาง
2	จำนวนที่ดินสำหรับการเกษตร	2.90	.77	ปานกลาง
3	ปริมาณแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน	3.02	.75	ปานกลาง
4	ปริมาณพื้นที่ที่เลี้ยงสัตว์ที่ไม่ใช่ของตนเอง (เช่น พุ่เลี้ยงสัตว์สาธารณะ เป็นต้น)	3.04	.77	ปานกลาง
รวม		3.02	.52	ปานกลาง

3) ความพึงพอใจด้านความปรารถนาในการดำรงชีพ ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรในการประกอบอาชีพชุมชนบ้านทาพรุ อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา ด้านความปรารถนาในการดำรงชีพ อยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 3.05$, $\sigma = .52$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อที่อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับแรกคือ ความสามารถในการให้บุตรหลานของท่านได้รับการศึกษาในระดับที่ตั้งใจไว้ ($\mu = 3.19$, $\sigma = .77$) รองลงมาคือ สถานะทางสังคมที่ดี ($\mu = 3.10$, $\sigma = .75$) การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน ($\mu = 3.00$, $\sigma = .63$) สถานะทางการเงินในครัวเรือนของท่าน (เงินออม) ($\mu = 2.92$, $\sigma = .76$) และการมีรายได้เป็นตัวแทนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ($\mu = 2.90$, $\sigma = .72$) อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับสุดท้าย ตามลำดับ

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน ด้านความปรารถนาในการดำรงชีพ

ที่	ด้านความปรารถนาในการดำรงชีพ	μ	σ	แปลความ
1	การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน	3.00	.63	ปานกลาง
2	การมีรายได้เป็นตัวแทนเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	2.90	.72	ปานกลาง
3	สถานะทางการเงินในครัวเรือนของท่าน (เงินออม)	2.92	.76	ปานกลาง
4	ความสามารถในการให้บุตรหลานของท่านได้รับการศึกษาในระดับที่ตั้งใจไว้	3.19	.77	ปานกลาง
5	สถานะทางสังคมที่ดี	3.10	.75	ปานกลาง
รวม		3.05	.52	ปานกลาง

4) ความพึงพอใจด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน

ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรในการประกอบอาชีพชุมชนบ้านทาพร อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนราธิวาส ด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนอยู่ในระดับปานกลาง ($\mu = 2.91$, $\sigma = .51$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับแรกคือ ลักษณะของอาชีพที่ทำโดยสมาชิกในครัวเรือนของท่าน ($\mu = 2.98$, $\sigma = .64$) รองลงมาคือ ความมั่นคงของอาชีพ ($\mu = 2.94$, $\sigma = .67$) และช่องทางการทำมาหากินอื่น ๆ ที่ไม่ถือเป็นอาชีพ (เช่น การเก็บเกี่ยวสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีวิต จากแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่น อาจจะเป็นผักป่า ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ ฯลฯ) ($\mu = 2.85$, $\sigma = .70$) อยู่ในระดับปานกลางเป็นลำดับสุดท้าย ตามลำดับ

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ความพึงพอใจของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน ด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน

ที่	ด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน	μ	σ	แปลความ
1	ลักษณะของอาชีพที่ทำโดยสมาชิกในครัวเรือนของท่าน	2.98	.64	ปานกลาง
2	ความมั่นคงของอาชีพ	2.94	.67	ปานกลาง
3	ช่องทางการทำมาหากินอื่น ๆ ที่ไม่ถือเป็นอาชีพ (เช่น การเก็บเกี่ยวสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีวิต จากแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่น อาจจะเป็นผักป่า ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ ฯลฯ)	2.85	.70	ปานกลาง
	รวม	2.91	.51	ปานกลาง

4.3.4 แนวทางการปรับตัวในการประกอบอาชีพของผู้นำชุมชน

ข้อเสนอแนะแนวทางการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า ภายใน 5-10 ปี ข้างหน้า ครัวเรือนส่วนใหญ่คิดว่าจะไม่ลดการทำเกษตรลง เพราะว่า การเกษตรเป็นอาชีพหลักของครอบครัว และสามารถเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือนได้ สำหรับครัวเรือนที่คิดว่าจะลดการทำเกษตรลง เพราะว่า ขาดแรงงานภาคการเกษตร มีคนสูงอายุเพิ่มมากขึ้น ส่วนคนรุ่นใหม่มีงานอื่นทำเป็นหลัก เมื่อพิจารณาเรื่องการนำเทคนิควิธีการทำเกษตรแบบใหม่มาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตในครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่คิดว่าจะนำเทคนิคเกษตรแนวใหม่มาใช้เพิ่มผลผลิต เพราะว่า ช่วยอำนวยความสะดวก และประหยัดเวลา รวมทั้งลดการใช้แรงงาน ส่วนครัวเรือนที่คิดว่าจะไม่นำเทคนิคเกษตรแนวใหม่มาใช้ เพราะว่า ไม่มีความรู้และชอบวิธีการแบบเดิมๆ สำหรับเรื่องการลงทุน พบว่า ภายใน 5-10 ปี ข้างหน้า ครัวเรือนส่วนใหญ่จะไม่ลงทุนเกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องจักรกล และอุปกรณ์ทางการเกษตร เพราะว่า ไม่มีเงินลงทุน ส่วนครัวเรือนที่พร้อมจะลงทุนเครื่องมือ เครื่องจักรกล และอุปกรณ์ทางการเกษตร เพราะอุปกรณ์เครื่องมือจะใช้ในการเกษตรที่ดีขึ้นได้ผลผลิตมาก ประหยัดเวลา

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความต้องการและความอยากได้ ครัวเรือนส่วนใหญ่จะนำพระราชดำริแนวคิด

เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อปรับตัวให้อยู่รอดในสังคมปัจจุบัน โดยที่ผ่านมามีพบว่า วิกฤติที่ส่งผลกระทบต่อครัวเรือน คือ เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ แก้ไขโดยไม่ออกไปประกอบอาชีพในพื้นที่ที่เสี่ยง และพยายามให้กำลังใจแก่สมาชิก สำหรับในประเด็นที่สมาชิกจะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นแทนอาชีพเกษตรในอนาคต ครัวเรือนส่วนใหญ่คิดเห็นว่า เสียหาย เพราะมีปัจจัยในการประกอบอาชีพทางการเกษตรพร้อมทุกอย่าง ครัวเรือนบางส่วนเห็นว่าถ้าหากเป็นอาชีพที่มีความมั่นคงให้ผลตอบแทนที่ดีก็ไม่ใช่ไร โดยส่วนใหญ่ต้องการให้สมาชิกในครัวเรือนเปลี่ยนอาชีพไปเป็นข้าราชการ เพราะเป็นอาชีพที่มั่นคง มีหน้ามีตาในสังคม

4.3.5 การปรับตัวในแต่ละอาชีพของภาคเกษตรกรรม

1) การทำนา เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมมีการปรับตัวเป็น 3 ระยะที่เกิดจากสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

1.1) เมื่อเกิดสถานการณ์น้ำท่วมเกษตรกรเผชิญปัญหาผลผลิตเสียหายเป็นจำนวนมากจึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีความคิดและควบคุมไม่ให้น้ำส่งผลกระทบต่อการทำนาได้อีก จึงได้มีการปรับตัวด้วยการพึ่งพาระหว่างกันด้วยการขุดคูระบายน้ำรอบแปลงนาทำให้น้ำไม่สามารถเข้าท่วมแปลงนาได้อีก แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ประสบความสำเร็จ

1.2) เมื่อเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่กล้าออกไปทำนาเป็นจำนวนมาก จึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีความคิดและควบคุมไม่ให้ตัวเกษตรกรเองเกิดอันตราย จึงได้มีการปรับตัวด้านอ้อมโนทัศน์ด้วยการไม่ออกไปทำนาในพื้นที่เสี่ยง และได้ให้บุคคลอื่นเช่าพื้นที่แปลงนาเพื่อปลูกหญ้าอาหารสัตว์ แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ประสบความสำเร็จ

1.3) เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการทำนาจึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีความคิดและควบคุมที่ไม่ให้แปลงนาเกิดการกร้าง จึงได้มีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ด้วยการให้บุคคลอื่นเช่าพื้นที่แปลงนาเพื่อปลูกหญ้าอาหารสัตว์ แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ประสบความสำเร็จ

2) ยางพารา เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมมีการปรับตัวเป็น 2 ระยะที่เกิดจากสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

2.1) เมื่อเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่กล้าออกไปกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นจำนวนมาก จึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีการคิดและควบคุมไม่ให้ตัวเกษตรกรเกิดอันตราย จึงได้มีการปรับตัวด้านอ้อมโนทัศน์ด้วยการไม่ออกไปกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่เสี่ยง และได้จ้างให้บุคคลอื่นกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตแทน แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ประสบความสำเร็จ

2.2) เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นจำนวนมาก จึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีการคิด และควบคุมที่ไม่ให้สวนยางเกิดการกร้าง จึงได้มีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ด้วยการจ้างให้บุคคลอื่นกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตแทน แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ประสบความสำเร็จ

3) **ไม้ผล** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุมีการปรับตัวเพียงระยะเดียวที่เกิดจากสภาพการณ์ ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลและบำรุงรักษาไม้ผลที่ปลูกไว้ จึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีการคิดและควบคุมที่ไม่ให้ไม้ผลเกิดการล้มตาย จึงได้มีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ด้วยการปล่อยให้ไม้ผลเจริญเติบโตตามธรรมชาติ ส่งผลกระทบให้ไม้ผลบางชนิดได้ตายลงไป เพราะขาดการดูแลและการบำรุงรักษาที่ดีและไม่ได้มีการปลูกทดแทน แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ไม่ประสบความสำเร็จ

4) **ปาล์มน้ำมัน** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุมีการปรับตัวเพียงระยะเดียวที่เกิดจากสภาพการณ์ ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลและบำรุงรักษา ไม่ได้ขยายพื้นที่เพื่อปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่ม จึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีการคิดและควบคุมที่ไม่ให้ปาล์มน้ำมันเกิดการล้มตาย จึงได้มีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ด้วยการปล่อยให้ปาล์มน้ำมันเจริญเติบโตตามธรรมชาติไม่ได้มีการปลูกทดแทน ส่งผลกระทบให้สวนปาล์มน้ำมันรกร้างจนไม่กล้าไปเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ไม่ประสบความสำเร็จ

5) **พืชผักสวนครัว** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุมีการปรับตัวเพียงระยะเดียวที่เกิดจากสภาพการณ์ ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลและบำรุงรักษาพืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้ จึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีการคิดและควบคุมที่ไม่ให้พืชผักสวนครัวเกิดความเสียหาย จึงได้มีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ด้วยการใช้กลวิธีในการดูแลรักษาพืชผักสวนครัว ด้วยการทำระบบน้ำหยด และระบบสปริงเกอร์ ในการรดน้ำ เพื่อช่วยทุ่นแรงเกษตรกรได้ แสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ประสบความสำเร็จ

6) **การเลี้ยงสัตว์** เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุมีการปรับตัวเพียงระยะเดียวที่เกิดจากสภาพการณ์ ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ จึงเป็นสิ่งเร้าที่ทำให้เกษตรกรมีการคิดและควบคุมที่ไม่ให้สัตว์เลี้ยงนั้นตายได้ จึงได้มีการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ด้วยการเลี้ยงแบบปล่อยให้หาหญ้ากินเอง แล้วตอนเย็นก็จะต้อนเข้าคอกแสดงให้เห็นว่าการปรับตัวของเกษตรกรในระยะนี้ประสบความสำเร็จ

4.3.6 เงื่อนไขการปรับตัวในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

1) เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนา

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนา สามารถปรับตัวไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆเพิ่มเติมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

1.1) การทำนาร่วมกับการปลูกยางพารา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ การมีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกยางพารา อีกทั้งราคายางพารามีราคาที่เหมาะสม แต่หากเกษตรกรขาดเงินทุนโอกาสในการปรับตัวไปทำสวนยางพาราย่อมลดลงเช่นกัน

1.2) การทำนาร่วมกับการปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว จะต้องมีความรู้เกี่ยวกับราคายางพาราและพืชผักสวนครัวมีราคาที่เหมาะสม

1.3) การทำนาร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ มีเงินทุน มีทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม จะต้องมีแหล่งตลาดที่แน่ชัด ซึ่งจะเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเกษตรกรอีกด้วย

1.4) การทำนาร่วมกับการปลูกปาล์มน้ำมัน เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำ และรัฐบาลก็มีนโยบายสนับสนุนในการขุดยกร่องในการปลูก แต่หากเกษตรกรขาดเงินทุนโอกาสในการปรับตัวไปปลูกปาล์มน้ำมันย่อมลดลงเช่นกัน

2) เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา สามารถปรับตัวไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆเพิ่มเติมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

2.1) การทำสวนยางพาราร่วมกับการทำนา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการทำนา จะต้องมีความรู้สำหรับทำนาและจะต้องมีเงินทุน หากเกษตรกรอายุมากแล้วก็จะเป็อุปสรรคเพราะขาดแรงงานทางการเกษตร

2.2) การทำสวนยางพาราร่วมกับการปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ มีพื้นที่ที่เหมาะสมในการเพาะปลูก ซึ่งพันธุ์ผักบางชนิดนั้นทางรัฐบาลก็จะสนับสนุนในบางช่วงเวลา

2.3) การทำสวนยางพาราร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ มีเงินทุน มีทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม จะต้องมีแหล่งตลาดที่แน่ชัด ซึ่งจะเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเกษตรกรอีกด้วย

2.4) การทำสวนยางพาราร่วมกับการปลูกปาล์มน้ำมัน เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำ ซึ่งรัฐบาลก็มีนโยบายสนับสนุนในการขุดยกร่องในการปลูก แต่หากเกษตรกรขาดเงินทุนโอกาสในการปรับตัวไปปลูกปาล์มน้ำมันย่อมลดลงเช่นกัน

3) เกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว สามารถปรับตัวไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆเพิ่มเติมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

3.1) ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัวร่วมกับการทำนา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำนา มีประสบการณ์ในการทำนา และต้องมีเงินทุน หากครัวเรือนเกษตรกรขาดแรงงานภาคการเกษตรก็ไม่สามารถทำได้

3.2) ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัวร่วมกับการทำสวนยางพารา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการทำสวนยางพารา แต่หากว่าเกษตรกรไม่มีพื้นที่ที่เหมาะสม ขาดเงินทุน และในครัวเรือนเกษตรกรขาดแรงงานภาคการเกษตรก็ไม่สามารถทำได้

3.3) ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัวร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ มีเงินทุน มีทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม จะต้องมีแหล่งตลาดที่แน่ชัด ซึ่งจะเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเกษตรกรอีกด้วย

3.4) ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัวร่วมกับการปลูกปาล์มน้ำมัน เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำ ซึ่งรัฐบาลก็มีนโยบายสนับสนุนในการขุดยกร่องในการปลูก แต่หากเกษตรกรขาดเงินทุน ขาดประสบการณ์ ขาดแรงงานภาคการเกษตรโอกาสในการปรับตัวไปปลูกปาล์มน้ำมันย่อมลดลงเช่นกัน

4) เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์สามารถปรับตัวไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆเพิ่มเติมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

4.1) การเลี้ยงสัตว์ร่วมกับการทำนา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำนา มีประสบการณ์ในการทำนา และต้องมีเงินทุน หากครัวเรือนเกษตรกรขาดแรงงานภาคการเกษตรก็ไม่สามารถทำได้

4.2) การเลี้ยงสัตว์ร่วมกับการทำสวนยางพารา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการทำสวนยางพารา แต่หากว่าเกษตรกรไม่มีพื้นที่ที่เหมาะสม ขาดเงินทุน และในครัวเรือนเกษตรกรขาดแรงงานภาคการเกษตรก็ไม่สามารถทำได้

4.3) การเลี้ยงสัตว์ร่วมกับการปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ มีพื้นที่ที่เหมาะสมในการเพาะปลูก ซึ่งพันธุ์ผักบางชนิดนั้นทางรัฐบาลก็จะสนับสนุนในบางช่วงเวลา

4.4) การเลี้ยงสัตว์ร่วมกับการปลูกปาล์มน้ำมัน เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสม มีแหล่งน้ำ ซึ่งรัฐบาลก็มีนโยบายสนับสนุนในการขุดยกร่องในการปลูก แต่หากเกษตรกรขาดเงินทุน ขาดประสบการณ์ ขาดแรงงานภาคการเกษตรโอกาสในการปรับตัวไปปลูกปาล์มน้ำมันย่อมลดลงเช่นกัน

5) เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการปลูกปาล์มน้ำมัน

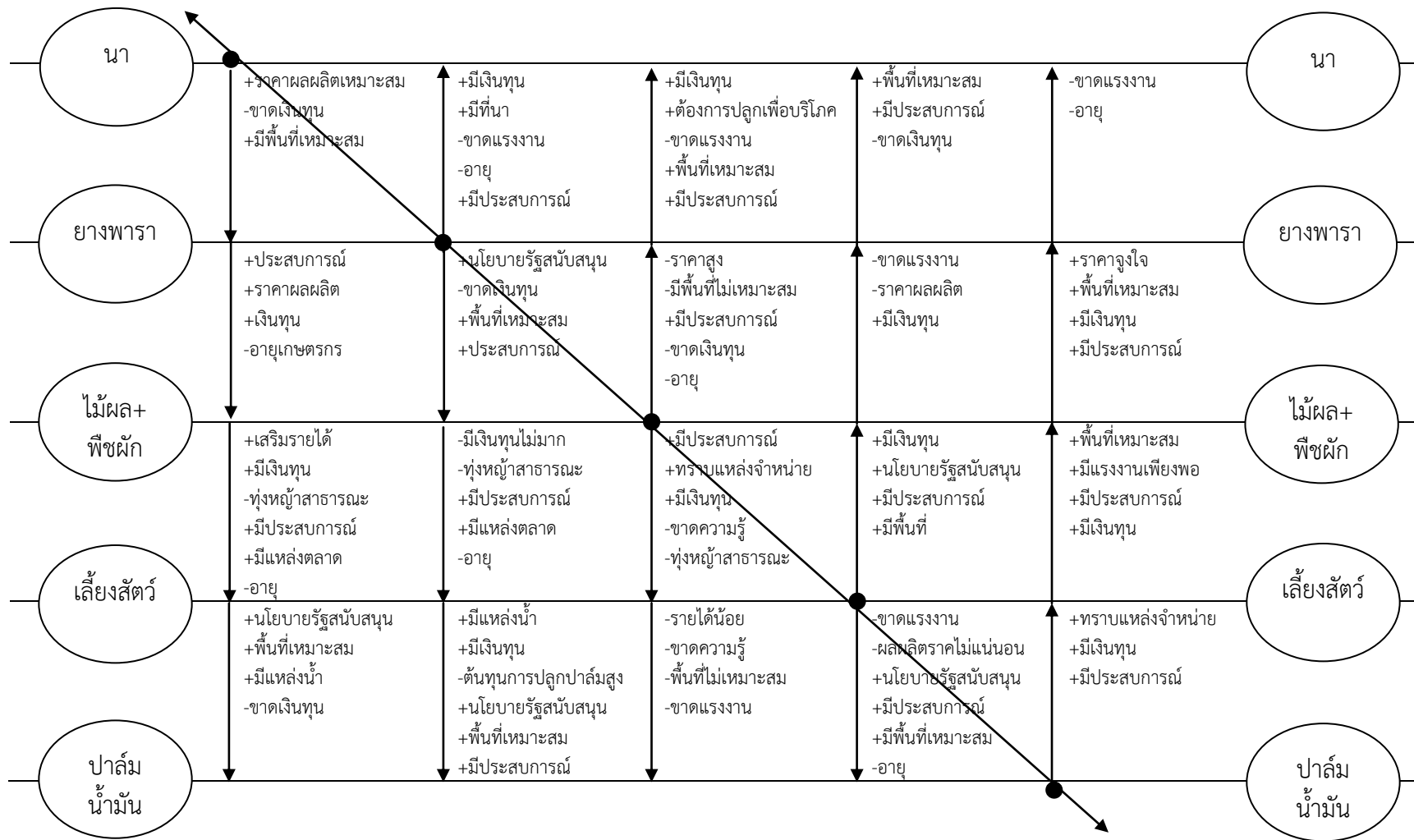
เกษตรกรที่ประกอบอาชีพการปลูกปาล์มน้ำมันสามารถปรับตัวไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่นๆเพิ่มเติมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่างๆ ดังนี้

5.1) การปลูกปาล์มน้ำมันร่วมกับการทำนา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำนา มีประสบการณ์ในการทำนา และต้องมีเงินทุน หากครัวเรือนเกษตรกรขาดแรงงานภาคการเกษตรก็ไม่สามารถทำได้

5.2) การปลูกปาล์มน้ำมันร่วมกับการทำสวนยางพารา เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการทำสวนยางพารา แต่หากว่าเกษตรกรไม่มีพื้นที่ที่เหมาะสม ขาดเงินทุน และในครัวเรือนเกษตรกรขาดแรงงานภาคการเกษตรก็ไม่สามารถทำได้

5.3) การปลูกปาล์มน้ำมันร่วมกับการปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ มีพื้นที่ที่เหมาะสมในการเพาะปลูก ซึ่งพันธุ์ผักบางชนิดนั้นทางรัฐบาลก็จะสนับสนุนในบางช่วงเวลา

5.4) การปลูกปาล์มน้ำมันร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ เงื่อนไขที่เกษตรกรจะสามารถปรับตัวได้ คือ เกษตรกรจะต้องมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ มีเงินทุน มีทุ่งหญ้าสำหรับเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม จะต้องมีแหล่งตลาดที่แน่ชัด ซึ่งจะเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเกษตรกรอีกด้วย

ภาพที่ 4 เงื่อนไขการปรับตัวในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของเกษตรกรชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงตาล จังหวัดนครราชสีมา

ที่มา : การสังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง, 2560

4.4 อภิปรายผล

การดำรงชีพในช่วงภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบัน คราวเรือนเกษตรกรมักจะต้องประสบปัญหาหลายประการทั้งในการประกอบอาชีพ และการแสวงหาปัจจัยยังชีพต่างๆ แต่จากการศึกษาการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกร ในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงหลวง จังหวัดนราธิวาส กลับพบว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมามีปัญหาหลายประการ แต่ครัวเรือนในชุมชนบ้านท่าพรุ สามารถปรับตัวเพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นได้เป็นอย่างดี อาทิ เช่น ปัญหาน้ำท่วม ฝนตกหนัก ก็จะรีบเก็บเกี่ยวผลผลิต และจะช่วยกันขุดคูระบายน้ำเพื่อป้องกันน้ำท่วมซ้ำ ปัญหาพายุฤดูร้อนลดน้อยลงทำให้มีผลกระทบต่อความเสี่ยงโค เกษตรกรก็จะปรับตัวโดยการเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่และปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว เมื่อประสบปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ วิธีการปรับตัวที่เกิดขึ้น คือ ป้องกันตนเองไม่ไปในพื้นที่เสี่ยง รวมทั้งระมัดระวังตัวเองและคนในครอบครัว และถ้าประสบปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำและขาดต้นทุนการผลิต วิธีการปรับตัวที่เกิดขึ้น คือ กู้เงินจากสหกรณ์หรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ แต่สำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันถึงแม้ว่าจะประสบปัญหาต่างๆ มากมาย แต่ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านท่าพรุ ก็ยังคงดำรงชีพด้วยการเป็นเกษตรกร โดยเฉพาะการทำนาเป็นหลัก และอาจจะทำควบคู่กับการทำสวนยางพารา ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และปลูกปาล์มน้ำมัน และอาจจะประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร เช่น ค้าขาย รับจ้าง ควบคู่ไปด้วย ทั้งจากความปรวนแปรของภูมิอากาศ ปัจจัยการผลิต และภาวะการณ์ของตลาดสินค้าเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาจำนวนผู้มีงานทำในชนบทไทย พบว่าอาชีพที่มีผู้ประกอบมากที่สุดคือ อาชีพเกษตรกรรวม ลำดับที่ 2 คืออาชีพหัตถกรรม ลำดับที่ 3 คืออาชีพบริการ และลำดับที่ 4 คืออาชีพพาณิชย์กรรม ซึ่งในการประกอบอาชีพเกษตรกรนั้น มักจะมีปัญหาในเรื่องที่ดินและทุนที่มีไม่เพียงพอ นอกจากนี้ การประกอบอาชีพเกษตรกรในชนบท ยังต้องอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญซึ่งปราศจากความแน่นอน เช่น อาจเกิดภาวะฝนแล้ง หรือน้ำท่วมได้ นอกจากนี้ยังประสบปัญหาการมีประสิทธิภาพในการผลิตต่ำปัญหาเรื่องแรงงานทำงานไม่เต็มเวลา และอัตราการใช้ปุ๋ยของเกษตรกรในสังคมชนบทไทยยังต่ำอยู่มากทำให้ขาดประสิทธิภาพในการผลิตตามแนวทางการทำการเกษตรสมัยใหม่ (สงบ ส่งเมือง, 2546) ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่คิดว่าจะไม่ลดการทำเกษตรลง เพราะว่า การเกษตรเป็นอาชีพหลักของครอบครัว และมีทรัพยากรที่เพียงพออยู่ ซึ่งผลผลิตทางการเกษตรก็สามารถเก็บไว้บริโภคภายในครัวเรือน แจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้าน และจำหน่ายผลผลิตได้ แต่สำหรับครัวเรือนที่คิดว่าจะลดการทำเกษตรลง เพราะว่า ขาดแรงงานภาคการเกษตร มีคนสูงอายุเพิ่มมากขึ้น ส่วนคนหนุ่มสาวที่มีการศึกษาก็ออกไปทำงานในเมืองตามวิชาชีพที่เรียนมา สอดคล้องกับการศึกษาของถาวร คำพิระ (2546) ได้ทำการศึกษา การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่บ้านแก่งโฮ ตำบลหนองบัว อำเภอรือเสาะ จังหวัดเลย พบว่า สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านได้เปลี่ยนแปลงจากการเกษตร เพื่อยังชีพเป็นการเกษตรเพื่อขาย ชาวบ้านจึงมีการเปลี่ยนแปลงประเภทของพืชที่นำมาปลูกเพื่อสนองความต้องการของตลาดและมีการนำเอาเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต ทำให้มีการลงทุนที่สูง มีการรับเอาวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองเข้ามาในหมู่บ้าน ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีการปรับตัวในเรื่องของการเลือกประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และการปรับตัวในเรื่องการ

ใช้เทคโนโลยีในการผลิต ด้านสังคมในเรื่องของเวลาที่มีเวลาให้กับครอบครัวน้อยลง ชาวบ้านจึงปรับตัวโดยหากิจกรรมมาทำร่วมกันภายในครอบครัว การปรับตัวด้านสาธารณสุข ก็จะมีการรวมกลุ่มกันของเกษตรกรที่สูงอายุ

การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติผลการศึกษาพบว่า ทุ่งหญ้าสาธารณะในอดีตมีประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด แต่ช่วงพ.ศ. 2550-2560 มีการไถพื้นที่ไปประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด จึงทำให้ทุ่งหญ้าสาธารณะลดพื้นที่ลงเหลือเพียงร้อยละ 10 ส่งผลกระทบให้เกษตรกรที่เลี้ยงโค มีหญ้า ไม่เพียงพอในการเลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ในอดีตมีประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด มีการตัดไม้ทำลายป่าทำให้มีป่าเหลือเพียงร้อยละ 10 แหล่งน้ำในอดีตมีประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมดในปี พ.ศ. 2555 ทางชลประทานได้เปิดประตูกั้นน้ำ ทำให้น้ำมีฤทธิ์เป็นกรดครว้เรือนเกษตรกรไม่สามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำการเกษตรได้ เกษตรกรจึงต้องทำการขุดเจาะบ่อบาดาลใหม่ทำให้มีแหล่งน้ำที่มีความเหมาะสมสำหรับทำการเกษตรในปัจจุบัน ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 3 ดินที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด แต่เสื่อมสภาพลงเนื่องจากเกษตรกรปลูกพืชชนิดเดิมเป็นเวลาดูติดต่อกัน จึงทำให้ความเหมาะสมของดินที่สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้เหลือเพียงร้อยละ 20 ส่วนสภาพภูมิอากาศมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก จะเห็นได้ว่า ทรัพยากรธรรมชาติที่มีผลกับการดำรงชีพของเกษตรกร ดังนี้

1) การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ การลดทั้งปริมาณและคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ จึงส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อการดำรงชีพของเกษตรกรทั้งทางด้านเศรษฐกิจของครัวเรือน เพราะเกษตรกรจะต้องซื้อปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย อาหารสัตว์ เพิ่มขึ้น อีกทั้งได้มีการปรับตัวด้วยการใช้เทคโนโลยีแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานด้วยการวางระบบการให้น้ำแบบสปริงเกอร์ และการลดปริมาณการใช้น้ำในการผลิตด้วยการวางระบบน้ำหยดของแปลงไม้ผลและพืชผักสวนครัว ทำให้การปรับตัวของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุในปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายหรือต้องใช้ทุนในการผลิต และการดำรงชีพของครัวเรือนสูงขึ้น สอดคล้องกับ เดโซ ไชยทัฬห (2539) ได้ทำการศึกษารื่องการปรับตัวของชาวนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ พบว่า การผลิตในระดับไร่นาเพื่อการค้ามีลักษณะเป็นการผลิตที่ต้องใช้ทุนอย่างเข้มข้นมากขึ้น หากครัวเรือนที่ยากจนไม่สามารถปรับตัวได้

2) การปรับตัวด้านสังคม สังคมในชุมชนบ้านท่าพรุได้เปลี่ยนไปจากอดีตที่คนในชุมชนบ้านท่าพรุมีความรักความสามัคคีกัน เกื้อหนุนจนเจือกัน แต่ปัจจุบันอยู่แบบต่างคนต่างอยู่ การเกื้อหนุนจนเจือจะน้อยลง การแบ่งปันลดน้อยลง และเน้นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนลดน้อยลง สอดคล้องกับ ถาวร คำพิระ (2546) ได้ทำการศึกษากการเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่บ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดเลย พบว่า ในด้านสังคมและด้านวัฒนธรรมเกษตรกรมีระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนลดลง มีการจ้างแรงงานมาแทนที่การช่วยเหลือซึ่งกัน

3) การปรับตัวด้านวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุได้มีการจัดกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุของเกษตรกรโดยมีการทำกิจกรรมร่วมกันทุกวันศุกร์สัปดาห์ที่ 3 ของเดือน มีการชั่งน้ำหนัก วัดความดัน การตรวจคัดกรองเบาหวาน และออกกำลังกายร่วมกัน การปรับตัวทางด้านวัฒนธรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาก็จะมีการส่งเสริมให้ทำกิจกรรม เช่น ประเพณีรดน้ำผู้สูงอายุ ก่อเจดีย์ทราย ประเพณีชิงเปรต ประเพณีชักพระ เวียนเทียน ประเพณีลอยกระทง ทอดกฐิน

พระราชทาน ซึ่งในวันสำคัญทางพุทธศาสนาดังกล่าวนี้นี้ ทางหมู่บ้านและหมู่บ้านข้างเคียงในตำบลเดียวกันก็จะมีการแข่งขันกีฬากันเพื่อสร้างความรัก ความสามัคคี ประองตองกัน สอดคล้องกับ นิเทศดินตะกุด (2544) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาประเทศมิได้มีรูปแบบที่ตายตัวตามตำราเสมอ แต่ต้องเป็นไปตามบริบทต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งบริบททางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมแต่ละพื้นที่หรือชุมชนที่มีความหลากหลาย

4) ด้านสิ่งแวดล้อม จากการที่ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลง ส่งผลกระทบต่อการค้าขายของครัวเรือนเกษตรกรทำให้ต้องมีค่าใช้จ่ายเพิ่มจากเดิมมากขึ้น เนื่องจากในอดีตเกษตรกรเคยหาของป่าบางชนิดมาบริโภคภายในครัวเรือน เช่น น้ำผึ้ง หน่อไม้ ผักและเห็ดชนิดต่างๆ แต่ปัจจุบันนี้ต้องซื้อบริโภคเกือบทั้งสิ้น สอดคล้องกับ บัวพันธ์ พรหมพักพิง และคณะ (2549) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับทรัพยากรความจำเป็นและความผาสุกโดยรวมของครัวเรือนอีสาน พบว่า การที่แต่ละครัวเรือนจะมียุทธวิธีที่หลากหลายที่จะนำทรัพยากรต่างๆมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีพนั้นจะต้องมองให้เห็นถึงรูปแบบที่สลับซับซ้อนของทรัพยากร

เงื่อนไขการปรับตัวของเกษตรกรชุมชนบ้านท่าพุ อำเภอดงหลวง จังหวัดนราธิวาส นั้นเกษตรกรที่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำสวนยางพารา ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และปลูกปาล์มน้ำมัน ก็จะสามารถปรับเปลี่ยนอาชีพทางการเกษตรได้ขึ้นกับเงื่อนไข ดังนี้

1) เงื่อนไขด้านบวก ที่ส่งผลต่อการปรับตัว เช่น เกษตรกรได้รับราคาผลผลิตที่เหมาะสม ทราบแหล่งจำหน่ายผลผลิต การมีพื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกพืช มีแหล่งน้ำ เกษตรกรมีประสบการณ์ มีเงินทุน และต้องการเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว นโยบายรัฐสนับสนุน อีกทั้งความต้องการของเกษตรกรที่ต้องการทำเกษตรกรไ้เพื่อบริโภคในครัวเรือน

2) เงื่อนไขด้านลบ ที่ส่งผลต่อการปรับตัว เช่น ขาดเงินทุน ขาดผู้นำสาธารณะลดลง ขาดประสบการณ์ มีพื้นที่ไม่เหมาะสม ขาดแรงงานภาคการเกษตร

เงื่อนไขดังกล่าวก็เป็นสาเหตุให้ครัวเรือนเกษตรกรสามารถปรับตัวในการประกอบอาชีพได้ เช่น เกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักก็สามารถปรับตัวไปประกอบอาชีพทางการเกษตรอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ทำสวนยางพารา ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และปลูกปาล์มน้ำมัน สอดคล้องกับ ถาวร คำพิระ (2546) ได้ทำการศึกษา การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่บ้านแก้งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอ ภูเรือ จังหวัดเลย พบว่า ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงประเภทของพืชที่นำมาปลูกเพื่อสนองความต้องการของตลาด และมีการนำเอาเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา และการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา การเลือกพื้นที่ศึกษา ใช้วิธีการเลือกแบบจำเพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ชุมชนบ้านท่าพรุ ตำบลเจ้ะเห อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา การศึกษาครั้งนี้ใช้ประชากรทั้งหมดในการวิจัย คือ ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ จำนวน 52 ครัวเรือน และผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ใช้สัมภาษณ์ครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ทั้ง 52 ครัวเรือน ส่วนแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับผู้นำของชุมชนในฐานะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติโดยรวมในชุมชน ตลอดจนบริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาในชุมชน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าเฉลี่ย 2 กลุ่มที่สัมพันธ์กัน (Paired sample t-test) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจำแนกประเด็นที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า และหาความเชื่อมโยงของข้อมูลระหว่างประเด็น

5.1 สรุปผลการวิจัย

ความหลากหลายของอาชีพ การเปลี่ยนแปลงอาชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงบัง จังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

5.1.1 ความหลากหลายของอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุ

ปัจจุบันเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ประกอบอาชีพในภาคเกษตรจำนวน 6 อาชีพ ดังนี้

1) ทำนา เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพทำนารูปแบบการผลิตจะเป็นแบบเชิงเดี่ยวไม่ได้ปลูกพืชอย่างอื่นร่วมด้วยในแปลงนา สถานที่ที่ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชน และนอกชุมชน แรงงานที่ใช้เป็นแรงงานของสมาชิกในครัวเรือน ส่วนพันธุ์ข้าวที่ปลูกในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของจังหวัดนครราชสีมา คือ พันธุ์ข้าวสังข์หยด

2) ยางพารา เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการทำสวนยางรูปแบบการผลิตจะเป็นแบบเชิงเดี่ยวไม่ได้ปลูกพืชอย่างอื่นผสมผสานในสวนยาง สถานที่ที่ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชนและนอกชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์พื้นเมืองของจังหวัดนครราชสีมาในการปลูก

3) ไม้ผล เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการปลูกไม้ผลรูปแบบการผลิตจะเป็นแบบการปลูกสวนผสม คือ ปลูกलगอง ทูเรียน เงาะ มังคุด ในแปลงเดียวกัน สถานที่ที่ ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์ในท้องถิ่นของจังหวัด นราธิวาส

4) ปาล์มน้ำมัน เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการทำปาล์มน้ำมัน รูปแบบการผลิตจะเป็นแบบเชิงเดี่ยว สถานที่ที่ ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชนและนอกชุมชน แรงงาน ที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์ปาล์มไนจีเรียแบล็ค ซึ่งเกษตรกรได้ซื้อจากสหกรณ์ผู้ปลูก ปาล์มน้ำมัน นราธิวาส จำกัด

5) พืชผักสวนครัว เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการปลูกพืชผัก สวนครัวรูปแบบการผลิตจะเป็นการปลูกแบบผสมผสาน สถานที่ที่ ทำคือพื้นที่ของตนเองในชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์ที่มีในท้องถิ่นในการปลูก

6) เลี้ยงสัตว์ เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์รูปแบบ การผลิตจะเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยตามทุ่งหญ้าสาธารณะในชุมชน สถานที่ที่เลี้ยงคือพื้นที่ในชุมชน แรงงานที่ใช้ก็จะเป็นสมาชิกในครัวเรือน ใช้พันธุ์พื้นเมือง

5.1.2 การเปลี่ยนแปลงอาชีพในชุมชนบ้านท่าพรุ

1) ทำนา พื้นที่ทำนาในชุมชนบ้านท่าพรุเป็นพื้นที่ราบลุ่ม อดีตทุกครัวเรือนใน ชุมชนบ้านท่าพรุ หรือ ร้อยละ 100.00 ประกอบอาชีพทำนาเพื่อบริโภคในครัวเรือนและเพื่อจำหน่าย ปี พ.ศ. 2547 เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ มีการลดการทำนาลงเหลือร้อยละ 60 เนื่องจาก สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้ ปี พ.ศ. 2550 มีการลดการทำนาลงเหลือร้อยละ 30 เนื่องจากเกษตรกรมีอายุมากขึ้น ขาดแคลนแรงงานในการทำนา และได้ทำนาไว้เพื่อบริโภคใน ครัวเรือน ปี พ.ศ. 2560 มีการลดการทำนาลงเหลือร้อยละ 5 เนื่องจากเกษตรกรมีอายุมากขึ้น และได้ ทำนาไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเพียงอย่างเดียว

2) ยางพารา ตั้งแต่อดีตจนถึงปี พ.ศ. 2547 การประกอบอาชีพทำสวนยางพาราใน ชุมชนท่าพรุ มีประมาณร้อยละ 50 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ปัจจุบันปี พ.ศ. 2560 เกษตรกรใน ชุมชนบ้านท่าพรุที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราที่กรีตและเก็บเกี่ยวผลผลิตเองเหลือเพียงร้อยละ 10 สาเหตุเนื่องมาจากเกษตรกรมีอายุมากขึ้น และไม่ต้องการจ้างแรงงานไปกรีตยาง เนื่องจากบุตร หลานได้ปรับเปลี่ยนอาชีพจากการทำการเกษตรไปประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร

3) ไม้ผล เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ ได้ปลูกไม้ผลแบบผสมผสาน เช่น लगอง ทูเรียน เงาะ มังคุด โดยปลูกในพื้นที่ราบ มีพื้นที่ปลูกประมาณ 2 ไร่ ต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เน้นปลูก ไว้ เพื่อบริโภคในครัวเรือน และเพื่อแจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้าน ในปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา เกษตรกรมี อายุมากขึ้น จึงปล่อยให้ไม้ผลเจริญเติบโตตามธรรมชาติ ส่งผลทำให้ไม้ผลบางชนิดได้ตายลงไป เพราะ ขาดการดูแลและการบำรุงรักษาที่ดี และไม่ได้มีการปลูกทดแทน

4) ปาล์มน้ำมัน เกษตรกรชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เริ่ม ปลูกปาล์มน้ำมันในปี พ.ศ. 2550 โดยจะปลูกในพื้นที่ราบลุ่ม การปลูกปาล์มน้ำมันมีพื้นที่ปลูก ประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ในชุมชนบ้านท่าพรุ สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรหันมาปลูกปาล์มน้ำมัน เพราะว่าทางรัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนส่งเสริม

5) พืชผักสวนครัว เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ตั้งแต่ในอดีตทุกครัวเรือนจะปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และได้แจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้าน แต่ในปี พ.ศ. 2550 เกษตรกรเกือบทุกครัวเรือนก็จะปลูกพืชผักสวนครัวไว้เพื่อบริโภคและจำหน่าย เพราะมีโครงการจากทางรัฐบาลสนับสนุนปัจจัยการผลิต

6) เลี้ยงสัตว์ เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ในอดีตก็จะเลี้ยงโคประมาณร้อยละ 80 เป็นโคพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งจะทำให้การเลี้ยงแบบปล่อยให้หาหญ้ากินเอง ในปี พ.ศ. 2555 ถึงปัจจุบัน เกษตรกรจะลดการเลี้ยงโคลงเหลือประมาณร้อยละ 20 เพราะขาดแคลนหญ้า และราคาโคทั้งตัวตกต่ำ จึงทำให้เกษตรกรหันมาเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ไปประมาณร้อยละ 90 ของครัวเรือนทั้งหมด เพราะทางรัฐบาลได้สนับสนุนพันธุ์ไก่ครัวเรือนละ 20 ตัว และสนับสนุนปัจจัยการผลิตโดยเฉพาะอาหาร ครัวเรือนละ 3 กระสอบ

7) อาชีพนอกภาคการเกษตร อดีตประชาชนในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส ไม่มีการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร จนกระทั่งปี พ.ศ. 2550-2560 เริ่มมีการปรับเปลี่ยนเป็นอาชีพนอกภาคการเกษตร เพราะลูกหลานที่จบการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรีได้ประกอบอาชีพตามสาขาที่เรียนมา ร้อยละ 30 โดยสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรที่ทำงานอยู่ในอำเภอเมืองนราธิวาสร้อยละ 10 และออกไปทำงานต่างจังหวัดร้อยละ 20

5.1.3 การเปลี่ยนแปลงทรัพยากรธรรมชาติ และการเข้าถึงทรัพยากรในการดำรงชีพในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

การเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติพบว่า ทุ่งหญ้าสาธารณะในอดีตมีประมาณร้อยละ 30 ของพื้นที่ทั้งหมด แต่ช่วงพ.ศ. 2550-2560 มีการไถพื้นที่ไปประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด จึงทำให้ทุ่งหญ้าสาธารณะลดพื้นที่ลงเหลือเพียง ร้อยละ 10 ส่งผลกระทบให้เกษตรกรที่เลี้ยงโค มีหญ้าไม่เพียงพอในการเลี้ยงสัตว์ ป่าไม้ในอดีตมีประมาณร้อยละ 20 ของพื้นที่ทั้งหมด มีการตัดไม้ทำลายป่า ทำให้มีป่าเหลือเพียงร้อยละ 10 แหล่งน้ำในอดีตมีประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมดในปี พ.ศ. 2555 ทางชลประทานได้เปิดประตูกั้นน้ำ ทำให้น้ำมีฤทธิ์เป็นกรดครัวเรือนเกษตรกรไม่สามารถใช้น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติในการทำการเกษตรได้ เกษตรกรจึงต้องทำการขุดเจาะบ่อบาดาลใหม่ทำให้มีแหล่งน้ำที่มีความเหมาะสมสำหรับการเกษตรในปัจจุบัน ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 3 ดินที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรมีประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งหมด เสื่อมสภาพลงเนื่องจากเกษตรกรปลูกพืชชนิดเดิมเป็นเวลาดูติดต่อกัน จึงทำให้ความเหมาะสมของดินที่สามารถใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้เหลือเพียงร้อยละ 20 ส่วนสภาพภูมิอากาศมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก

5.1.4 การปรับตัวในแต่ละอาชีพของภาคเกษตรกรรม

1) การทำนา เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุมีการปรับตัวเป็น 3 ระยะที่เกิดจากสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้ เมื่อเกิดสถานการณ์น้ำท่วมเกษตรกรเผชิญปัญหาผลผลิตเสียหายเป็นจำนวนมาก จึงได้มีการปรับตัวด้วยการพึ่งพาระหว่างกันด้วยการขุดคูระบายน้ำรอบแปลงนาทำให้น้ำไม่สามารถเข้าท่วมแปลงนาได้อีก เมื่อเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่กล้าออกไปทำนาเป็นจำนวนมาก จึงไม่ออกไปทำนาในพื้นที่เสี่ยง และได้ให้บุคคลอื่นเช่า

พื้นที่แปลงนาเพื่อปลูกหญ้าอาหารสัตว์ และเมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการทำนา จึงให้บุคคลอื่นเช่าพื้นที่แปลงนาเพื่อปลูกหญ้าอาหารสัตว์

2) ยางพารา เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมีการปรับตัวเป็น 2 ระยะที่เกิดจากสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนี้ เมื่อเกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่กล้าออกไปกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิต จึงไม่ออกไปกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่เสี่ยง และได้จ้างให้บุคคลอื่นกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิตแทน และเมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิต จึงจ้างให้บุคคลอื่นกรีดยางและเก็บเกี่ยวผลผลิต

3) ไม้ผล เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมีการปรับตัว ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลและบำรุงรักษาไม้ผลที่ปลูกไว้ จึงปล่อยให้ไม้ผลเจริญเติบโตตามธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อไม้ผลบางชนิดได้ตายลงไป

4) ปาล์มน้ำมัน เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมีการปรับตัว ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลและบำรุงรักษา ไม่ได้ขยายพื้นที่เพื่อปลูกปาล์มน้ำมันเพิ่ม จึงได้ปล่อยให้ปาล์มน้ำมันเจริญเติบโตตามธรรมชาติไม่ได้มีการปลูกทดแทน

5) พืชผักสวนครัว เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมีการปรับตัว ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลและบำรุงรักษาพืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้ จึงใช้กลวิธีในการดูแลรักษาพืชผักสวนครัว ด้วยการทำระบบน้ำหยด และระบบสปริงเกอร์ ในการรดน้ำ เพื่อช่วยทุ่นแรงเกษตรกรได้

6) การเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรมีการปรับตัว ดังนี้ คือ เมื่อเกษตรกรมีอายุมากขึ้น เกษตรกรเผชิญปัญหาไม่มีเรี่ยวแรงในการดูแลสัตว์ที่เลี้ยงไว้ จึงเลี้ยงแบบปล่อยให้หาหญ้ากินเอง

5.2 ข้อเสนอแนะ

5.2.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1) ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนบ้านท่าพรม ตั้งแต่ในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกรทำนา ต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นการทำสวนยาง ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ และปลูกปาล์มน้ำมัน ทำให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงสำหรับชุมชนบ้านท่าพรม เช่น ได้เกิดปัญหาน้ำท่วมทำให้พื้นที่ทำการเกษตรได้รับผลกระทบ แต่เกษตรกรก็สามารถแก้ปัญหาได้โดยการขุดคูระบายน้ำ แต่ปัญหาในปัจจุบันคือ ครัวเรือนขาดแคลนแรงงานภาคเกษตร เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุได้ทำการเกษตรไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนเพียงอย่างเดียว ดังนั้นควรมีการปลูกฝังค่านิยมใหม่ให้กับคนรุ่นพ่อแม่เห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แล้วส่งเสริมให้ลูกหลานหันมาสนใจทำการเกษตรในพื้นที่ของตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรควรลงพื้นที่เพื่อมาให้ความรู้และวิธีการในการทำการเกษตร ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ถูกต้องให้แก่เกษตรกรด้วย

2) ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนบ้านท่าพรมลดลง ดังนั้นเกษตรกรก็ควรใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด ไม่บุกรุกตัดไม้ทำลายป่าหรือปลูกป่าเพิ่มเติม ควรเก็บกักทรัพยากรน้ำไว้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรในฤดูแล้ง

3) ลูกหลานที่ออกไปทำงานนอกภาคการเกษตรและนอกพื้นที่เริ่มมีมากขึ้นถึงร้อยละ 30 ของประชากรทั้งหมด ทำให้พ่อแม่ต้องอาศัยอยู่ตามลำพัง ผู้ที่ทำการเกษตรก็จะลดลงไปเรื่อยๆ ดังนั้น ทางรัฐบาลควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีโครงการสำนักกรักบ้านเกิดเพื่อกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่หันมาทำการเกษตรในพื้นที่มากขึ้น

4) เกษตรกรในชุมชนไม่ได้มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับทำการเกษตร นอกเหนือจากสหกรณ์การเกษตร ดังนั้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ชาวบ้านในชุมชนควรเห็นถึงความสำคัญของการรวมตัวในลักษณะกลุ่มหรือองค์กรให้มากกว่านี้ กล่าวคือ หากชาวบ้านส่วนใหญ่รวมตัวกัน ย่อมสามารถเสริมสร้างพลังให้แก่กันได้เพิ่มขึ้น เช่น รวมตัวกันเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตก็จะได้ในราคาถูกลง หรือ รวมตัวกันเพื่อขายผลผลิตก็จะได้ราคาสูงขึ้น เหล่านี้คือประโยชน์ที่ได้จากการรวมตัวกัน และจะสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในการประกอบอาชีพเกษตรกรต่อไปในอนาคต แต่ในปัจจุบันมีชาวบ้านในชุมชนบ้านท่าพรุยังไม่มีการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มทางด้านการเกษตร ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพัฒนาชุมชน หรือส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ ควรเข้ามาดูแลเรื่องนี้ ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของการรวมตัว มากกว่าการได้กู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตรหรือองค์กรฯ เพียงอย่างเดียว

5) จากผลการศึกษาพบว่า การเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ เกษตรกรเข้าถึงโครงสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพได้มากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันเส้นทางคมนาคมขนส่งผลิตผลทางการเกษตรชำชุด และไม่ได้รับการซ่อมแซมอีกทั้งระบบไฟฟ้าและประปาเสียบ่อย ไม่มีเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลซ่อมแซม ดังนั้น องค์กรบริหารส่วนตำบลพร้อมควรจัดสรรงบประมาณและเข้ามาดำเนินการจัดการเรื่องเส้นทางคมนาคม ไฟฟ้า และประปาในพื้นที่ให้สามารถใช้งานได้เป็นอย่างดี

6) จากผลการศึกษาพบว่า การเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติในอดีตเกษตรกรเข้าถึงปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติได้มากกว่าปัจจุบัน เนื่องจากในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน จำนวนที่ดิน สำหรับทำการเกษตร แหล่งน้ำ และทุ่งหญ้าสาธารณะมีปริมาณลดน้อยลง ดังนั้น เกษตรกรเองควรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ ไม่ควรบุกรุกตัดไม้ทำลายป่า และควรปลูกป่าทดแทน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติกลับมาอุดมสมบูรณ์เหมือนเดิม

5.2.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรระหว่างชุมชนมุสลิม และชุมชนพุทธ เพื่อศึกษาความแตกต่างของการปรับตัวและดำรงชีพของประชากรที่นับถือศาสนาต่างกัน อันจะช่วยเป็นแนวทางพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้ครอบคลุมมากขึ้น

2. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อความสุขโดยรวมของครัวเรือน เนื่องจากอาจมีปัจจัยบางตัวที่มีความสอดคล้องกันในสองประเด็นนี้

บรรณานุกรม

- คเชนพงษ์ สุมาลย์โรจน์. (2552). ความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการบริหารงานของสถานศึกษาในอำเภอหนองม่วงไข่ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแพร่ เขต1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. อุตรดิตถ์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- จิตาภา ปิยเฉลิมชัย. (2552). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจต่อการเรียนวิชาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างการ เรียนโดยบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียแบบรายบุคคลกับการเรียนโดยบทเรียนคอมพิวเตอร์มัลติมีเดียร่วมกับกระบวนการเรียนแบบร่วมมือ. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ณัฐดิฐ อิศระเสนีย์. (2551). พฤติกรรมการเลือกตั้งและความพึงพอใจของประชาชนในการปฏิบัติงานของนายกและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. นครปฐม : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- เดชรัต สุขกำเนิด. (2535). ทำความเข้าใจประกาศหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพจากนโยบายสาธารณะ. Health. 32,4 (ตุลาคม-ธันวาคม) : 41-48.
- เดโช ไชยทัฬห. (2539). การปรับตัวของชาวนาเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ศึกษากรณีการประกอบอาชีพ นอกไร่นาความสัมพันธ์ทางสังคมของหมู่บ้านแห่งหนึ่งจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ถาวร คำพิระ. (2546). การเปลี่ยนแปลงและกระบวนการปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม : กรณีศึกษา บ้านแก่งไฮ ตำบลหนองบัว อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. เลย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- เทวินทร์ ยอดสวัสดิ์. (2538). การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินในเขตนิคมสร้างตนเอง : กรณีศึกษานิคมสร้างตนเองรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นิเทศ ดินณะกุล. (2544). การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : แอ็คทีฟ พรินท์.
- บัวพันธ์ พรหมพักพิง, อโศก พลบำรุง, ยุวคล ทองโคตร, ปาริชาติ พิรุณ, เกษราภรณ์ คลังแสง, บัณฑิต อ้วนละมัย, จุฑามณี สมบูรณ์สุทธิ, พรเพ็ญ ปานคำ และภัทรพร ศรีพรหม. (2549). ทรัพยากรความจำเป็น และความผาสุกโดยรวมของครัวเรือนอีสาน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 23: 2 (มกราคม – มีนาคม 2549), 112-145.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). การวิจัยเบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญชอบ ปิ่นทอง. (2545). การศึกษาการดำเนินงานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จังหวัดราชบุรี ปี พ. ศ. 2544. วิทยานิพนธ์. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิสุทธา อารีราษฎร์. (2551). การพัฒนาซอฟต์แวร์ทางการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม : อภิชาติ-การพิมพ์.

- มัลลวีร์ อุดุลวัฒน์ศิริ และวริศรา ศรีสวัสดิ์. (2538). ปัญหาการปรับตัวและวิถีแก้ไขของนักเรียน ประถมศึกษา. รายงานการวิจัย. ขอนแก่น : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ยุพินพรรณ ศิริวัธนกุล. (2541). พฤติกรรมและแนวคิดทางสังคม. สงขลา : มหาวิทยาลัยสงขลา - นครินทร์.
- ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และทัศนาก ทอภักดี. (2543). พฤติกรรมศาสตร์. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิฑูรย์ วงษ์อำมาตย์. (2552). การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในการเรียนวิชา คณิตศาสตร์ เรื่องการวัด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้บทเรียนคอมพิวเตอร์ ช่วยสอนแบบเกมการสอน. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครราชสีมา.
- ศรีผ่อง จันภรณ์กิจศิลป์. (2526). การรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้ที่อาศัยอยู่ในอาคารสงเคราะห์ ของ การเคหะแห่งชาติ เขตห้วยขวาง. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล
- ศุภลักษณ์ จารุรัตน์. (2532). การปรับตัวและสุขภาพจิต : จิตวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย ขอนแก่น.
- สงบ ส่งเมือง. (2546). เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ในรอบห้าทศวรรษที่ผ่านมา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด.
- สำราญ สระโณ. (2545). กระบวนการปรับปรุงการผลิตเพื่อการดำรงชีพอย่างยั่งยืนของเกษตรกรที่ ทำนาเปานอาชีพลัก พื้นที่บ้านพรวน ตำบลทาทิน อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา. รายงาน วิจัย. พัทลุง : สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 8.
- สุภัททา ปินตะแพทย์. (2532). พฤติกรรมมนุษย์และการพัฒนาตน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันราช- ภัฏสวนสุนันทา.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2550). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุวินัย รันดาเว. (2543). การปลูกพืชโดยไม่ใช้ดิน. จดหมายข่าวผลิใบ. 1(8),14-15
- อดุลย์ ตันประยูร. 2523. สังคมวิทยาชนบทและเมือง. กรุงเทพฯ.สำนักพิมพ์โอเดียนส์ไตร์.
- อาแว มะแส, บัญชา สมบูรณ์สุข และ มาลี สบายยิ่ง. (2550). กระบวนการทันสมัยกับการปรับตัวใน การดำรงชีพในชุมชนชนบท. ใน Southern Thailand English Language Teaching/ Cultural Change Conference, (pp. 76-77). January 29-30, เอกสารประกอบการ นำเสนอในที่ประชุมวิชาการ. โรงแรมเจบี. หาดใหญ่
- เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์. (2545). เทคโนโลยีการศึกษาหลักการและแนวคิดสู่ปฏิบัติ. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ
- Arghiros, D. (2000). The local dynamics of the 'new political economy: a district business associations and its role in electoral politics. In: McVey, R. (2000) Money and Power in Provincial Thailand, Silkwork: Bangkok.

- Chantana Banpasirichote. (1993). Community integration into regional industrial development: a case study of Klong Pho, Chachoengsao. Bangkok : Thai Development Research Institute.
- Coleman, J. S. (1981). "Cognitive Outcomes in Public and Private Schools," *Sociology Of Education*. 55 (31) : 65 - 76.
- Department of International Development (DFID). 1999. Sustainable Livelihoods Guidance Sheets. http://www.livelihoods.org/info/guidance_sheets_pdfs/section1.pdf. สืบค้นเมื่อ 19 กันยายน 2551.
- Havighurst, Robert J. (1953). *Human Developmental and Education*. New York: Mckay Company.
- Parnwell, M. J., Arghiros, D.A. (1996). *Uneven Development in Thailand*. Aldershot : Avebury.
- Barrie Rogers. (1972). *Human Personality : Towards a Unified Theory* Roy & Andrews. (1999). *The Roy's Adaptation Model*, Stamford: Appleton & Lange.
- Williamson, E. G. (1950). *The Trait -Factor Theory*.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย ชุดที่ 1

เรื่อง

การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงขี้เหล็ก จังหวัดนครราชสีมา ดังนั้น เพื่อให้การศึกษานี้บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์ต่อการนำไปใช้มากที่สุด จึงขอความกรุณาท่านตอบคำถามทุกข้อตามความเป็นจริงและตรงตามความรู้สึกนึกคิดของท่านมากที่สุด

2. คำตอบของท่านจะถือเป็นความลับและไม่มีผลกระทบใดๆต่อตัวท่านทั้งสิ้น โดยจะนำผลการวิเคราะห์ในภาพรวมมาใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

3. แบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลหลัก

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

ลงชื่อ.....

(นางสุชัญญา เหนือเมฆ)

นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาพัฒนาการเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเพื่อการวิจัย ชุดที่ 1

สำหรับสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เรื่อง การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ
อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลหลัก

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษาที่จบ

4. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านท่าพรุมาแล้ว.....ปี

5. อดีต (อดีต - พ.ศ. 2538) คนในชุมชนประกอบอาชีพอะไรบ้าง แล้วทำกันอย่างไร
(ระบุ พ.ศ.)

.....

.....

.....

.....

.....

ช่วง พ.ศ. 2539 - 2549

.....

.....

.....

.....

.....

ช่วง พ.ศ. 2550 - 2560.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. การประกอบอาชีพของครัวเรือนในชุมชนมีเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกษตรกรมีการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงอาชีพจากเดิมเมื่อไร และอย่างไรบ้าง

ทำนา.....

.....

.....

.....

สวนยางพารา.....

.....

.....

.....

สวนผลไม้.....

.....

.....

.....

พืชผักสวนครัว.....

.....

.....

.....

เลี้ยงสัตว์.....

.....

.....

.....

ปาล์มน้ำมัน.....

.....

.....

.....

อื่น ๆ (ระบุ).....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลการประกอบอาชีพ และการเปลี่ยนแปลงอาชีพพื้นฐานของชุมชนบ้านท่าพรุ

1. การประกอบอาชีพในปัจจุบันมีอะไรบ้าง ซึ่งมีความแตกต่างจากอดีตอย่างไร และช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงของอาชีพมากที่สุดเมื่อไร เพราะอะไร

ทำนา.....

.....
.....
.....

สวนยางพารา.....

.....
.....
.....

สวนผลไม้.....

.....
.....
.....

พืชผักสวนครัว.....

.....
.....
.....

เลี้ยงสัตว์.....

.....
.....
.....

ปาล์มน้ำมัน.....

.....
.....
.....

อื่น ๆ (ระบุ).....

.....
.....
.....

ในชุมชนนี้มีปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการทำการเกษตรอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

เพราะอะไร

.....
.....
.....

2. ทรัพยากรธรรมชาติ

2.1 ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์เพียงใด เปลี่ยนแปลงจากในอดีต
อย่างไร

ทุ่งหญ้าสาธารณะ.....

.....
.....
.....

แหล่งน้ำ.....

.....
.....
.....

ป่าไม้.....

.....
.....
.....

ดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน.....

.....
.....
.....

สภาพภูมิอากาศ.....

.....
.....
.....

อื่น ๆ (ระบุ).....

.....
.....
.....

2.2 การใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ (ของป่า) เพื่อการดำรงชีพเป็นอย่างไร เปลี่ยนแปลงอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 การใช้ที่ดินและการถือครองที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และปัจจุบันมีความเพียงพอต่อคนในชุมชนหรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 แหล่งน้ำและการใช้น้ำในการทำการเกษตร มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างและปัจจุบันมีความเพียงพอต่อการทำการเกษตรในชุมชนหรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. กิจกรรมทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนในปัจจุบัน

ประเด็นคำถาม	กิจกรรมที่ทำ				
	ทำนา	ทำสวนยาง	ปลูกปาล์ม	เลี้ยงสัตว์	อื่นๆ
รูปแบบการผลิต					
สถานที่ที่ทำ (ในชุมชน/นอกชุมชน)					
การใช้แรงงาน					
เทคโนโลยีที่ใช้					
พันธุ์พืช/ พันธุ์สัตว์ที่ใช้					
ผลตอบแทน					
เหตุผลในการผลิต					

- การเปลี่ยนแปลงทุ่งหญ้าสาธารณะ มีความเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของอาชีพของคนในชุมชนนี้หรือไม่ และอย่างไร

.....

.....

.....

.....

- การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน เป็นอย่างไรบ้าง และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาชีพของคนในชุมชนนี้ หรือไม่ และอย่างไร

.....

.....

.....

.....

- การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับแหล่งน้ำ เป็นอย่างไรบ้าง และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาชีพของคนในชุมชนนี้ หรือไม่ และอย่างไร

.....

.....

.....

.....

- การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับป่าไม้ เป็นอย่างไรบ้าง และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาชีพของคนในชุมชนนี้ หรือไม่ และอย่างไร

.....

.....

.....

.....

- การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสภาพภูมิอากาศ เป็นอย่างไรบ้าง และมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของอาชีพของคนในชุมชนนี้ หรือไม่ และอย่างไร

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย ชุดที่ 2

เรื่อง การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงรัก จังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอดงรัก จังหวัดนครราชสีมา ดังนั้น เพื่อให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ บรรลุวัตถุประสงค์และเกิดประโยชน์ต่อการนำไปใช้มากที่สุด จึงขอความกรุณาท่านตอบคำถามทุกข้อตามความเป็นจริงและตรงตามความรู้สึกนึกคิดของท่านมากที่สุด

2. คำตอบของท่านจะถือเป็นความลับและไม่มีผลกระทบใดๆต่อตัวท่านทั้งสิ้น โดยจะนำผลการวิเคราะห์ในภาพรวมมาใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น

3. แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับครัวเรือนเกษตรกร

ตอนที่ 2 แบบสอบถามระดับความพึงพอใจด้านต่างๆของครัวเรือนเกษตรกร

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

ลงชื่อ.....

(นางสุชัญญา เหนือเมฆ)

นักศึกษาปริญญาโท ภาควิชาพัฒนาการเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง ชุดที่ 2 (สำหรับสอบถามแต่ละครัวเรือน)

เรื่อง

**การปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ
อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส**

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย (✓) ลงใน หน้าข้อความเกี่ยวกับครัวเรือนของท่านตามสภาพความเป็นจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับครัวเรือนเกษตรกร

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานะในครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือน

สมาชิกในครัวเรือน โดยเกี่ยวข้องเป็น.....กับหัวหน้าครัวเรือน

เพศ

อายุ.....

1. หัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศ (กรณีที่เป็นคนละคนกับผู้ตอบแบบสอบถาม)
 - ชาย หญิง

2. หัวหน้าครัวเรือนอายุ.....ปี (กรณีที่เป็นคนละคนกับผู้ตอบแบบสอบถาม)

3. ครัวเรือนนี้นับถือศาสนา
 - พุทธ
 - อิสลาม
 - คริสต์
 - อื่นๆ ระบุ.....

4. ลักษณะครัวเรือนของท่านเป็นครอบครัวแบบ
 - เดี่ยว (อยู่ด้วยกันเพียง พ่อ แม่ และลูก)
 - ขยาย (อยู่ด้วยกันมากกว่า พ่อ แม่ และลูก)

5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ด้วยกันในปัจจุบันทั้งหมด.....คน

ลักษณะทั่วไปของสมาชิก

ลำดับสมาชิก	เพศ	อายุ	เกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน	ระดับการศึกษาที่จบ/กำลังศึกษา	อาชีพที่ทำในปัจจุบัน		สถานที่ทำงานประจำในปัจจุบัน
					อาชีพหลัก	อาชีพรอง (ตอบได้มากกว่า 1)	
1							
2							
3							
4							
5							
6							

6. มีผู้ที่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพในเวลาเดียวกันกี่คน.....คน

ประกอบอาชีพอะไรบ้าง

รายชื่อ 1 เพศ.....อายุ.....อาชีพที่ทำ.....

.....

รายชื่อ 2 เพศ.....อายุ.....อาชีพที่ทำ.....

.....

รายชื่อ 3 เพศ.....อายุ.....อาชีพที่ทำ.....

.....

7. อาชีพหลักของครัวเรือน (อาชีพที่ใช้เวลามากที่สุด) คือ.....

8. สถานะการประกอบอาชีพเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบัน

เป็นอาชีพหลัก

เป็นอาชีพเสริม

เป็นงานอดิเรก

ประเภทของอาชีพเกษตรที่ทำ

ทำนาจำนวนไร่ จำนวนครั้งต่อปี

ทำสวนผลไม้จำนวนไร่ ชนิดของไม้ผลที่ปลูก

ทำสวนยางจำนวนไร่

เลี้ยงสัตว์ชนิดของสัตว์ที่เลี้ยง จำนวน

ชนิดของสัตว์ที่เลี้ยง จำนวน

ชนิดของสัตว์ที่เลี้ยง จำนวน

อาชีพเกษตรอื่นๆ ระบุ และอธิบายพอสังเขป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. ครั้วเรือนของท่านมีเครื่องจักรกลทางการเกษตรชนิดใดบ้างต่อไปนี้

- รถไถเดินตาม
- รถแทรกเตอร์
- รถเก็บเกี่ยวข้าว
- อื่นๆ ระบุ.....

10. ในครั้วเรือนของท่านมีสิ่งอำนวยความสะดวก ต่อไปนี้อะไรบ้าง

- หม้อหุงข้าวไฟฟ้า
- กระจกน้ำร้อน
- เตาก๊าซ
- ตู้เย็น
- โทรทัศน์
- เครื่องเล่นวีดีโอ/วีซีดี
- ไมโครเวฟ
- พัดลม
- เครื่องปรับอากาศ
- เครื่องเสียง
- คอมพิวเตอร์
- โทรศัพท์บ้าน
- โทรศัพท์มือถือ
- เครื่องซักผ้า
- อื่นๆ ระบุ.....

11. ยานพาหนะที่สมาชิกในครัวเรือนใช้

ชนิด	มีเป็นของตนเอง (ระบุจำนวน)	ไม่มีเป็นของ ตนเอง	ลักษณะการใช้	
			ใช้เดินทาง	ใช้ขนส่งผลผลิต
จักรยาน				
จักรยานยนต์				
รถยนต์ส่วนบุคคล				

12. สมาชิกในครัวเรือนของท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มต่างๆหรือองค์กรต่างๆบ้างหรือไม่

- ไม่ได้เป็น (ให้ข้ามไปข้อ 17)
- เป็น จำนวนกี่คน.....คน

13. ชื่อกลุ่มที่เป็นสมาชิก การดำรงตำแหน่งในกลุ่ม และประโยชน์ที่ได้รับจากกลุ่ม

ชื่อกลุ่ม	ตำแหน่งในกลุ่ม	ประโยชน์ที่ได้รับ	หมายเหตุ

14. แหล่งเงินทุนที่ครัวเรือนสรรหามาเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพมาจากแหล่งใดบ้าง

(เรียงลำดับตามความสำคัญ)

- ธนาคารพาณิชย์ทั่วไป
- ชกส.
- สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์อื่นๆ
- กลุ่มออมทรัพย์ต่างๆ
- เงินกู้นอกระบบ
- เงินออมของตนเอง
- ยืมจากญาติพี่น้องยืมจากเพื่อนบ้านและเพื่อนฝูง
- อื่นๆระบุ.....

15. ครั้วเรือนของท่านได้รับการสนับสนุนปัจจัยการผลิตให้ครั้วเรือนจากที่ใดบ้าง
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) เป็นปัจจัยการผลิตชนิดใดบ้าง

หน่วยงาน	ชนิดของปัจจัยการผลิตที่ได้รับความช่วยเหลือ (ระบุ.....)
หน่วยงานราชการ ระบุชื่อ.....	
องค์กรเอกชน ระบุชื่อ.....	
กลุ่มสหกรณ์ที่จัดขึ้น ระบุชื่อ.....	
อื่นๆ.....	

16. ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินในช่วงตั้งแต่ 50 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

ช่วงเวลา	ลักษณะของปัญหา	วิธีการแก้ไขในการปรับตัวที่เกิดขึ้น
อดีต - พ.ศ. 2538		
พ.ศ. 2539 - 2549		
พ.ศ. 2550 - 2560		

17. การประกอบอาชีพและเหตุผลสำคัญของการประกอบอาชีพในช่วงต่างๆของครัวเรือนของท่าน

ช่วงเวลา	ประเภทและลักษณะ ของอาชีพหลักที่ทำ	ประเภทของอาชีพ และลักษณะรองที่ ทำ	เหตุผลของการ ประกอบอาชีพ ลักษณะนี้
อดีต - พ.ศ. 2538			
พ.ศ. 2539 - 2549			
พ.ศ. 2550 - 2560			

ตอนที่ 2 ระดับการเข้าถึงและความพึงพอใจด้านต่างๆของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย (✓) ในช่องระดับความพึงพอใจในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า มี 3 ระดับ คือ

- 3 หมายความว่า พึงพอใจมาก
- 2 หมายความว่า พึงพอใจ
- 1 หมายความว่า ยังไม่พึงพอใจ

ตัวอย่างแบบสอบถาม

ข้อที่	สภาพการณ์	ระดับความพึงพอใจ		
		3	2	1
0	ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชน		✓	

จากตัวอย่าง

ข้อ 0 แสดงว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความเห็นว่า มีความพึงพอใจในระดับทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชน

ความพึงพอใจด้านต่าง ๆ ของครัวเรือนในปัจจุบัน

ข้อที่	สภาพการณ์	ระดับความพึงพอใจ		
		3	2	1
	ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ			
1	เส้นทางคมนาคมโดยรวม			
2	เส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตร			
3	ระบบไฟฟ้าในชุมชน			
4	ระบบประปาในชุมชน			
	ด้านความปรารถนาในการดำรงชีพ			
5	การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน			
6	การมีรายได้เป็นตัวเงินเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน			
7	สถานะทางการเงินในครัวเรือนของท่าน (เงินออม)			
8	ความสามารถในการให้บุตรหลานของท่านได้รับการศึกษาในระดับที่ตั้งใจไว้			
9	สถานะทางสังคมที่ดี			
	ด้านปัจจัยทางกายภาพและทรัพยากรธรรมชาติ			
10	ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินที่มีอยู่ในชุมชน			
11	จำนวนที่ดินสำหรับการเกษตร			

ข้อที่	สภาพการณ์	ระดับความพึงพอใจ		
		3	2	1
12	ปริมาณแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน			
13	ปริมาณพื้นที่ที่เลี้ยงสัตว์ที่ไม่ใช่ของตนเอง (เช่น ทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ เป็นต้น)			
	ด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือน			
14	ลักษณะของอาชีพที่ทำโดยสมาชิกในครัวเรือนของท่าน			
15	ความมั่นคงของอาชีพ			
16	ช่องทางการทำมาหากินอื่นๆที่ไม่ถือเป็นอาชีพ (เช่น การเก็บ เกี่ยวสิ่งที่ยังเป็นต่อการดำรงชีวิต จากแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่น อาจจะเป็นผักป่า ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ ฯลฯ)			
	ด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน			
17	การมีอาหารสำหรับบริโภคตลอดปี			
18	การมีเสื้อผ้าสำหรับนุ่งห่มเพียงพอ			
19	ความสามารถในการได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมยาม เจ็บป่วย			
20	การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนสมาชิก			
21	ความสุขโดยรวมของครัวเรือนของท่าน			

การเข้าถึงปัจจัยและสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ ที่มีช่วงเวลาแตกต่างกัน

คำชี้แจง คะแนนการเข้าถึงปัจจัยและสภาพการณ์ด้านต่าง ๆ มีคะแนนเต็ม 10 คะแนน โดยผู้ตอบ
ระบุคะแนนในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งมีคะแนนตั้ง 1 – 10 คะแนน ตามสภาพความเป็นจริง

คะแนน = 1 คือ การเข้าถึงหรือสภาพการณ์แย่มากที่สุด

คะแนน = 10 คือ การเข้าถึงหรือสภาพการณ์ดีที่สุด

ข้อที่	สภาพการณ์	ช่วงเวลา		
		อดีต – พ.ศ.2538	พ.ศ. 2539 – 2549	พ.ศ. 2550 – 2560
	ด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นในการดำรงชีพ			
1	เส้นทางคมนาคมโดยรวม			
2	เส้นทางขนส่งผลิตผลทางการเกษตร			
3	ระบบไฟฟ้าในชุมชน			
4	ระบบประปาในชุมชน			
	ด้านความปรารถนาเพิ่มเติม			
5	การมีสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน			
6	การมีรายได้เป็นตัวเงินเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายของครัวเรือน			
7	สถานะทางการเงินในครัวเรือนของท่าน (เงินออม)			
8	ความสามารถในการให้บุตรหลานของท่านได้รับการศึกษาในระดับที่ตั้งใจไว้			
9	สถานะทางสังคมที่ดี			
	ด้านสภาพของปัจจัยทางกายภาพและ ทรัพยากรธรรมชาติ			
10	ปริมาณทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินที่มีอยู่ในชุมชน			
11	จำนวนที่ดินสำหรับการเกษตร			
12	ปริมาณแหล่งน้ำที่ใช้ประโยชน์ในการทำมาหากิน			
13	ปริมาณพื้นที่ที่เลี้ยงสัตว์ที่ไม่ใช่ของตนเอง (เช่น ทุ่งเลี้ยงสัตว์สาธารณะ เป็นต้น)			
	ด้านการปรับตัวในการประกอบอาชีพของสมาชิก ในครัวเรือน			
14	ลักษณะของอาชีพที่ทำโดยสมาชิกในครัวเรือนของท่าน			
15	ความมั่นคงของอาชีพ			
16	ช่องทางการทำมาหากินอื่น ๆ ที่ไม่ถือเป็นอาชีพ (เช่น การเก็บเกี่ยวสิ่งที่เป็นต่อการดำรงชีวิต จากแหล่งธรรมชาติในท้องถิ่น อาจจะเป็นผักป่า ปลาในแหล่งน้ำธรรมชาติ ฯลฯ)			

ข้อที่	สภาพการณ์	ช่วงเวลา		
		อดีต – พ.ศ.2538	พ.ศ. 2539 – 2549	พ.ศ. 2550 – 2560
	ด้านสภาพการดำรงชีพของครัวเรือน			
17	การมีอาหารสำหรับบริโภคตลอดปี			
18	การมีเสื้อผ้าสำหรับนุ่งห่มเพียงพอ			
19	ความสามารถในการได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสม ยามเจ็บป่วย			
20	การมีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนสมาชิก			
21	ความสุขโดยรวมของครัวเรือนของท่าน			

ตอนที่ 3 แนวทางในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร ในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

1. ภายใน 5-10 ปีข้างหน้า ท่านจะลดการทำการเกษตรลงหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ภายใน 5-10 ปีข้างหน้า ท่านจะนำเทคนิควิธีการทำการเกษตรแบบใหม่มาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิตในครัวเรือนหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. ภายใน 5-10 ปีข้างหน้า ท่านจะลงทุนเกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องจักรกล โรงเรือน และอุปกรณ์ต่างๆ เพิ่มขึ้นหรือไม่ เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

4. เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว และมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความต้องการและความอยากได้ คริวเรือ่นมีวิธีการปรับตัวอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ที่ผ่านมามีวิกฤติอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบต่อคริวเรือ่นของท่าน และท่านมีวิธีการแก้ไขอย่างไร เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ได้อย่างปกติ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. หากในอนาคตข้างหน้าสมาชิกในครอบครัวเรือ่นของท่านจะไม่ประกอบอาชีพทางการเกษตร แต่จะประกอบอาชีพอื่นแทน ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ท่านอยากให้สมาชิกในครอบครัวเรือ่นของท่านประกอบอาชีพอะไรในอนาคตอันใกล้ เพราะอะไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข
ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความพึงพอใจด้านต่าง ๆ ของครัวเรือนเกษตรกรในปัจจุบัน ใช้ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงอาชีพกับการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกรในชุมชนบ้านท่าพรุ อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.853	21

